

**A NATO ÉS PARTNERSÉGEI:
BIZTONSÁG
A GLOBALIZÁLT VILÁGBAN**

**A NATO ÉS PARTNERSÉGEI:
BIZTONSÁG
A GLOBALIZÁLT VILÁGBAN**

**A XXI. SZÁZAD TÁRSASÁG
KÜLPOLITIKAI KÖNYVTÁRA**

**SZERKESZTI
DÉRER MIKLÓS**

A KÖTETET
VARGA GYULA
SZERKESZTETTE
A XXI. SZÁZAD TÁRSASÁG TAGJA

KÖZREMŰKÖDÖTT
KOC SIS ERIK
ÉS
MOLNÁR TÍMEA

Szakértői konferencia Budapesten
2013. december 11.
A konferencia megrendezését a NATO Public Diplomacy Division támoga-
tása tette lehetővé

ISBN 000 00 00000

MINDEN JOG FENNTARTVA
© XXI. SZÁZAD TÁRSASÁG EGYESÜLET
© KOSSUTH KIADÓ 2014

Tartalomjegyzék

Előszó – <i>Varga Gyula</i>	8
Megnyitó – <i>Dérer Miklós</i>	11
Bevezető köszöntő – <i>Molnár György</i>	11
Megnyitó előadás – <i>Sztáray Péter</i>	13

1. PANEL:

A NATO és Oroszország – Nehéz partnerség egy zavaros világban

Elnöki bevezető – <i>Molnár György</i>	23
Előadás – <i>Gyarmati István</i>	25
Előadás – <i>Sz. Bíró Zoltán</i>	31
Előadás – <i>Póti László</i>	41
Vitafórum	45

2. PANEL:

Globális kihívások – régi és új partnerek

Elnöki bevezető – <i>Siklósi Péter</i>	61
Előadás – <i>Tálas Péter</i>	67
Előadás – <i>Szenes Zoltán</i>	73
Előadás – <i>Csicsmann László</i>	79
Vitafórum – <i>Dérer Miklós</i>	85
Zárszó	99
A fontosabb szervezetek és betűszavak magyar és angol megnevezése	100
A közreműködők névsora	103
A konferencia résztvevőinek listája	105

Előszó

Dérer Miklós – tagtársunk – ötlete és javaslata alapján vállalkozott a XXI. Század Társaság e konferencia megszervezésére. A cím, „A NATO és partnerségei: biztonság a globalizált világban” ugyancsak az ötletgazdától ered. A tanácskozás megrendezését pedig a NATO Public Diplomacy Division támogatása tette lehetővé.

8 Kezdeti kételyeink, hogy e meglehetősen elvont téma iránt vajon lesz-e komoly érdeklődés, viszonylag gyorsan, már a regisztráció első szakaszában eloszlottak, a ténylegesen résztvevők száma pedig túlszárnyalta merészebb elképzeléseinket is.

Aligha lehet vitás, hogy a téma igazi érdeklődést keltett. De ez az érdeklődés nagyban köszönhető annak is, hogy kitűnő előadói gárdát tudtunk megnyerni, amelynek tagjai – a néha kényesnek, vagy „érzékenynek” nevezett kérdésekről is – őszinte nyíltsággal beszéltek. Bár a tanácskozáson többször is elhangzott a provokálás szó, valójában ilyenre egyáltalán nem került sor, viszont volt igazi vita, egyetértés és véleménykülönbség, amit senki nem titkolt. Ehhez a nyílt légkörhöz kitűnően illeszkedtek az előadásokat követő élénk viták hozzászólói is, akik – mint minden, a dolgokat előreleadó fórumokon – hol egyetértettek az előadókkal, hol nem. Mi több, maguk az előadók sem pendültek minden kérdésben egy húron, s ennek félreérthetetlenül hangot is adtak. Ez pedig nem csak élvezetesebbé, hanem – meggyőződésem szerint – elsősorban hitelesebbé is tette a tanácskozás mondanivalóját.

A most közreadott kis könyv úgy is tekinthető, mint külpolitikai tárgyú kiadványsorozatunk első kötete, hogy az folytatása a XXI. Század Társaság tagjai által írott, és korábban kiadott, elsősorban az Európai Unióval foglalkozó négy gyűjteményes munkának, amikben a magyar EU-tagsággal kapcsolatos, és igen változatos közelítésű gondolatainkat rögzítettük. Műfaját nézve azonban egészen más ez, mint a korábbiak voltak: ez egy konferencia összes előadását és vitáit tartalmazó gyűjtemény, amiről azt is mondhatnám, hogy „jegyzőkönyv”. Annyiban helyes és igaz ez az utóbbi meghatározás, mert a konferencián elhangzott minden megszólalást teljes terjedelmében tartalmaz. De azért mégsem igazi jegyzőkönyv, mert mentes minden hivatalosságtól, s valahol középúton van a beszélt szöveg

szolgai követése és a csiszolt stílusú tanulmány között. Szerkesztőként arra törekedtem, hogy megmaradjon az előadó – gyakran szaggatott, néha ismétlődéseket is tartalmazó, magát is korrigáló – könnyed beszédmodorának az íze, de az olvasót mégse terheljék a fölösleges jelzőhalmazok és a folyó beszéd nyilvánvaló stiláris tévesztései. A tanácskozás légkörét pedig az írásos anyagnál sokkalta jobban érzékeltető, összefoglaló videofelvétel is készült a téma iránt érdeklődők számára.

A rendezésben közreműködők nevében – külön is kiemelve a könyv körül bábáskodó Molnár Tímeát és a videofelvételt készítő Kocsis Eriket – tisztelettel és azzal a reménnyel nyújtjuk át ezt a munkát, hogy a konferencia résztvevői az újbóli visszatekintés, a többi, a tanácskozáson jelen nem lévő, de a téma iránt érdeklődő olvasó pedig az elhangzottakkal való ismerkedés szándékával haszonnal veheti kézbe e kötetet.

Varga Gyula
a kötet szerkesztője

Budapest, 2013. december 11.

Megnyitó

Dérer Miklós

Jó reggel kívánok! Dérer Miklós vagyok, a XXI. Század Társaság Egyesület képviselőjében üdvözlöm Önöket azon a konferencián, amelyet a NATO és Oroszország, valamint a NATO és az új partnerség témakörében rendezünk meg. Az első témakör talán valamennyiünk számára jobban ismert, mint a második, vagyis az új partnerség problémája. Az utóbbinak Magyarországon elég kevés hozzáértő szakértője van, de mi próbáltuk mindnyájukat összegyűjteni erre a konferenciára – s a programból is láthatóan – sikerrel.

Néhány gyakorlati kérdés ismertetését engedjenek meg nekem. A konferencia első panelje után szívesen látjuk Önöket egy büfébédre, majd a második panel után – 5 órákor – a közeli Gusto Kávéházban egy rövid fogadásra is szívesen látunk mindenkit aki a konferencián részt vett és informális kapcsolatokat is szeretne ápolni a kollégákkal.

Az első panel előtt még a NATO képviselőjében Sophie Larder tartja meg üdvözlő beszédét.

Ezzel a konferenciát megnyitom!

11

Bevezető köszöntő

Molnár György

Jó reggelt kívánok mindenkinek! Gondolom, hogy következő előadónk, Sztáray Péter, hazánk NATO-nagykövete, összefoglalja a NATO közelmúltbeli tevékenységét és a mostani feladatokat. Nagy érdeklődéssel várjuk előadását, és ezzel át is adom a szót előadónknak.

Megnyitó előadás

Sztáray Péter

13

Tisztelettel köszöntöm a megjelenteket és szeretném kifejezni köszönetemet Dérer Miklósnak, aki ennek a konferenciának a szellemi atyja, de a többieknek is, akik a szervezésben részt vettek és eljöttek. Megmondom őszintén, amikor Miklós közölte velem, hogy mi lesz a téma, akkor elgondolkodtam, hogy már megint mit talált ki Miklós? Hogy lehet a partnerségekről beszélni úgy, hogy annak legyen valódi tartalma is, valódi értelme? Tulajdonképpen a témával néhány szakértőn kívül nem sokan foglalkoznak. Tartottam attól is, hogy jól össze tudom-e foglalni ennek az egész témának a lényegét, azt, ahogyan én e kérdéskört látom. Azután leültem, s átgondoltam a dolgot. Rájöttem, hogy tényleg vannak a NATO-partnerségek kapcsán olyan fontos ügyek, amelyeknek politikai, esetleg stratégiai jelentősége is van, tehát érdemes velük foglalkozni. A másik ok, ami miatt aktuális a téma, az az, hogy a partnerségek egész konglomerátuma kezd bekúszni a 2014-es NATO-csúcs tematikájába, ráadásul ott kiemelt helyen is fog szerepelni. Az elmúlt hetekben, hónapokban a NATO tanácsa már több alkalommal is mélyebben foglalkozott a témával. Legfőképpen azzal, miként lehet 2014 után a partnerségeket úgy továbbfejleszteni, hogy egyrészt megtartsuk a jelenlegi aktivitási-együttműködési szintet, másrészt pedig azoknak a partnereknek, amelyek jól teljesítenek, és amelyek képesek és készek is többel hozzájárulni a közös sikerhez, azoknak nagyobb területet biztosítsunk a szövetség munkájában. A témaválasztás tehát ilyen értelemben nagyon is időszerű, és remélem, hogy én magam is tudok néhány olyan szempontot felvetni, amelyek politikailag is relevánsá teszik az előadást.

Az biztos, hogy nem ez a leglátványosabb területe a NATO életének, de azt gondolom, hogy ha megnézzük a 90-es évek legitimációs vitáját, akkor ez az egyik olyan elem, ami tulajdonképpen megalapozta a NATO-nak a berlini fal leomlása utáni hosszú távú egzisztenciáját. Az egyik sarokköként maradt az 5. cikk, a Washingtoni Szerződés kollektív védelmi klauzulája. Ez konstans, ebben nincsen változás, és ez továbbra is így fog maradni. A másik fix pontot a műveletek jelentik, tehát az, ami a NATO területén kívülre irányuló béketámogató tevékenység. Ez korábban nagyon kemény vita tárgya volt, de mára a legtermészetesebb dologgá vált, hogy

műveleti tevékenységet folytatunk adott esetben a NATO határaitól nagy távolságra is. A harmadik kört pedig a partnerségek, illetve a bővítés jelenti, ami szintén egy új legitimációt adott a szövetségnek. Azt gondolom, hogy ez a legitimációs elem hosszabb távon is meg fog maradni a NATO életében. Azt is láttuk, hogy a műveletek, amint egyre terebélyesedtek, egyre jobban össze is fonódtak a partnerségekkel, hiszen ezek java nem kizárólagosan NATO-művelet, a szövetség csak a vezető szerepet tölti be. A NATO-nak tudatos politikája az, hogy minél több partnert bevonjon és minél jobban használja fel ezeknek a partnereknek a képességeit, ezen keresztül alakítva az ő képességeiket is, adott esetben demokratizálva az erre rászoruló országok haderejét, illetve hasznot is húzva abból, hogy nem csak a 28 NATO-tagországnak a felajánlásaira kell támaszkodnia. Van egy szélesebb politikai elem is: egy adott műveletnek nyilván nagyobb legitimációt ad az, hogy ha nem csak a 28 NATO-ország vesz benne részt, hanem nagyon sokféle, és földrajzilag nagyon diverzifikált elhelyezkedésű országok is. Az például, hogy Afganisztánban muzulmán országok is részt vesznek az ISAF-műveletben (Az Afganisztánban működő Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő, angolul: International Security Assistance Force betűszava, ISAF), politikailag mindenképpen kedvező a NATO számára.

Ez a magas szintű együttműködési képesség – vagy más néven interoperabilitás - tulajdonképpen az egyik olyan elem, ami miatt el kell gondolkodnunk azon, hogy ha a NATO csökkenti a műveleti aktivitását, akkor utána hogyan lehet majd fenntartani az együttműködési képesség jelenlegi szintjét. Ehhez meg kell találni a megfelelő eszközöket. Ennek az együttműködésnek persze vannak természetes korlátai is. Egyrészt vannak olyan partnerországok, amelyek ugyan formálisan részesei valamelyik partnerségi formátumnak, ugyanakkor nem igazán mutatnak érdeklődést, vagy nincs is olyan képességük, amiről úgy gondolnák, hogy azt érdemes felajánlani. A másik korlát pedig a semlegesség: az el nem kötelezett vagy semleges partnerek egy része nagyon-nagyon messzire ment a NATO-val való együttműködésben – Svédország és Finnország erre kiváló példa –, de van egy pont, amin túl politikailag már nem mehetnek, és ez meggátolja a velük való együttműködés további mélyítését. Van még egy harmadik eleme is a korlátoknak: ez pedig a külső befolyás. Itt aztán már el is érkeztünk Oroszországhoz. Azt gondolom, hogy az elmúlt 2-3 hétnek az eseménysora nagyon jól bizonyítja, hogy milyen hihetetlen befolyásolási képessége van Oroszországnak, és hogy mennyire direkt módon tudja befolyásolni az egyes – a NATO-hoz is kötődő partnerországoknak, térségbeli országoknak – a politikáját. Alapvető orientációs kérdésekben is,

tehát nem csak taktikai téren, hanem stratégiai, hosszú távú külpolitikai orientációs ügyekben egyaránt.

Belátható időn belül kifutnak a nagy volumenű műveletek – itt elsősorban az ISAF-re gondolok. Számítunk azonban arra, hogy a jövőben a koszovói művelet is – legalábbis méretében - csökkenni fog, s nem kizárt, hogy átkerül majd az EU irányítása alá. Az intenzitás tehát csökken, és most meg kell találni az eszközöket – és a 2014-es csúcshoz az lesz az egyik feladata –, hogy meghatározzuk, milyen pontokon, hol vonjuk be jobban a partnereket, hogyan erősíthető az egyéni elbírálás az esetükben. Az már látszik, hogy vannak olyan képességfejlesztési területek mint például a kapcsolt erő kezdeményezése (CFI), ami közös képzéssel, közös tréninggel, gyakorlatokkal segíti fenntartani az együttműködési képesség szintjét. Ez az egyik olyan terület ahol jobban lehetne vonni a partnereket. A másik terület az NRF, a NATO Reagáló Erő, amivel kapcsolatban egyre több partnerország jut arra a következtetésre, hogy érdemes benne részt vennie és hasznos számára a bekapcsolódás. A NATO-nak azért érdeke ez, mert több erő áll rendelkezésre egy adott műveletre, a partnerországnak pedig azért, mert át tudja venni a gyakorlatban azokat a módszereket, eljárásokat, amelyek a korszerű haderő kiképzéséhez és mozgatásához többnemzeti környezetben szükségesek és kedvezőek.

A következő elem, ami erősödni fog – és erre Sophie Larder is utalt –, az pedig a NATO-n kívüli képességfejlesztés. Az elmúlt 15 évben a NATO nagyon intenzíven foglalkozott bizonyos országok védelmi képességének a fejlesztésével, és most, hogy a műveleti intenzitás csökkenésével felszabadul egy sor kapacitás, ezeket arra lehet fordítani, hogy harmadik országokban – amelyek ezt igénylik – a szövetség kiképzési, doktrína-fejlesztési, a védelmi intézmények kiépítéséhez tanácsadást folytasson és támogatást nyújtson.

Egy kicsit az orosz kérdésre is kitérek, mert az egyik panel erről fog szólni. Az NRC (NATO-Oroszország Tanács) egy politikailag speciális formátuma a NATO-nak, mert abc sorrend szerint foglalnak helyet az ebben részt vevő országok. Itt Oroszország Szlovákia és Románia között ül, ami egy szimbolikus lépés a korábbi felálláshoz képest, ahol még az elnökség mellett ültek az oroszok. Ez a szimbolikus politikai lépés ugyanakkor azt is mutatja, hogy egy nagyon-nagyon erős dichotómia jellemzi a NATO-Oroszország Tanács működését. A dichotómia lényege az, hogy elég sok gyakorlati területen kiváló az együttműködés, és valóban láthatóan mindkét fél érdekelt is benne, és Oroszország is sokat tesz azért, hogy ezek a projektek jól működjenek. Jó az együttműködés a kábítószer-ellenes fellépésben, Afganisztán dolgában és még néhány

más területen. Ugyanakkor, ha a stratégiai, multilaterális nemzetközi ügyek kerülnek sorra, s ezeket vitatjuk meg, akkor láthatóan alapvető és mély nézetkülönbségek vannak, és olykor jelentős a bizalomhiány is a felek között. A lényeg, hogy a NATO-Oroszország Tanács rendszeresen ülésezik – nemrég volt külügyminiszteri ülés –, és érdekünkben áll, hogy lehetőség szerint minél több területen fejlődjön az együttműködés.

A következő percekben áttekintem a különféle partnerségi formációkat, sorra véve, hogy én miként látom ezeket, mik a jellegzetességeik.

Az első és talán a legtagabb és az egyik legrégebbi, az Euro-atlanti Partnerségi Tanács. Ennek a kistestvére a Partnerség a Békéért, ami tulajdonképpen a gyakorlati szárnya ennek a formációnak. Ez biztosítja a legszélesebb bevonást, s a volt Szovjetunió összes országa benne van. Hogyha értékelni akarjuk a munkáját, akkor kijelenthető: ez a formáció válságban van. Válságban van, mert politikailag kiüresedett. Tehát hiába biztosít jó platformot arra, hogy Kazahsztántól Svájcig át az Egyesült Államokig és Kanadáig mindenki részt vesz benne, még sincs meg az a fajta dinamizmus, az a fajta érdeklődés, ami valóban érdekeltté tenné az országokat, hogy gyakrabban összeüljenek és valódi ügyekről beszéljenek. Hogyha meg akarom mondani, miként lehetne ebből továbblépni, akkor talán az egyéni elbírálás, az egyéni kezelés lenne az, ami diverzifikálhatná a működést. Vannak ennek is jelei: például az ún. nyugat-európai hatok, akik ugyan nem NATO-tagok, viszont nagyon szorosan akarnak együttműködni. Képesek a külön megjelenésre, és időnként le is ülünk ezzel a hat országgal, mert nekik van olyan hozzájárulási képességük és készek arra, hogy egy intenzívebb formában is együttműködjenek.

A NATO-Ukrajna Bizottság abban az időben jött létre, amikor úgy tűnt, hogy Ukrajna NATO-tag szeretne lenni. Ez elég stabil intézmény, amelynek például pont tegnap is volt egy miniszter-helyettesi szintű ülése. Ez mutatja, hogy Ukrajna még ilyen nehéz körülmények között is hangsúlyt helyez arra, hogy folytatódjon a NATO-Ukrajna Bizottság keretében az együttműködés. Azt gondolják, hogy ennek lehet értelme: egyrészt segíti az ukrán honvédelemnek az átalakítását, és ez elég hasznos, másrészt kapcsolódási pontnak tartják nyugati irányban, ami a jelenlegi helyzetben nem is teljesen irreleváns dolog. Azt is el kell ismerni, hogy az ukránok teljesítménye nagyot javult. Az idei éves nemzeti programjuk azt mutatja, hogy a tavalyi ajánlásokból elég sokat figyelembe vettek. Emellett rengeteg probléma is van, pénzhiány, stb., de van egyfajta jól mérhető fejlődés az ukrán honvédelem megújításában.

A következő a NATO-Georgia Bizottság, ami egy speciális megoldás. Az a kérdés, hogy jövőre hogyan tud Georgia továbblépni a NATO felé. A

grúz ambíciós szint a tagsági akcióterv (MAP) megkezdése, de kérdéses, hogy ennek kapcsán kialakítható-e konszenzus nyolc-kilenc hónap alatt, mivel a MAP rövidítésből az első betű a tagságra utal, és ettől vannak, akik tartanak. Magyarország támogatja a grúz euro-atlanti aspirációkat.

Két további formáció, amit érdemes megemlíteni: az egyik a Mediterrán Párbeszéd, ami most lenne igazából hasznos, látva az észak-afrikai, közel-keleti társadalmi-politikai átalakulásokat. Itt viszont különösen nehéz összehozni az országokat, hiszen Izrael is tagja ennek a csoportosulásnak, és – nem csak az arab országok, hanem a török-izraeli problémák miatt is – az elmúlt években nagyon nehezen, döcögösen működött az együttműködés. A másik az Öböl-menti országokat összefogó ICI, az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés. Ez egy olyan formáció, amiben több Öböl-menti ország vesz részt és a jövőben várhatóan erősödni fog a szerepe, ugyanis megvan a kölcsönös érdeklődés a térség biztonsági helyzete és kilátásai iránt.

Végül vannak a globális partnerek. Nehéz őket meghatározni, de talán az a lényeg, hogy van egy érték-közösség ezekkel az országokkal, és nagyon sok a közös érdek is. Ez látszott a műveleteknél: Ausztrália, Új-Zéland és mások, pl. Japán vagy Dél-Korea kapcsán, amelyek nagyon komoly hozzájárulást nyújtottak, és ez kedvező volt a NATO-nak is. Ez a közös érdek felismeréséből származik. Vagyis Új-Zéland számára is fontos, hogy Afganisztánban sikeresen működjön a művelet és fenntartható fejlődési pályára állíthassuk ezt az országot. Műveleti és politikai hozzájárulásuk a globalizálódó NATO-nak is érdeke, s arra számítnak hogy a jövőben földrajzilag még jobban diverzifikálódik majd ez a kör. Így elképzelhető, hogy a jövőben akár Dél-Amerika vagy Afrika felé is jobban nyitni fog a szövetség.

Végül arról, mit kellene tennünk 2014-ben. Azt gondolom, Magyarországnak támogatnia kell a partnerségek elmélyítését és kibővítését, mert ez nekünk is további érintkezési felületet nyújt sok országgal, ami adott esetben a kétoldalú kapcsolatokban is hasznosul. Fontos, hogy azoknak az országoknak, amelyek többre is képesek, nyújtsunk többet, ugyanakkor vigyázzunk arra is, hogy ne csak az interoperabilitás mértéke, meg a katonai képességek határozzák meg, hogy kivel működünk szorosabban együtt. Vannak ugyanis más jellegű, politikai, gazdasági, földrajzi és egyéb tényezők is, melyek legalább olyan fontosak, mint az, hogy az adott ország mennyire fejlett haderővel rendelkezik. Tehát ne diszkrimináljuk a többi országot, és figyeljünk arra is, hogy eközben a kevésbé aktívak, mint például a közép-ázsiaiak, ne merüljenek feledésbe. Így például az Euro-atlanti Partnerségi Tanács fenntartása mellett komoly érvek szólnak, hiszen politikailag igen

fontos az a kör, amely a NATO-val rendszeresen és közvetlenül kommunikál ebben a formációban. Magyarországnak külön is érdemes figyelnie az úgymond aspiráns országokra. Tudni kell, hogy a NATO jelenleg nem ismeri el sem tagjelöltnek, sem aspiránsnak ezeket az országokat. Az a hivatalos megfogalmazás, hogy „azon országok, amelyek NATO-tagságra aspirálnak...” Tehát még az aspiráns státust sem ismerik el, olyan nagy az óvatosság az ügyben. Szerintem arra kell törekednünk, hogy legalább ez a státusz valamilyen szinten megjelenjen, és ha adott esetben némelyik ország (Montenegró, Bosznia és Hercegovina, Macedónia, illetve Georgia tartozik ebbe a körbe) kimutatja az érdeklődését, akkor ők minél közelebb kerüljenek, segítve ezzel a felkészítésüket.

Végül magyar szempontból fontos lenne egy kicsit tudatosabban törekedni arra, hogy az együttműködés erősítse a kétoldalú kapcsolatokat. Erre lehet jó példa Montenegró, amely a bővítés szempontjából a leginkább esélyes ország. Az ő esetükben Magyarország látványos politikai támogatást nyújt és a befektetések terén is nagyon előkelő helyen szerepel. Arra törekszünk, hogy a következő ciklusban például megint megkapjuk a NATO összekötő nagykövetségi státust, figyelve arra, hogy a kétoldalú és a multilaterális oldal egymást segítve működjenek.

A 2014-es év – Afganisztánon kívül – a partnerségek éve lesz. Bízunk abban, hogy a partnerségek elmélyülnek, illetve van esély arra, hogy még egy bővítési meghívás is megvalósul Montenegró esetében. Úgy gondolom, hogy hosszú távon ez a NATO-nak is kedvező lesz.

1. PANEL:

**A NATO és Oroszország
– Nehéz partnerség
egy zavaros világban**

Elnöki bevezető

Molnár György

23

Tekintve, hogy Sztáray nagykövet úr is kitért a partnerségre, közülük a NATO-Oroszország közötti partnerségre, és nem szeretném elvenni a szót Gyarmati Istvántól sem, ezért csak néhány szót szeretnék szólni bevezetőül. Emlékeztetnék arra, hogy a NATO és Oroszország közötti partnerség most 16 éves, és ez nem véletlen. Számos dolog mutat arra, hogy a keleti partnerség kialakításáról szóló döntés azzal egy időben született meg, amikor a NATO elhatározta, hogy sor kerül a bővítésnek az első körére, amelyre mi is meghívást kaptunk. Negatívan fogalmazva elmondhatjuk azt is, hogy ez bizonyos értelemben kompenzáció volt Oroszország számára. Egyrészt van tehát a bővítés, másrészt viszont szorosabbra vesszük velük is a kapcsolatokat.

Az első panelnek a címe *„nehéz partnerség egy zavaros világban”*. Sztáray Péter már utalt is a nehézségekre. Én a zavaros jelzőt pedig még ki is egészítem azzal, hogy – egy gyorsan változó, sőt sokszor divatos világban, amelyben élünk. Mindezek maradéktalanul tükröződnek a NATO és Oroszország közötti kapcsolatban is. Ez mutatkozik meg a működés ciklikus jellegében is, amire természetesen komoly hatással vannak a mindenkori nemzetközi fejlemények. Csak utalásszerűen: 1999-ben, amikor a NATO a koszovói katonai alakulatait bevette, az lehűtötte a kapcsolatokat. Két évvel később, a szeptember 11-i amerikai terrortámadás után, ennek hatására még magasabb szintre is sikerült emelni azokat, aminek egyik következménye a NATO-Oroszország Tanács létrejötte 2002-ben. Egy évvel később jött az iraki szerepvállalás, ami szintén lehűtötte a kapcsolatokat. Ez viszont csak nagyon lassan oldódott, és talán 2005 után indult komolyabb fejlődésnek. Jött azonban 2008, s a líbiai események szintén negatív irányba mozdították el a kapcsolatokat, amelyek nagyon lassan kezdtek újra feléledni az Obama adminisztrációnak a hatalomra kerülésével. Hogy ennek a partnerségnek milyen eredményei vannak, illetve nincsenek, arról majd előadóink szólnak. Sztáray Péter már utalt a mostani körülményekre is, ezért elég ha csak megemlítem Szíria és Irán ügyét, amelyek hűen tükröződnek abban, hogy a gyakorlati együttműködés jól működik. Ugyanakkor a nagy politikai ügyekben továbbra sincs áttörés. Pontosan ezért mondjuk azt, hogy a NATO-Oroszország Tanács egy

olyan fórum, amely akkor is, ha nem értünk egyet bizonyos kérdésekben, fontos, hogy segítsen fenntartani a párbeszédet, és ne azokra a dolgokra tegyük a hangsúlyt, ahol a véleményeink eltérnek.

Befejezésül még arra szeretnék utalni, hogy – amit talán kicsit más-képpen már Sztáray Péter is megfogalmazott –, nekünk akik napi szinten foglalkozunk ezzel, sokszor az az érzésünk, hogy, a NATO számára a NATO-Oroszország Tanács fontosabb, mint Oroszország számára. Így akár ebből is adódhat, hogy visszafogottabbak vagyunk, és mi teszünk nagyobb erőfeszítéseket mint ők. Ennek megvannak természetesen az okai is, de gondolom, hogy Gyarmati Istvánék majd kitérnek rá.

Sokáig gondolkoztam azon, hogy milyen sorrendben kérjem fel előadóinkat, de ismerve Gyarmati nagykövet urat, arra a megállapításra jutottam, hogy amit ő mond, az valószínűleg reakcióra ösztönzi majd a többieket, hogy diplomatikusan fogalmazzak...

Előadás

Gyarmati István

Igazából egy politikailag korrekt hozzászólásra készültem, de Gyuri provokál...

Azzal a kérdéssel kezdem, hogy mitől nevezhető partnerségnek a NATO-Oroszország közötti együttműködés. Szerintem ez ugyanis nem partnerség, hiszen a világ nagy kérdéseiben nem értünk egyet, az értékrendszerünk különböző, az oroszok ott tesznek keresztbe ahol tudnak stb. Az, hogy együttműködünk bizonyos kérdésekben, ami Oroszországnak még inkább érdeke, mint a NATO-nak, ez még nem partnerség. Ezzel az erővel akár a koszovói-szerb viszonyt is partnerségnek lehetne nevezni: elektromosságot adnak-vesznek, fegyvereket csempésznek egymásnak, bűnözőkkel együttműködnek... Tehát azt gondolom, hogy ez nem partnerség Oroszországgal, és baj is lenne, ha az lenne. Főleg nem stratégiai partnerség, hanem ez egy normális viszony, ami egyébként jól tükröződik a NATO-Oroszország Tanácsnak a munkájában. Vagyis ahol Oroszországnak érdeke, ott együttműködik, ahol meg nem, ott nem. Ami végülis egy teljesen normális dolog, tehát ezért nem kell az oroszokra ellenséggként tekinteni, amiért a saját érdekeit követi. Az a probléma, hogy mik azok az érdekek, és hogy azokat hogyan definiálják: esetleg rosszul a saját számukra is, vagy ha jól is definiálják, akkor ezek részben ütköznek a mi érdekeinkkel.

Oroszországgal kapcsolatban jó néhány problémát kell fölvetni, és amikor a NATO-ról beszélek, akkor Európai Uniót is értem ez alatt, és amikor a NATO-ról beszélek, akkor alapvetően kormányokról beszélek, nem pedig a szervezetekről. Ezek a szervezetek hűségesen végrehajtják azt, amit a fontos kormányok tőlük elvárnak. Amikor az EU bohócot csinál magából Ukrajnában, akkor ezt azért csinálja, mert a kormányok nem akarják, hogy ennél erőteljesebben föllépjen. Az EU csak akkor tudna tenni valamit, ha a tagországok is akarnák azt. Ne értsen félre senki, nekem nem a NATO-val meg az Európai Unióval van gondom, hanem az európai és egyre inkább az amerikai politikai stratégiai viszonyal.

Az első probléma az, hogy nem tudunk bánni a diktatúrákkal. Ezek a demokráciák olyanok amilyenek, de nem tudnak bánni a diktatúrákkal. Úgy gondolják, hogy azok ugyanúgy reagálnak, mintha demokráciához

beszelnének: egyrészt nem is értik meg amit mondanak, (a szünetben elmesélem az erre vonatkozó vicceimet, ha akarják, de ezek nem szalonképesek), és nem is úgy reagálnak, ahogyan azt mi gondoljuk. Azt gondolják, hogy ha mi kedvesek vagyunk, és kompromisszumos javaslatokat teszünk, akkor ezt majd viszonozzák is. De nem szokták viszonozni. Nem lesznek kedvesek, nem szeretnek bennünket, nem bíznak meg bennünk, és a kompromisszumos javaslatokat zsebre teszik és ugyanonnan indulnak tovább, ahol elkezdték. Ezt már láttuk nagyon sokszor. És ezek vezetnek a műcselekhez, meg a többi hasonló megállapodásokhoz. Aztán persze mindig rájövünk előbb-utóbb mi is, hogy ez nem működik. Churchill ugye úgy határozta meg az amerikai demokráciát, hogy mindig megtalálják a jó megoldásokat. miután kipróbálták az összes többit.

Most értük el azt, hogy folyamatosan kapcsolatban vagyunk már 15 éve Oroszországgal, és ki is próbáljuk az összes megoldást, ami szemmel láthatóan nem működik. Meg szemléljük azt a folyamatot, hogy Oroszország miként fejlődött visszafelé az elmúlt 10- 15 évben. Ezt a stratégia Putyin 3. elnökségének kezdete óta egyre nyilvánvalóbban látszik, és egyre nyilvánvalóbban látszik, hogy Oroszországnak nagyon komoly stratégiai előrelépései vannak, és az is, hogy Oroszország siet ezeknek a megvalósításával. Mert tudja jól, hogy azok az eszközök, amik jelenleg a kezében vannak, azok 8-10 év múlva már nem lesznek a kezében, mert nem lesz gáz és olaj, amit exportálhatnak, ráadásul jön az amerikai nyersanyag, csökken a gázfelhasználás mindenhol stb. A gazdaságnak borzalmas az állapota, a hadsereget állandóan modernizálják szavakban – mi is ezt szoktuk, hogy modernizálunk, aztán sokkal kevesebbet valósítunk meg belőle –, de ők igazából semmit sem valósítanak meg belőle. Putyin és az összes ember látja, hogy 8-10 év múlva még az az eszközrendszer, ami ma rendelkezésre áll, még az sem fog rendelkezésükre állni. Ma is tudjuk, hogy nagyon korlátozottak a lehetőségeik: Grúziát le tudják rohanni, de Szíriában, amikor ugye 3 percre úgy nézett ki, hogy Obama valóban csapást mér Szíriára, akkor az oroszok elkezdtek visszavonni az erőiket Szíriából meg Szíria közeléből. Megpróbáltak semmit sem csinálni, nemhogy csapást mérni, azon kívül, hogy a Kínai Népköztársaság területére a 242. komoly figyelmeztetést intézik. Mi viszont ezt komolyan vesszük és megpróbálunk segíteni, amire nem azt mondom, hogy nem kellene, csak így nem működik. Ez az egész reset policy amit az amerikaiak csináltak, nem sikeres. Egyszer egy amerikai republikánus képviselő megkérdezte Washingtonban, hogy mi lesz az orosz resettel erre ők azt mondta, hogy erre nekik nincsen szükségünk, mert már régen ezt a folytatják.

Mit is kellene csinálni? Nyilvánvaló, hogy nem kell hadat üzenni Oroszországnak, természetesen nem erről van szó. Egyszerűen azt kell csinálni, hogy – mint az életben magától ki is alakult –, együttműködni ott, ahol közös érdekeink vannak, és nem ütközni, és nem kell úgy csinálni, mintha ütköznenék ott, ahol nincsenek is ellentétek. Egyszer egy orosz kollégával beszélve – már jó régen –, azt mondta, hogy Oroszországnak három nagy biztonsági kihívással kell szembenéznie: az első a belső gazdaság és helyzete Oroszországban, a második a muzulmán fundamentalisták, hosszabb távon pedig Kína. Ha ez így van – márpedig így van –, akkor 10 év múlva Putyin vagy utóda, kétségbeesetten fog majd kopogtatni a NATO ajtaján, hogy segítsenek már nekünk, mert komoly problémáink vannak. Most már nem elég, hogy az orosz-kínai határon a békésen szántogató kínai traktorok felszántják a földet – mert ugye nem repülővel jönnek. De már most is több a kínai Kelet-Szibériában, mint az orosz. A muzulmán fundamentalisták miatt pedig bármikor robbanhat az Észak-Balkán, és aki azt gondolja, hogy az észak-balkáni is olyan mint a csecsen probléma, ami nagyjából megoldódott, az téved. Szaakasvili elnök okosan elkezdte támogatni az ottani fundamentalista iszlám egyesületek hadibázisának létrehozását, ami sokat segített a nyugatiaknak abban a felismerésben, hogy mindez egy igazán komoly fenyegetés. Kínában meg látjuk, hogy mi történik: Oroszország azt hiszi, hogy ő a kutya és nem ő a farka, a valóságban ez pedig már fordítva van, és nem a fark csóválja a kutyát. Csak azok veszik észre, akik elég bölcsek, és azon kevés országok közé tartoznak ahol van stratégiai gondolkodás, de ők meg nem mondják most ezt el az oroszoknak.

Mit kell csinálni Oroszországnak? Az egyetlen módszer, ami célravezető – egyébként minden diktatúránál azért nem, ne tévedjünk –, mert azért az oroszországi diktatúra sokkal rosszabb, mint a beloruszok diktatúrája, ami egy liberális diktatúra az oroszokéhoz képest. Van még néhány, ami Belorusznál is kedvezőbb képet mutat, mint Örményország például, és sok más. Mit kell csinálni? Egyrészt fel kell venni a kesztyűt azokon a helyeken, ahol van esélyünk arra, hogy sikerrel járjunk. Ez a keleti partnerségnek a három országa: Moldova, Grúzia és Ukrajna, és valamikor majd Belorusz, ahol óriási stratégiai együttműködés folyik Oroszországgal. Oroszország be akarja bizonyítani, hogy a balti államokon kívül nem lesz több demokratikus nyugati ország a volt Szovjetunió területén. Ebben a 3+1 országban van, vagy lenne, vagy volt... – majd meglátjuk – esélyük arra, hogy ez ne így legyen. Ülünk kényelmesen Brüsszelben az EU-ban, meg a NATO-ban és várjuk hogy Janukovics mikor írja alá a csatlakozási/társulási szerződést. Hála istennek nem írta alá, mert ez Ukrajna számára és az EU számára is egy tragikus lépés lett

volna. Igazából látjuk az óriási orosz nyomást Moldovára, meg Grúziára 2008 után, ahol is magyar származású francia elnök barátunk elérte nagy nehezen, hogy az oroszok a saját maguk által javasolt szerződést aláírják. Ezt egyébként csak úgy lehetett csak elérni, hogy Grúziával mást frattak alá, és utána elkezdték Grúziát vádolni, hogy Grúzia, meg volt ez az egész konfliktus. Most Ukrajnával is szerintem hasonló veszélyeket látunk, kivárjuk amíg Oroszország csinál valamit, és csak akkor kezdjük törni a fejünket a teendőkről. Ha valaki nem látja az üzenetet ezzel kapcsolatban, akkor az – szerintem – menjen el szemorvoshoz.

Nagy versengés folyik tehát, ahol bár elvesztettünk egy nagy csatát, de nem veszítettük el még a háborút. Hogyha képesek lennénk komolyan reagálni és a megfelelő pénzügyi-gazdasági-politikai eszközöket felhasználni, akkor, ha nem is könnyen, de nyerhetnénk. Mindig azt mondta a NATO, hogy Grúzia az aspiráló országok közé tartozik, de ez nem igaz, és úgy csinálunk, mintha ezt nem vettük volna észre. A bukaresti csúcstalálkozót nem lehet elfelejteni és kitörölni a történelemből, mert az volt a legnagyobb tragédia, nem csak Grúziával és Ukrajnával, hanem Macedóniával is. Ha valami nem történik ez ügyben, akkor ebből komoly problémák lesznek. Ugyanúgy ahogy Macedóniában is, mert Macedónia rovására is egy nacionalista ciprusi vétót iktattunk törvénybe és nemcsak a NATO, hanem az Európai Unió számára is. Vagyis pont fordítva ülünk a lovon. Mielőbb el kellene kezdeni az EU csatlakozási tárgyalásokat Macedóniával is, de sajnos ebben még nem történt előrelépés.

Vissza kellene térni ahhoz, amit nagyon ritkán sikerült megvalósítani Oroszországgal kapcsolatban, és nem kell attól félni, hogy ettől Oroszország agresszívabbá válik. Egyrészt most már nehezen lehetne agresszívabb az eddiginél. Különb is Oroszország és a diktatúrák általában akkor agresszívok, amikor azt látják, hogy a másik fél gyenge, vagy a másik fél jobban akarja a megvalósítást, mint ők. Ugyanis folyamatosan azt mutatjuk nekik – az EU és a NATO és a tagországok egy jó része is –, hogy mi már nagyon meg akarunk állapodni. Az oroszok ugyanezzel azt mondják: igen? meg akartok állapodni? Akkor a mi feltételeinkkel kell megállapodni. Mivel mi mindenképpen meg akarunk állapodni, ezért állandóan kompromisszumokat kötünk annak érdekében, hogy csak legyen valami megállapodás. A NATO csúcstalálkozó erre tipikus példa: kellene már valamit csinálni az oroszokkal, tehát engedjünk már nekik egy kicsit, hogy legalább úgy nézzen ki, mintha történne valami. Ez a Szocsi olimpia körüli hihetetlen disznóság, ami történik a Nyugat részéről, ez is azt mutatja, hogy csak ne idegesítsük szegényeket mert még szívinfarktust kapnak. Tehát nem igazán tudunk bánni Oroszországgal.

Befejezésül azt kell még elmondanom, hogy – szerintem – alapvetően fölül kell vizsgálni a nagy tagországok, egyáltalán a NATO országok és az EU országok Oroszországgal kapcsolatos politikáját. Sajnos ma Európa vezető szerepet játszik az appeasement politikában, amit megpróbálunk folytatni, amihez az utóbbi időben még az amerikai elnök is csatlakozott, aki ebben a kérdésben európaibb lett, mint maguk az európaiak. Semmi olyan jelet nem látni, ami valami komolyabb előrelépés eredményezhetne Oroszországgal kapcsolatban. Úgy gondolom, hogy ebben a dologban azoknak, akik úgy vélik, hogy Oroszországgal mindenképpen normális viszonyt kellene kialakítani, és ennek az útja nem az appeasement hanem a reális erőviszonyokra alapuló politizálás, azoknak egyetlen egy lehetősége van, s azt úgy hívják, hogy Vladimir Putyin. Már elkezdtek gondolkodni, és egy idő múlva a Nyugat is rá fog jönni, hogy hát ez így nem fog menni, azért ennyi pófátlanságot már nem engedünk meg, vagyis ekkor következnek be az, hogy megtaláljuk a helyes megoldást, miután már kipróbálták az összes lehetségeset.

Molnár György

Azt gondolom, hogy jó pár olyan dolog elhangzott, amire az előadók részéről, illetve a közönség soraiból lesz reakció. Különösen élesen merült fel a kérdés, hogy van-e egyáltalán valódi partnerség Oroszországgal, illetve hogy egyáltalán jól kezeljük-e Oroszországot. Azt gondolom, hogy időt adok azoknak, akiknek hivatalos álláspontot kell megfogalmazniuk, hogy mérlegelhessék, hogyan reagáljanak erre. Most pedig Sz. Bíró Zoltánt kérem meg, hogy tartsa meg az előadását. Ő valószínűleg történelmi perspektívából fogja ezeket a kérdéseket, elemezni, és ebből a megközelítésből talán egy kicsit másképp is lehet látni és értékelni is ezeket a dolgokat.

Előadás

Sz. Bíró Zoltán

Az az igazság, hogy azzal, amit Gyarmati István elmondott, meglepő módon sok mindennel egyetértek. Kevesebb az a rész, amiben nem értek egyet, de ennek az az oka, hogy magam is úgy ítélem meg, hogy 2011-2012 fordulójától, tehát a 2011-es Duma-választás, illetve a 2012-es márciusi elnökválasztás lebonyolítási körülményei, illetve az az után jelentkező társadalmi tiltakozás, és mindaz, ami erre reakcióként, egy regresszív fordulatként 2012. nyarától kibontakozik Oroszországban, az már valóban egy egészen más minőségű Oroszországot rajzol ki. Ennek néhány elemére az előadás végén szeretnék kitérni. Ahogy Molnár György utalt rá, én arra vállalkozom, és ezzel el is árulom, hogy két dologról szeretnék beszélni: egyfelől nagyon röviden ennek a kapcsolatnak a történetét próbálnám áttekinteni, mert nem tanulság nélküli, hogy miként indult ez a kapcsolat, és mivé alakul, mivé formálódik.

A második részben pedig arról beszélek, hogy a globális válság nyomán Oroszország milyen új helyzetbe került. Arról, hogy a globális válság, amely drámaian, a legsúlyosabb mértékben érintette Oroszországot, milyen következtetések levonására kényszerítette Putyint és környezetét, s ennek nyomán milyen más külpolitikai, biztonságpolitikai magatartást követ. Ezt elég látványosan lehet érzékelni 2008-2009-től. Különösen meglepetés szerintem aligha érhet bennünket. Sok mindenben lehet sópáncolni, lehet kétségbe esni, de meglepődni azon, ami most Ukrajna kapcsán történik, biztos vagyok benne, hogy nem lehet. Elég ehhez az orosz bel-, és külpolitika általános tendenciáját nyomon követni.

Akkor egy kicsit szóljunk a történekről. Meglepő dologgal kezdem. Nem nagyon szívesen, vagy nem gyakran emlékszünk vissza a 90-es évek elején történetekre, hogy Oroszország minden olyan lehetséges kapcsolatot megpróbált megragadni – legyen az az Európai Unió, legyen az a NATO, vagy az Európa Tanács –, amelyen keresztül kifelé is és befelé is igazolni tudja, hogy egy új minőségű országot próbál építeni. Egy olyan országot, amely demokratikus, ugyanazokat az értékeket osztja mint a Nyugat, és szeretne minél gyorsabban nem csak ezekben a puha intézményekkel, mint az Európa Tanács, hanem a valóban fajsúlyos intézményekkel is érdemi kapcsolatot kialakítani. Ennek jegyében egyébként – a 90-es évek

lelelejen, tehát közvetlenül a Szovjetunió felbomlását követően – egy erős illúzió rabja Oroszország. Az irányító orosz politikai osztály és a szakértői elit egy része is azt gondolta, hogy miután összeomlott a Szovjetunió, okafogyottá vált a NATO is. Következésképpen vagy feloszlatja magát – radikális elképzelések is megfogalmazódtak ebben a periódusban – vagy ez a politikai és katonai szervezet jelentős részben átalakítja magát: politikai dominanciáját tovább erősíti és a katonai elemet pedig megpróbálja korlátozni. Illetve, hogyha sem az egyik sem a másik nem következik be, akkor Oroszország lesz a szélesen vett Közép- és Kelet-Európából az első ország, amely felvételre kerül a NATO-ba. Ennek jegyében politizálnak 1992-1993-ban. Azt gondolták, hogy Oroszország stratégiai értéke sokkal nagyobb, mint a köztes, egykori szatellit államok katonai és politikai értéke, következésképpen arra számítottak, hogy ha mégis bővítésre kerülne sor, akkor abban Oroszország lesz az első számú szereplő.

Nagyon érdekes körülmények között jelzi Oroszország először – úgy tűnik ott is leesett a tantusz –, hogy nem ez a történet bontakozik ki. 1993 augusztusában Jelcin ellátogatott Lengyelországba, és az egyébként többnyire meglehetősen érdektelen sajtótájékoztatókon együtt beszélt Lech Walesával, aki újságírói kérdésre, hogy mit szól Oroszország és Oroszország elnöke ahhoz, hogy Lengyelország szeretne a NATO tagja lenni, rögtön azzal a válasszal állt elő, hogy ez természetesen Lengyelország belügye, és Lengyelország joga eldönteni, hogy mit akar ebben a tekintetben tenni. A történet érdekessége, hogy alig telik el néhány hét, szeptember elején bizalmas levelet küldenek a német egyesítést aláíró nagyhatalmak vezetőihez, amelyben Jelcin tájékoztatja őket arról, hogy hát ők meg vannak lepődve, és meg vannak rökönnyödvé, hogy nem ebben állapodtak meg. Ők egyébként is azt gondolják – és elég nyíltan fogalmaz a levél –, hogy a NATO-Oroszország kapcsolatoknak úgy kellene alakulni, hogy ezek hőfoka, közelsége mindig valamivel nagyobb vagy meghittebb legyen, mint a köztársaság többi államával kialakított kapcsolat. Tehát Oroszország igényt tart az 1993. évi bizalmas levélben arra, hogy vele legyen közelebbi a kapcsolat és ne a volt szatellit államokkal. Jellemző módon egyébként Oroszország ennek a levélnek a másolatát vagy tartalmát Varsóval nem ismertette, s Varsó csak a nyugati partnerektől kap erről információt. Egyébként is erre a korszakra az jellemző, hogy a köztes Európa egyfajta „vakfolt” lesz a politikában 90-es évek derekáig, vagyis addig, amíg egy ilyen alku tárgyává nem válnak ezek az országok a NATO-bővítés kapcsán.

1994 nyarán azonban már végképp nem lehetett kétsége Oroszországnak abban a tekintetben, hogy lesz NATO-bővítés, és ez egy olyan NATO-

bővítés lesz, ami őket kihagyja. Akkor még nem volt teljesen világos, hogy a bővítés pontosan mikor fog bekövetkezni, és mely országokat érinti, de 1994-ben az amerikaiak értésükre adják, hogy ez a bővítés bekövetkezik. Ezt követően különböző módon elkezdnek ehhez viszonyulni az oroszok. Ha 1994 őszén a kor szaksajtóját vagy politikai minőségű sajtóját valaki elkezd lapozgatni, akkor láthatja, hogy az oroszok egy érdekes nyilvános vitát folytatnak arról, hogy akkor most miként is viszonyuljanak ahhoz a helyzethez, hogy bár ők szeretnének a Nyugathoz tartozni, és olyanná is szeretnének válni mint az, de a Nyugat nincsen tekintettel az oroszok szándékaira, ambícióira, terveire és ráadásul még bővítik is a NATO-t.

Nagyon érdekes, hogy ebben a sajtóban és politikai sajtóban két markáns álláspont körvonalazódik. Az egyik álláspont azt mondja, hogy hát akkor hagyjunk föl azzal a szokásunkkal, hogy minduntalan keressük a Nyugat álláspontját és támogatását, hogy megszimogassák a fejünket, hogy milyen derék, jó tanulók vagyunk, és követjük azokat a mintákat, amiket elvárnak tőlünk. Csapjuk tehát inkább rájuk az ajtót és ezentúl közvetlenül az orosz érdekek jegyében politizáljunk. Volt egy másik opció is, ami arról szólt, hogy miután ezt a folyamatot nem tudjuk megakadályozni, legfeljebb egy kicsit lassítani tudjuk, próbáljunk alkudozni, próbáljunk meg ellentételezést kialkudni. Nagyon érdekes elképzelések vetődtek fel. Itt sorolták fel azok az elvárásokat, amiket Oroszország – ha teljesülni lát –, akkor nem fog vicсорogni azon a közös képen, amely majd akkor születik, amikor megtörténik a döntés, és bizonyos országokat a térségből fölvesznek. Ebben a nyilvános vitában olyan tételek fogalmazódtak meg; hogy a NATO katonai intézményrendszere semmilyen formában ne kerüljön keletebbre, tehát se idegen csapatokat ne telepítsenek ezekbe az új államokba, se nukleáris fegyvereket; hogy az 1990-ben megkötött párizsi, a hagyományos fegyverekre vonatkozó megállapodás felülvizsgálatra kerüljön; hogy Kalinyingrád status quo-jához semmilyen formában senki ne nyúljon hozzá; hogy Oroszországot a NATO-ba bekerülő országok hadiipari piacán politikai eszközökkel ne szorítsák ki; és még néhány más katonai és biztonságpolitikai elem sorolódik fel.

1995 elején Mamedov akkori külügyminiszter-helyettes bizalmas levelet visz Jelcintől az amerikai elnökhöz, amiben – és most itt joggal kérdezhetnék meg, hogy honnan tudok erről a bizalmas levélről: onnan, hogy ezt utólag kiszivárogtatták az amerikaiak –, arról tájékoztatja, amit a 1994-es nyilvános vitában az orosz szakértők többé-kevésbé összefoglaltak, vagyis hogy milyen kompenzáció mellett fogadná el ezt a bővítést Oroszország. Különböző nyilvános politikai technikákat is alkalmaz ebben az időben

Oroszország. Egyfelől folyamatosan azt ajánlgatja a térség államainak – ez különösen a mostani ukrán kontextusban figyelmet érdemlő –, hogy ne a NATO-hoz, hanem az Európai Unióhoz közeledjenek. Ez az az időszak, amikor Magyarországon is több vezető orosz politikus is megfordul és nyilvánosan is megfogalmazza ezt az ajánlatot. (Minden esetre kár, hogy nem Brüsszel, hanem Moszkva állt elő ezzel az ajánlattal...) 1995 második felétől olyan szakértői ajánlatok is elhangzottak, hogy mind a felvételükre várók, felvételüket remélők, mind pedig a felvételekről döntő országokban azokat a politikai és közéleti szereplőket, befolyásos tényezőket kellene megtalálni, akik folyamatos problémaként érzékelik és kezelik a NATO-bővítés ügyét. Nyilván diskurzus tárgyává kellene tenni azt, hogy jó-e, megéri-e, és milyen előnyökkel jár a NATO-bővítés. Ez már egy finomabb kivitelezése volt annak, hogy hogyan lehetne lassítani, valamiképpen fékezni ezt a folyamatot. Summa summarum, a történet mégiscsak elvezetett 1997 májusában a párizsi megállapodáshoz. Hozzáteszem, hogy az ügynek a politikai lezárása, tehát hogy Oroszország a végén azt mondta, hogy a maga részéről ezt a történetet elfogadja és tudomásul veszi, ez 1997 márciusában Jelcin és Clinton Helsinkiben tartott csúcstalálkozóján következett be. Ezen a találkozón – orosz beszámolók szerint, amik nagyon beszédesek és tanulságosak is –, állítólag úgy kezdődött, hogy Borisz Nyikolajevics kezdte és vette magához a szót, és hosszan ecsetelte, hogy az Egyesült Államok és nyugati szövetségesei súlyos hibát követnek el, amennyiben mégis – az orosz érdekeket figyelmen kívül hagyva –, megtörténik a NATO-bővítése. Továbbá, ha ez mégiscsak megtörténne, akkor Oroszország rendkívül intenzívvé teszi a kapcsolatait Kínával és néhány más állammal. Állítólag Bill Clinton nyugodtan végighallgatta mindezt, majd amikor Jelcin befejezte mondandóját, akkor odafordult az orosz elnökhöz és azt tanácsolta, hogy térjenek át a második pontra. Tudniillik az amerikaiak ezt annyira blöff-szerűnek érzékelték, hogy kommentálni sem szerették volna ezt az utolsó kísérletet arra vonatkozóan, hogy elálljanak ettől a tervüktől.

Valóban – és Molnár György is utalt erre –, a párizsi megállapodás egyfajta intézményi keretet teremtett az orosz-NATO kapcsolatnak. Az egyik eredménye a közös állandó tanácsnak a kialakítása volt, ami abban a formában, amelyben akkor felállt, hogy: NATO+Oroszország, az oroszoknak nem tetszett igazán. És később, a 2000 után kialakuló új politikai körülmények között vált általánossá, hogy minden egyes tagállam saját személyében van jelen, és nyilván ez az ő súlyukat, befolyásukat jelentősen növeli. Mindenesetre az első lépés ez volt abba az irányba, hogy valamilyen formában a NATO politikájára hatást próbáljanak gyakorolni. Ezzel

együtt egyébként az orosz politika – majdnem az 1990-es évek végéig – ha érzékelt is valamiféle elszigetelődést a kontinensen, akkor ezt az elszigetelődést leginkább katonai-biztonságpolitikai területen érzékelt. Csak az 1990-es évek végén van egy fordulat, amikor rájön arra – azaz leesik ott is a tantusz –, hogy a gazdasági elszigetelődésének a katonainál sokkal tartósabb és mélyebb következményei vannak. Az 1990-es éveket végig ezek a beidegződések, a XX. századi történelmi traumák és tapasztalatok jellemzik. Sokféle oka van annak, hogy az 1990-es éveket is – tehát az a periódust, amikor egyébként a belső rendszer leginkább akart demokratikus mintákat követni –, akkor is ezek a katonai félelmek uralják.

Új helyzet alakult ki – s ezt nem akarom részletezni –, 2001. szeptember 11-e után. Ez következményekkel járt a NATO-orosz együttműködésre nézve is. Azt kell mondjam – folyamatosan követve az érdemi politikai sajtót –, hogy a 2000-es évek elejétől, vagyis a 2001-2003 közti periódust követően, amikor Oroszország egyszerre van nagyon jóban mind Európa meghatározó hatalmaival, mind az Egyesült Államokkal –, ezzel párhuzamosan már egyre inkább felmerül a NATO-probléma, vagyis a balti államok 2004-es fölvétele már jelentős orosz ellenállásba ütközik. Még egy dolgot ne felejtünk el: Oroszország igazi megerősödése és felemelkedése 2003-2004 fordulójától indul el. Ez az a periódusa Oroszországnak, amely azokat az 1990-es éveket követi, amelyben gazdasági erejének csaknem 40 %-át veszítette el. Mellesleg jegyzem meg, hogy Ukrajna 60 %-át. Az 1990-es évek gazdasági átalakulásának ebben a térségben óriási veszteségei vannak. Egyébként az ukrán gazdaság teljesítménye reálértéken – az 1990-es évekhez képest – még ma is csak 69 %-on áll. De az oroszok sem zárták még le egyébként ezt a helyreállítási periódust. Egészen más szerkezetben, de az összteljesítmény tekintetében ez a helyreállítási ciklus koránt sincs befejezve, az ukrán pedig nagyon távol is van még ettől a céltól. Tehát a fejlődés igazán dinamikussá – első hullámban – csak 1999-től vált, azt követően, miután az Egyesült Államok benne ragad egy háború utáni háborúban Irakban. Ez a körülmény közvetlenül hihetetlen lehetőségeket kínált fel Oroszországnak. Őszintén szólva 2004 körül az orosz felemelkedés egyik kulcseleme lett a globális energia-konjunktúrának a megváltozása. Az a pillanat, amikor 2004 elején az olaj hordónkénti ára átlépi a 40 USD-t és 2008 nyaráig fölkúszik 140 USD-re. Olyan országról beszélünk, amelyikben Putyin, 1999-2000 fordulóján, amikor átvette a kasszakulcsot, nemzetközi tartalékai 7,5 mindössze milliárd USD-t tettek ki, és 2003 végén már 70 milliárdnál tartott. És ebből a bizonyos 70 milliárdos tartalékból mennek fel a jegybanki tartalékai – és akkor az egyéb alapokban tartott tartalékokról nem is beszélek – 2008 nyaráig

600 milliárdra, megelőzve Dél-Koreát, és Tajvant is ebben a tekintetben. Tehát annak a magyarázata, hogy egy másfajta Oroszország alakult ki és egy más módon és más hangfekvésben is beszélő Oroszország alakult ki, annak a kulcsa nyilvánvalóan ebben a gazdasági fordulatban keresendő. Ide tartozik az is, hogy a 2000-es években – Putyin első két elnöki ciklusában – az ország évi 7-8 %-os GDP-növekedést produkált. Hogy ennek jelentős társadalmi támogatottsága volt, abban pedig az kapott nagy szerepet, hogy ebben a periódusban évről-évre mintegy 10 %-kal nőttek a reálbérek. Tehát ha mást nem tudnánk Putyin elfogadottságáról – túl azon, hogy néhány szimbolikus lépést is tett –, akkor az egyik kulcs az, hogy a beáramló olaj-dollárnak egy jelentős részét visszaosztotta az orosz társadalomnak.

36

Azt gondolom, és azt érzékelem, hogy mind a külpolitikájában, mind a belpolitikájában újabb szakaszhatárnak tekinthető mindaz ami Oroszországgal 2008-2009-ben történt. 2008 júliusában jelentek meg az első adatok az ipari termelés lassulásáról, majd augusztusban már visszaeséséről szólnak: minden fontos makrogazdasági mutató 2008 kora őszétől 2009 tavaszáig szabályos szabadesésben volt, a tőzsdétől, a nemzeti valuta leértékelődésétől, a tőkekivonástól, a nemzetközi tartalékok veszítésétől egészen a GDP-teljesítmény csökkenéséig. Hogyha úgy nézzük Oroszország teljesítményét, hogy 2008 első felét hasonlítjuk össze 2009 első felével, akkor az orosz gazdaságnak a visszaesése 10,9 %-os. Ekkora csökkenés volt egy év alatt. Ehhez hasonló leépülés a G20-ak országai közül csak Mexikóban és Németországban volt. Ezt azért is szeretem emlegetni, mert Magyarország két legfontosabb gazdasági partnere az éppen Németország és Oroszország. Így nem véletlen a magyar 6 %-os visszaesés sem. Tehát Oroszországot drámaian érinti a válság, és – ennek ellenére, miután fontosnak tartják a társadalmi béke megőrzését –, folyamatosan próbálják a reálbér-csökkenést mérsékelni. Sőt, amíg lehet, nem hogy elvenni nem akarnak, hanem fönntartják a GDP-növekedést messze meghaladó reálbér-növekedést is.

Azt gondolom, hogy az sem véletlen, ami 2011-2012-ben történt, és bekövetkezett. A putyini-rendszer ugyanis nem készült fel arra, hogy időközben felnőtt egy olyan nemzedék, amely már nemcsak növekvő jólétet és stabilitást vár el a kormányától, hanem kevesebb korrupciót, kevesebb bürokratizmust, politikai akaratának tiszteletben tartását, hatékony kormányzást, tehát olyan dolgokat, amit persze a születőfélben lévő nagyvárosi középosztály, azok a viszonylag fiatal, 30-as éveikben járó emberek igényelnek, akik már idegen nyelveket tudnak, rendszeres internet-használók, világot látnak. Ma az oroszországi föderációban a

külföldre szóló útlevéllal rendelkezők aránya még csak 17 %-os. Ez azt mutatja, hogy a társadalomnak még mindig csak töredéke az, aki rendszeresen kijut külföldre. Tehát amikor olyan sok helyen látunk oroszokat, akkor ők – akik folyamatosan tapasztalatokat szerezhetnek a külvilágról – e közösségnek még mindig csak a töredékét jelentik.

Nem akarom untatni Önöket, ezért csak egy-két mondatot szólok az oroszországi választásokról, a választások eredményeinek kritikus elemzéséről. Egy választást három szinten lehet elcsalni. Az egyik lehetőség az, amikor a választási eredmény összegzésénél manipulálnak – s ezzel a taktikával nem egyszer éltek is az 1990-es években, Jelcin időszakában. A másik, amikor a választási kampányban teremtek teljesen méltánytalan és egyenlőtlen feltételeket – ezzel a gyakorlatban mind az 1990-es években, mind a 2000-es években éltek, és pedig gazdagon. A harmadik csalási módszer az, ha a törvényi kereteket, tehát a normakörnyezetet alakítják át. Putyin a 2003-2004-es ciklusa után radikálisan átfírta a párttörvényt, méghozzá kétszer is, és egyszer pedig a választási törvényt. Tehát mind a három manipulációs mód mögött ott volt az akarás és az eszköztár is, amit be lehetett vetni. 2011-12-ben viszont olyan változások történtek már a társadalomban, hogy nagyon durván bele kellett nyúlni a választási eredmény meghamisításába. Ez egy nagyon erőteljes társadalmi-nagyvárosi tiltakozást indított el. Az orosz politika egészen másképpen fest már 2011-2012 után, mint festett akár még a globális válság időszakában is. Nem roppant össze a rendszer, de recseg-ropog, s ennek a recsegés-ropogásnak a következménye mindaz a regresszív törvényalkotás és törvény-átalakítás, leginkább 2012 nyarán, a külföldi ügynöktörvényről, az internet-ellenőrzéstől, a tüntetésen való részvétel szabályainak, büntethetőségének átalakításán keresztül, Putyin visszatéréseével az egyik utolsó medvegyevi törvénykiiktatásáig, amellyel újra visszakerült a büntető törvénykönyvbe a rágalmazás. A rágalmazást ugyanis Medvegyev idején visszavitték a polgári törvénykönyvbe, Putyin egyik első döntésekor pedig visszahozta ezt a büntető törvénykönyvbe. Elsősorban külügyi, állami intézmények kapcsán lehet ezzel – az igazságszolgáltatástól kezdve nagyon sok területen – élni, illetve visszaélni. A hazaárulás fogalmának definícióját is hihetetlen mértékben kibővítették; hosszú repertoárja van annak a törvényi normaváltozásnak, amellyel egészen mássá kezdik alakítani Oroszországot. Ennek a legfontosabb fejleményei a média területén láthatóak: két nappal ezelőtt a RAI Novosztyit felszámolták, s jelentős változások lesznek a központi orosz televíziók élén. Lehet látni, hogy ezt a fajta belső önbizalom-vesztést hogyan fordítja át a politika egy ilyen regresszív és nyugtalanságot tükröző magatartásra.

37

Mindez – szerintem – tükröződik az orosz külpolitikában is. Az orosz külpolitika tekintetében amikor létrejön ez a „tandemokratikus” rendszer, amikor átmenetileg Medvegyev vezette az országot, akkor Putyin ennek a ciklusnak az első három évében nagyon tudatosan tartózkodott attól, hogy olyan ügyekben, amelyek az elmúlt években vitát váltottak ki – külpolitika, biztonságpolitika – azokban nyilvánosan megszólaljon. Az utolsó évben azonban ezt megszegi: 2011-ben, a líbiai ügy kapcsán nyilvános szóváltás is volt Putyin és Medvegyev között. Aztán amikor 2011. szeptember 24-én bejelentik, hogy nem Medvegyev kap egy újabb ciklusra lehetőséget, hanem jöhet vissza Putyin, akkor alig telik el néhány hét, és az első, valóban a putyini politikai visszatérést reprezentáló dokumentum, az Izvestiának az egész oldalas cikke, amiben Putyin lényegében meghirdeti az eurázsiai szövetség koncepcióját. Tehát mindebből a mozgásból a szakértőknek nyilvánvalóan fel kellett ismerniük, hogy ez egy fontos stratégiai terv.

Én – Dérer Miklós felkérésére a Manfred Wörner Alapítványnak – készítettem Putyin beiktatásának a környékén egy hosszú dolgozatot, amikben az volt a feladatom, hogy próbáljam összefoglalni, az előzmények után mi várható a putyini külpolitikában. Én akkor három tézist fogalmaztam meg, és azt kell mondjam, hogy ma is érvényesnek érzem ezt a három tézisemet. Abból a helyzetből, amibe Oroszország a globális válság nyomán került, azt a következtetést vontam le, hogy rendkívül óvatossá válik az orosz külpolitika a tekintetben, hogy az erőforrásait miként koncentrálja és ossza be. Tudniillik ezek az erőforrások szűkülnek. Mindezt a gazdaság újabb adatai még inkább igazolják, hiszen 2010-2011-ben növekedési pályára állt ugyan az orosz gazdaság, 4,5 % körüli teljesítmény-növekedést mutatva, de már 2012-ben 3,4-3,5 %-ra esik, lassul le a növekedés –, ami az idei első két negyedévben tovább, 1,8 és 1,4%-ra apadt, tehát lényegében majdnem stagnál. Ez dráma Oroszország számára. Annak az Oroszországnak, amelynek még mindig 5% körüli növekedési ütemet kellene produkálnia. Még a válság előtt egy szakértői csoport azt is modellezte, hogy mekkora GDP-növekedés kell ahhoz, hogy a társadalom úgy érezze, hogy a dolgok jobbra fordulnak. Ez a tekintélyes csapat azt a következtetést vonta le, hogy minimum 5,5 %. Az orosz és különösen a vidéki társadalom rendkívül érzékenyen tud reagálni arra, hogy ezt a növekedést, a jólét javítását a kormányzat továbbra sem tudja hozni. Az egyik tézisem tehát az volt, hogy a külpolitikája rendkívül óvatos lesz, koncentrálni fogja az erőforrásait, és a kormány hatszor is meggondolja, hogy hol hajt végre akvizíciókat. A legjobb példa erre Ciprus esete. Ciprusnál is jól lehetett látni, hogy ha van, vagy volt ország, amely közvetlenül érintettje volt annak, hogy mi

történik Cipruson a válság kezelésében, hát Oroszország az volt. Ennek ellenére azt a néhány milliárdot sem áldozták föl Cipruson, annyira fontos lett számukra, hogy csak bizonyos stratégiai súlyú ügyekre koncentrálják az erőforásaikat. A másik tézisem pedig az volt, hogy van egyfajta stratégiai tanácsalanság Oroszország esetében. Az oroszok – valamikor 2010 táján, amikor a grúz háborúnak a hullámai kifutnak –, aláírnak egy megállapodást az Európai Unióval, s ez a partnerség a modernizációért. Medvegyevnek a mantrájához, amelynek jelszavai: modernizálni, investíció, infrastruktúrát teremteni, innovatív gazdaságot teremteni, tehát hogy modern, modern, modern legyen a gazdaság, lázasan keresik a kapcsolódási pontot az Európai Unióhoz. Úgy gondolják 2010-2011-ben – a nyilvános megszólalások azt tükrözik –, hogy az első számú tőkeforrás és technológiai forrás az Európai Unió. Ne feledjük, hogy az orosz gazdaság egyértelműen egy Európa felé forduló gazdaság, amely kapcsolatainak 50 %-át mind az export mind az import tekintetében az EU országaival bonyolítja le. Eközben persze nagyságrendi különbségek vannak: ha Európa egészét és Törökországot is ide számítjuk, akkor az EU államai együttesen az európai gazdaság 77 %-át reprezentálják, Oroszország pedig 11 %-át. (Ez alig kétszerese a török gazdaságénak.) A három FÁK térségbeli állam: Ukrajna, Belorusszia és Moldova, ebben a kontextusban együttesen is alig 2,5 %-ot jelentenek. Arra akarom ezzel felhívni a figyelmet, hogy a ma látható stratégiai tanácsalanság azzal függ össze, hogy 2010-2011-ben még annak jegyében fogalmaznak, hogy szeretnének az Európai Unióhoz minél közelebb lenni, mert azt a bizonyos tőkeforrás és technológiai forrás szerepet az Európai Unióban látják. Putyin többször nyilvánosan, miniszterelnökként fogalmaz úgy, hogy a számukra fontos stratégiai területeken megkísérelt akvizícióit nem engedik be az EU-ba, nem engedik működtetni ezeket. Mindig két példát, az Opel és a MOL példáját hozta fel, még a német előtt, Frankfurtban is erre hivatkozott. Egy idő után megfigyelhető hogy ez a durci-murci hangulat, hogy szeretnénk egy klubba belépni, vagy nagyon közel kerülni, de nem engednek be bennünket, ez kezd mára hangnemet váltani. Putyin 2011-től immár egyre gyakrabban nyilatkozik úgy nyilvánosan külpolitikai kérdésekben is, hogy valójában nem is érdemes ehhez a klubhoz közeledni. Az Európai Uniónak olyan gondjai, olyan nehézségei vannak, hogy ha valaki, hát ők nem fogják tudni segíteni. Érdekes elmozdulás van viszont a külgazdasági kapcsolatokban Kína felé, még akkor is, ha azzal egyetérték, amit Gyarmati István mondott. Mert igaz ugyan, hogy Közép-Ázsiában ez egy nagyon súlyos stratégiai kihívás, de ennek ellenére 2010 és 2011 már két olyan esztendő, amikor Oroszországnak Kínához fűződő külgazdasági

kapcsolatai az export és az import tekintetében egyaránt meghaladták a németországit. Azt megelőzően tartósan a németek voltak az első számú gazdasági partnerek, ami olyan 8 %-a volt a teljes orosz külgazdasági kapcsolat-rendszernek. Ezen ma már jócskán túltesz a 10-11%-kal a Kínai Népköztársaság, de önmagában Kína részesedése még mindig negyede, ötöde az EU egészéhez mérten. Látható a tanácstalanság, hogy ha nem Európa, akkor kivel? Kína, miután az nagyon sok tekintetben kihívást jelent, egyedülként nem jöhet szóba, az Egyesült Államok pedig nem csak politikai okokból, hanem azért sem, mert gazdasági szempontból teljesen marginális Oroszországgal való kapcsolata. Az amerikai külgazdasági kapcsolatrendszerben olyan marginális, hogy nem is érdemes beszélni az orosz jelenlétről, de az oroszban is marginális az amerikai, nem teszi ki 4 %-ot sem, úgyhogy teljesen periférián van ez az egész. A gazdasági élet emiatt tehát nem is tompítja az esetleges politikai kapcsolati zavarokat.

Van tehát egy általános tanácstalanság, hogy akkor kivel is alakítsanak stratégiai gazdasági együttműködést. És miután nem tudják, hogy kivel, és mert hihetetlen mértékben félnek attól, hogy a globális válság 2008-2009-es hulláma valamilyen formában újra rájuk tör, hiszen annyira bizonytalan, beláthatatlan a globális mozgás, ezért tartalékolnak, és azt mondják, és ez a harmadik elem, hogy ez egy FÁK-ra koncentrálnak. Abból baj nem lehet, mondják és gondolják, hogyha az egykori Szovjetunió geopolitikai térségét mi fogjuk újraszervezni. Láthatóan minden erőforrásukat erre koncentrálnak, és azzal aztán végképp nem mondok semmi meglepőt, hogy ebben, hogy ez sikerüljön, eredményes legyen, a kulcsfigura egyértelműen Ukrajna. Ezért Ukrajnát szerintem nem fogják elengedni, és ami politikailag és gazdaságilag lehetséges, mindent meg fognak tenni, hogy Ukrajna ne is menjen el e kötelékből.

Molnár György

Köszönöm szépen Sz. Bíró Zoltánnak az egészen a 90-es évek elejéig visszamenő történeti áttekintést, amely részletesen kitért az orosz gazdasági, belpolitikai, társadalmi folyamatokra, amelyek természetesen közvetlen hatást gyakorolnak Oroszország külpolitikájára és ezen belül a NATO-val fennálló kapcsolatokra egyaránt. Most, hogy visszaadom a szót Sophie Lardernek, valószínűleg főként ez utóbbiról fogunk részletesebben hallani.

Előadás

Póti László

A panelhez én is az orosz biztonságpolitika témában kívánok előadásommal hozzájárulni. Három pont köré csoportosítottam a gondolataimat: az első gondolat arról szól, hogy az első számú orosz biztonságpolitikai cél a NATO globális feltartóztatása. Ez nem nóvum, de ehhez szeretnék majd némi adalékot adni. A második pont arra utal, hogy noha a két entitás hasonló fenyegetés-percepcióju, de biztonságfelfogásuk ellentétes egymással; a végén pedig az orosz katonai doktrínáról szólok, megemlítve az atomfegyverek bevetési küszöbének csökkenő szintjét, ami szintén releváns a témánk szempontjából.

Hogy megvilágítsam, szerintem mik a mai orosz biztonságpolitika legfontosabb prioritásai, felhasználva a híres „keep it in, keep it out” formulát, összegyűjtöttem és elemeztem az ehhez legfontosabb adatokat.

Az első számú orosz külpolitikai prioritás – a Zoli által elmondottakkal összhangban – a FÁK-térség együtt tartása és integrációja. Első számú biztonságpolitikai célja pedig a NATO, az Egyesült Államok távol tartása a FÁK-térségtől, továbbá Oroszország energia-nagyhatalomként való fenntartása. Vadonatúj geopolitikai célja pedig az északi sarkvidék – ha úgy tetszik – újra-meghódítása, orosz szuverenitás alá vonása.

Nézzük az első gondolatsort: miképpen próbálja Oroszország távol tartani a NATO-t a FÁK-térségtől. Teszi ezt kollektívan, és kétoldalú alapon.

Kollektívan úgy – a nevében is viseli ezt –, hogy az 1992-ben alapított kollektív biztonsági szerződés szervezetének jelenleg 6 aktív tagja van a koszovói térségben. Egykoron megfordult ebben a formációban Azerbajdzsán és Grúzia is, és csak a nem túl távoli múltban hagyta el a szervezetet Üzbegisztán.

Itt a bilaterális együttműködésről szólva azt a kérdést próbálom megválaszolni, hogy miképpen tartja fenn Oroszország a katonai jelenlétét a FÁK-térségében? A 15 koszovói tagállamból Oroszország 10-ben tudott a múltban, illetve tud jelenleg is fenntartani ilyen vagy olyan katonai jelenlétet. Két államban, Azerbajdzsánban és Üzbegisztánban ilyen vagy olyan módon napjainkig jelen voltak az oroszok. Azerbajdzsánban egy radarállomással, Üzbegisztánban pedig egy reptérrel, amely jelenlét 2012-ben véget ért. Ezzel tovább zsugorodott, 8-ra, azon országok száma, ahol tartós orosz katonai

jelenlét fixálható: Örményországban 2044-ig sikerült meghosszabbítani ezt, Tadzsikisztánban 2042, és Ukrajnában – a gáz kapcsán kötött 2010-es harkovi megállapodások eredményeképpen – szintén 2042-ig. És ott vannak Grúziában is az oroszok, még hozzá nagyon-nagyon hosszú távra – egészen pontosan a dél-oszétiai és abház szakadár területeken – még a 2050 utáni időszakra is. Az orosz katonai jelenlét a FÁK-térségben tehát egyfelől visszazorulóban van: Azerbajdzsán és Üzbegisztán véglegesen megszabadulnak az orosz katonai befolyási-övezetből. Megvannak viszont továbbra is azok a nagyon fontos területek, ahol hosszú távra tartósan tud berendezkedni Oroszország. És van végül egy-két képlékeny pont is, ahol kisebb létszámmal vannak jelen, vagy stratégiaileg nem annyira fontos az az ország. Azt gondolom tehát, hogy kellően masszív és átgondolt az az orosz katonai jelenlét, ami a NATO feltartóztatását eredményezheti a FÁK-térségben. . Viszonylag jól érzékelhető, hogy egy ilyen körkörös karéjban hol vannak jelen az oroszok.

De az adatok téképre vitelével az is igen szemléletesen kiderül, hogy miként ellenőrzik az amerikaiak Oroszország területét. Az Alaszkától kiindulva a Csendes-óceán, Törökország, egészen föl Norvégiáig és aztán az ürrel bezárólag tartó pontok alapján el lehet mondani, hogy adott esetben jól eladható az orosz polgárnak az, hogy lám-lám a NATO – élükön az Egyesült Államokkal – milyen szépen körbeveszi Oroszországot.

Továbblépve a második pontra, elvégeztem azt az unalmas munkát már korábban, hogy összehasonlítottam a NATO-stratégiai koncepcióját az orosz nemzeti-biztonsági stratégiával. Most két elemet mutatok be: az elveket, amelyekkel a nemzetközi szintéren operálnak – a deklaráció szintjén – ezek az entitások, illetve a fenyegetés-percepciót, és végül pedig a biztonság forrásaira szeretnék kitérni. Az összehasonlításból nagyon szépen kiderül az, hogy a két entitás a nemzetközi jog szerepét szinte szó szerint hasonlóan, ugyanolyan erősséggel fogalmazza meg. Hasonlóan fontosnak tartja az ENSZ biztonsági tanácsa szerepét szintén mindkét alapvető dokumentum. Ami még említésre érdemes, hogy az atomfegyverkezés világvíziójával kapcsolatban is nagyon hasonló célokat tűznek ki maguk elé.

Ha a két dokumentum fenyegetettség-percepcióját teszem egymás mellé, akkor egyfelől az látható, hogy az angol nyelvű NATO-s oszlop kicsit tömörebb, célzottabb, jobban megfogalmazott szöveg, az orosz pedig ehhez képest kicsit hosszabb lére eresztett megfogalmazású. Számos olyan elemet is találunk, amelyek gyakorlatilag szó szerint megint csak megfelelnek egymásnak. Azt lehet mondani, hogy az orosz és NATO dokumentumban is gyakorlatilag ugyanazt a hierarchiát követik és ugyan-

azokat a témákat nevezik meg, kezdve az atomfegyverek elterjedésétől, egészen az ivóvíz szűkösségéig.

Viszont már az eddigiekben is világosan kiderült már – több vonatkozásban is – az a lényegi különbség, amely szerint alapvetően másképpen értelmezi a NATO és Oroszország a biztonság fogalmát. A két dokumentumból hozok is egy-egy példát arra, ami szerintem rávilágít a nagyon alapvető biztonság-felfogásbeli különbözősége. Míg a NATO egy klasszikus, a nemzetközi kapcsolatok elmélete szerint realista iskolához tartozó felfogást tükröz, azaz kollektív védelemről beszél, addig az orosz felfogás az Euroatlanti térségre egy kollektív biztonságot vizionál. Azt gondolom, hogy azok számára, akik nem biztonságpolitikai szakértők, fontos megmutatni a két fogalom közötti különbséget. A kollektív védelem azt jelenti, hogy ha egy szervezeten kívüli szereplő megtámadja a szövetség egyik tagját, akkor arra kollektívan válaszolnak. Ezzel szemben a kollektív biztonság olyan rendszer, amelyben nem külső, hanem a rendszeren belüli egyik szereplő támadja meg a rendszeren belüli másik szereplőt, és akkor lép föl a rendszer a támadóval szemben. Ez két teljesen különböző megközelítés. Majd a kérdések-válaszok idején visszatérhetünk erre, hogy vajon az oroszoknál ez a gyakorlatban is így jelenik-e meg.

Áttérek a 3. pontra, és ez a befejező mozzanat lesz. A jelenleg érvényes orosz katonai doktrínát 2010-ben fogadták el. A lassan másfél éve tartó Putyin-éra alatt csak egyetlen egy alapdokumentumot újítottak meg: ez a külpolitikai koncepció. A 2010-es dokumentum még a Medvegyev-érából való, és jelenleg is érvénybe van. Ennek egy pontját emeltem ki: a külső katonai fenyegetések pontját, amelyből 11 db-ot sorol fel a dokumentum. Az első négy konkrét NATO-relevanciájú. A klasszikus orosz kritika a NATO-val kapcsolatban pedig az, hogy a NATO globális szerepre tör, illetve hogy a katonai infrastruktúráját közelebb hozza az orosz határokhoz. Emlékeztetnék arra, hogy ez a fajta orosz kritika némileg eltér a 2010 előttiétől. A korábbi időben az orosz kritika arra irányult, hogy a NATO globális küldetéseit tette kritika tárgyává, illetve annak azt a mozzanatát, amennyiben arra az ENSZ felhatalmazása nélkül kerülne sor. A külső katonai fenyegetettség harmadik és negyedik pontja között a katonai egységek orosz határ mellé való telepítése, illetve a rakétavédelem ügye szerepel. Azt lehet mondani, hogy az orosz katonai fenyegetettség-percepcióban a 11 tétel közül az első négyből háromban a NATO jelentősen érintett.

Zárásként az atomfegyverekről szeretnék még szólni. A 2010-es orosz katonai doktrína – összhangban a 2009-es nemzeti biztonsági stratégiával –, jól meghatározott feltételeket rögzít arra az esetre, hogy mikor lehet

bevetni az orosz atomfegyvert. Gyakorlatilag kettő ilyen feltételt nevesít. Az első az, ha atomtámadás vagy tömegpusztító fegyverrel történő támadás érné Oroszországot, illetve szövetségeseit. Ez elég magától értetődő tétel, hiszen egy viszontcsapás elfogadható dolog. A második tétel az érdekesebb és kényesebb: ez ugyanis az atomfegyver bevetését abban az esetben is megengedné, amennyiben hagyományos fegyverrel éri támadás Oroszországot, mégpedig olyan módon, hogy az magának az államnak a létét fenyegetné. Ez nem nóvum, mert így volt ez már a korábbi orosz hadászati gondolkodásban is. Két apró dologra hívnám fel a figyelmet: először rögzíti a katonai doktrína explicit módon azt, hogy az atomfegyver bevetése az elnök kompetenciája, ez ugyanis így nem szerepelt korábban a dokumentumokban. Ezen kívül van egy aggályosan hiányzó tétel: nem szerepel ebben a katonai doktrínában viszont az, hogy ki ellen nem vet be semmilyen esetben sem Oroszország atomfegyvert. Vagyis így kimarad az atomfegyverekkel nem rendelkező államok, illetve az atomsorompó-szerződés tagállamainak köre.

Molnár György

Köszönjük szépen Póti László előadását, amelyben összehasonlította a NATO és Oroszország fenyegetési lehetőségét, illetve azt, hogy ebből milyen következtetéseket vonnak le a biztonságpolitika területén. Egy kicsit tovább tartottak ezek az előadások, mint ahogyan azt terveztük, de még így is van kb. háromnegyed óránk arra, hogy kérdések hangozzanak el. Azt kérem, hogy kézfenn tartással jelezzék, hogy ki szeretne hozzá-
szólni. Talán az lenne a legjobb, ha a kérdésekből csoportokat képeznénk, s ezekre válaszolnának előadóink.

Vitafórum

Molnár György

Köszönjük szépen Póti László előadását, amelyben összehasonlította a NATO és Oroszország fenyegetési lehetőségét, illetve azt, hogy ebből milyen következtetéseket vonnak le a biztonságpolitika területén. Egy kicsit tovább tartottak ezek az előadások, mint ahogyan azt terveztük, de még így is van kb. háromnegyed óránk arra, hogy kérdések hangozzanak el. Azt kérem, hogy kézfenn tartással jelezzék, hogy ki szeretne hozzá-
szólni. Talán az lenne a legjobb, ha a kérdésekből csoportokat képeznénk, s ezekre válaszolnának előadóink.

Valki László

Nagy élvezettel hallgattam mind a három előadást. Amit Molnár György is elmondott, nevezetesen azt, hogy elszúrtuk Bukarestben a NATO-csúcson, elszúrtuk Helsinkiben Ukrajnával kapcsolatban, és így tovább... Tehát mindent elrontottunk, és nem vagyunk képesek ezekkel a diktatúrában élő országokkal megfelelően külpolitikát folytatni. A kérdésem ezért az, hogy mit kellett volna e helyett csinálni?

Siklósi Péter

Nagyon érdekes kérdés valóban, hogy mit kellett volna csinálnunk? De talán még ennél is érdekesebb az a kérdés, hogy akkor mit csináljunk most? Dinamikusan változó világban élünk, ahol Oroszország – mindenféle problémáival együtt is – nagyon fontos szereplő, ha nem is a legfontosabb szereplő, nem csak önmagáért egyébként, hanem egy még nagyobb játékban központi szereplőként is. Az a kérdés tehát, hogy mit tegyünk ezentúl? Vajon az lenne a célravezető, hogy folytatjuk ezt a „hát nem is nagyon tudjuk, hogy mit akarunk” játékot, és megpróbálunk viszonylag jól kijönni az oroszokkal és elkerülni nehogy nagyon berádjon ránk. Vagy pedig

álljunk a sarkunkra és mondjuk azt, hogy eddig és ne tovább! Befejezzük a felesleges mosolygást, és arra építünk, – az oroszokról szerzett korábbi tapasztalataink alapján, amit viszont időközben elfelejtettünk –, hogy ők igazából az erőből értenek, nem feltétlenül katonai erőből, hanem adott esetben politikai erőből, vagy egységéből, a közös, egységes fellépésből. Tehát fejezzük be amit eddig csináltunk és próbáljunk meg keményebben föllépní és így az érdekeinket jobban képviselni. Engem legalábbis inkább ez érdekelne, hogy a jövőben vajon mi lesz.

Kovács István

46

Péter adta az ötletet, meg persze Pista is a kérdésemhez. Azt mondtad, hogy 10 év múlva úgyis majd az oroszok jönnek hozzánk segítségért, hiszen az energia az nem lesz úgy eladható, ahogyan ma. Készen vagyunk arra, hogy befogadjuk őket, s az segítség is lenne számukra? Továbbá hogyan készüljünk erre fel? Mert ez lehet, hogy 10 év múlva így lesz, de akkor ehhez – szerintem – át kell magunkat programozni a Nyugaton is.

Bösenbacher Ferenc

Nemrégem meghívtak engem, egy – a NATO keretében – működő informális konferencia-sorozatra. Ezeken sok minden felmerül informális beszélgetések keretében. Az egyik az volt, hogy hova áll a NATO, hogyha Kína és Oroszország között konfliktus lesz. Itt utalnék a tavalyi müncheni biztonágpolitikai konferenciára is, ahol az osztrák külügyminiszter tételesen elmondta, hogy miért lesz hatalmas konfliktus Ázsiában. Ausztrália kifejezetten készül a várható fejleményekre, s védelmi kiadásai lényegesen magasabbak, mint bármelyik – leszámítva az amerikaiakat – NATO államé. Tehát Kína jövője körül sok minden forog. Jártam Amerikában régebben a különböző amerikai szakértők nyíltan arról beszéltek, hogy Oroszország Amerika természetes szövetségese, mert úgyis lesz egy nagy konfliktus Kína és Oroszország között. Utalok egy másik dokumentumra is: ez a Global Trends 2030, ami, a nyugati civilizáció számára igen csak negatív képet fest a jövőről. Egy csomó olyan kérdés van tehát, amit nem tudunk megkerülni: nem tudjuk megkerülni azt sem, ahogyan én érzekelem, hogy mi lesz a hardpower és a softpower viszonya. Amerikai álláspontból is egyre inkább kezdik a softpoweret emlegetni, nem beszélve Németországról, amely például szolgált a líbiai események kapcsán az utóbbi, a softpower

megoldásra. Azt, hogy most mi változhat a német külpolitikában, ha majd megalakul a kormány még nem tudjuk ugyan, de valószínűleg továbbra is ezt a vonalat követik. Úgy látom, hogy ezeket és a hasonló kérdéseket mindenképpen meg kellene vitatnunk, legalábbis ezeken a szinteken, hogyha hosszú távú elképzelésekről akarunk beszélni.

Kiss-Benedek József

Két dolgot szeretnék megkérdezni. Az egyik: bármelyik együttműködésnek az alapja az amerikai és az európai együttműködés. Az első kérdésem, hogy mennyiben befolyásolja ezt a Snowden ügy? A második kérdésem: a szíriai válságról a NATO-t a mély hallgatás jellemzi, noha ott van egy együttműködés is. Történt-e konkrét javaslat a NATO részéről a válság megoldását illetően, függetlenül attól, hogy az amerikaiak vagy az 5+1 ország szeretné ezt megvalósítani.

47

Molnár György

Köszönjük szépen, azt hiszem elég sok kérdést tettek fel a hozzászólók. Először Gyarmati Istvánnak adom meg a szót.

Gyarmati István

Azzal kezdem, hogy nem mindent csináltunk rosszul. Csak amiről beszélünk, ott csinálunk sok mindent rosszul. Például ha most Koszovóró beszélénk, akkor az ottani megoldást nem csináltuk rosszul, és még lehetne tovább is sorolni. Bízom benne, hogy most az iráni válságot sem kezeljük rosszul. Tehát nem mindent csinálunk rosszul.

Amiről viszont most és itt beszélünk, Oroszország általános kezeléséről, ott alapvetően rosszul csináljuk azt, amit csinálunk. Egyrészt mit kellett volna csinálnunk, bár én Péter kérdését tartom igazán fontosnak. Ugyan a „mit kellett volna csinálni” is megmutatja egy picit azt, hogy mit kell csinálni, vagy mit kellene csinálni a jövőben. Azt gondolom, hogy előbb fel, és el kellett volna ismerni azt, hogy Oroszország alapvető és a legfontosabb politikai célja most a volt Szovjetunió mínusz a balti államok újbóli összetételése. Ha ezt felismertük volna és megpróbáltuk volna alapvetően softpower eszközökkel

megakadályozni, vagy más irányba terelni e törekvést, akkor most nem állnánk ott Ukrajnával kapcsolatban, ahol állunk, és ennek még nem látjuk a kimenetelét sem.

A ma reggeli hírek pont arról szóltak, hogy a rendőreg megpróbálta kiüríteni a Mendant, ami nem sikerült, és most milliós tömeg van ott. Én inkább arról a kérdéstről beszélnék szívesebben, hogy Ukrajna most kétfelé vagy háromfelé szakad, és ha igen, akkor mi lesz a középső rész-szel? Úgy gondolom, hogy politikai és pénzügyi szempontból egyaránt sokkal többet kellett volna invesztálni Ukrajnába, és nem engedni az orosz politikát elszabadulni. Az alapvető, eredendő bűn az 2008-ban Grúzia volt, ahol tulajdonképpen jóváhagytuk az orosz agressziót Grúzia ellen. Azóta látjuk az orosz külpolitika agresszivitásának az erősödését mindenhol. Mindenhol megpróbáljuk bevonni Oroszországot, és ott is, ahol semmi eszköze nincsen, csak hogy úgy nézzen ki, hogy jó fiúk vagyunk Oroszországgal. Ez tovább erősíti az orosz vezetésnek azt a képzetét, hogy nélkülük itt nem is lehet a világgal semmit sem kezdeni. Mit lehet csinálni a jövőben? Együtt kell működni Oroszországgal, ez nem a kérdés. A valódi kérdés az, hogy miként lehet Oroszországot rávenni a tényleges együttműködésre. A smúzolás, Putyin kezeinek a csókolgatásával nem lehet rávenni őket, ezt már láttuk, sőt ezzel pont az ellenkező hatást érjük el. Úgy kell rávenni őket, ahogy néha már sikerült is, hogy megmondjuk, hol a határ, s ezen a határon ne menjenek túl. Kimondani, hogy mik a stratégiai érdekeink nekünk, s mik azok a stratégiai érdekek, amik védelmében – nem katonailag persze –, de szembeszállunk Oroszországgal. Ebben belerakhatunk politikai tőkét meg pénzt is, hogyha kell, de nem úgy, ahogy az EU szokta. Hogy mondjuk most Ukrajnában majd azt mondja az EU-delegáció vezetője, hogy hát a civil szervezeteknek, akik ott szervezkednek, pénzre van szükségük – mert pénz tényleg kell nekik –, akkor majd, ha jól emlékszem, 3 hónap múlva lesz egy pályázat, amin ők majd részt vehetnek és akkor, ha nyernek rajta, ami egyáltalán nem biztos, akkor két és fél év múlva visszkapják azt a pénzt, amit nekik most kellene elkölteni ahhoz, hogy finanszírozzák a tevékenységüket.

Ez így nem működik, ezt egészen másképp kell csinálni, de az EU erre nem hajlandó. Ebben a NATO-nak egyébként marginális szerepe van. Ez tehát inkább Unió problémája, és feladat is, amit el kell végezni. Csak így tudjuk Oroszországot felkészíteni arra, meg magunkat is, hogy amikor eljön az idő – és úgy gondolom, hogy 8-10 év múlva eljön –, amikor Oroszországnak szüksége lesz ránk, akkor ők is, meg mi is képesek legyünk együttműködni. Egyébként ha azt mutatjuk, hogy gyengék vagyunk, akkor az sem biztos, hogy hozzánk fognak jönni mondjuk a kínaiakkal

kapcsolatban segítséget kérni: kell a francnak egy semmire sem képes, hezitáló Európa, úgysem tud semmit sem segíteni.

Ráadásul az amerikai-európai kapcsolatok sem nagyon jók: mindig mosolygunk egymásra, csak a világon semmi tartalma nincsen ennek a kapcsolatrendszernek, nem csinálunk semmit igazából együtt. Most, ha megkötjük a kereskedelmi egyezményt, akkor esetleg lesz belőle valami, de ez még valahol a távoli jövőben van. Valójában nem is nagyon látok túl sok lehetőséget erre, mert az amerikaiak is – ahogy mondtam – európaizálódnak. Az amerikai vezetés sehol sincsen, saját magának sem tud intézni semmit, nemhogy másoknak. Mint említettem, itt alapvetően az Európai Unióról van szó és nem a NATO-ról. Könnyű azt mondani, hogy az Európai Uniónak most ilyen meg olyan gondjai vannak, és ezért nem tud ezekkel az ügyekkel foglalkozni. Igen, vannak gondjai az Európai Uniónak, de ettől még nem kell elhanyagolni ezeket a feladatokat. Most – 10 év után talán először – lesz az Európai Uniónak egy csúcstalálkozója, ami biztonsági kérdésekről fog szólni. Az 5 évvel ezelőttin nem csinált semmit. Igazából azóta nem történt semmi, s félek tőle, hogy most sem fog. De ez azért lehetőség lenne, hogy Európa mégis összeszedje magát és valamilyen stratégiát kialakítson. Tessék mondani, kinek van stratégiája ebben a világban? Európának nincs, Amerikának nincsen, de a kínaiaknak van, az oroszoknak van s csak igazából nekünk nincsen. Pedig veszélyes a világ. Bármelyik pillanatban egymásnak feszülhet Japán és Kína például Ázsiában, és akkor mit csinálunk? Nem tudjuk befolyásolni az ottani dolgok alakulását, s majd nyilatkozatot fogunk tenni, hogy „csak békés eszközökkel!”, mint például most Ukrajnában is. A gond az, hogy össze kell szedni azt, hogy mit tudunk majd csinálni. George Bush a hardpowerben hitt, a németek a softpowerben hisznek. Azt gondolom, hogy külön-külön alkalmazva mind a kettő nagyon nagy hiba, mert a kettő együtt alkalmazható csak. A softpower akkor hiteles, ha van mögötte hardpower, a hardpower meg nem tud egy csomó problémát megoldani, hogy ha nincs mögötte vagy utána softpower. Ez a vita főként arra jó, hogy sok-sok disszertációt írjanak róla, csak éppen nem történik meg az, aminek meg kéne történnie, hogy a kettőt hogyan lehet összekombinálni. És igenis, hogyha Európának arra van ereje és ötlete meg készsége, hogy a softpowerben jeleskedjen, akkor nem kell állandóan a németeket arra felszólítani, hogy küldjenek már még negyven katonával többet Irakba, vagy ide meg amoda, hanem akkor inkább a saját softpower-jüket vessék be. Sosem értettem, hogy miért kell Európának átlagos high-tech képességeket kifejlesztenie, amikor úgysem fogunk soha ilyet elnyerni az amerikaiak nélkül, csak mert illik, hogy legyen valamilyen ilyen jellegű képességünk?

Semmi értelme! Sokkal jobb, ha a softpowerre koncentrálunk és hagyjuk az amerikaiakra, hogy háborúzzanak.

Szerintem el kell gondolkozni azon, hogy amikor a világ alapvetően megváltozik, akkor nem lehet toldozgatni-foldozgatni a világot és ugyanazokat a régi ötleteket előadni. Befejezésül csak egyet: a NATO állandóan képességeket akar fejleszteni, nagyon helyesen. Ezért ugyanazt a politikát találja ki egymás után, csak más névvel. Főleges a sok évvel ezelőtti dolgokat háromévenként – mindenféle más elnevezéssel – újra felfedezni, mert ez korábban sem szokott működni és a jövőben sem fog igazán működni. A példa amit mindig felhozunk az a skandináv országoknak az együttműködése, ami egy dologban tényleg működött, mégpedig abban, hogy sikerült egy nyáron kifejleszteni a norvégoknak és a svédeknek a külföldön való együttműködést. De azt már nem sikerült nekik megoldani, hogy az együttműködéssel légi bázisokat szüntethessenek meg Norvégiában és Svédországban, hiszen nem is ugyanazok a repülőgépek. Ezek tehát nagyon korlátozott lehetőségek.

Londonban is érdemes lenne elgondolkozni azon, hogy ez az „ugyanazt csináljuk csak kicsit jobban”, az pedig továbbra sem fog működni. A világ az nem mindig ugyanolyan, és nem kicsit rosszabb, hanem sokkal rosszabb. Meg kellene tanulni, hogy hogyan kell erre reagálni. Nem fogjuk sem Londonban, sem a decemberi EU-csúcson mindezeket rendezni. De ha elkezdődik egy folyamat, tehát például az EU-csúcs elrendelné az EU-stratégia komoly felülvizsgálatát, és a londoni csúcs nem büszkén, de kinyilvánítaná, hogy mi mondjuk Európa szerepe Afganisztánban, mert még időben leszünk, s a talibánok nem lesznek még hatalmon a londoni konferencia idején, csak egy picit később, akkor el tudnánk kezdeni gondolkodni azon, hogy mit is kellene csinálni. Nem az az alapvető tehát, hogy mit kellett volna csinálni, hanem, hogy mi az, amit hogyha előre vetítünk, akkor meg is tudunk csinálni. Egyelőre ennek nem látom még a nyomait.

Sz. Bíró Zoltán

Két dologra reagálok, egyrészt István szavaira, és a kérdések közül egyre. Én is azt gondolom, hogy abban a feszült helyzetben, ami most Ukrajna kapcsán kialakult, nem a NATO-nak vannak feladatai, hanem az Európai Uniónak. Abban a történetben, ami november 21-e óta, több mint három hete tart, a felelősség ott van az Európai Uniónál. Én

valami olyan erősort tudok felhúzni: Európai Unió, Oroszország, de a legmarkánsabb és legegységesebb felelősség az ukrán politikai vezetésén van. Abban teljesen egyetértek, hogy az Európai Uniónak, amikor ezt a partnerségi programot 6 évvel ezelőtt elindította, akkor végig kellett volna gondolni, hogy ennek a partnerségi programnak tényleg az-e a fő célja, hogy a szovjet belső periferián, az európai és a transz-kaukázusi részen létrejött új államokat visszatartsa attól, hogy visszavonhatatlanul visszakerüljenek az orosz érdekszférába. Bizonyos értelemben tehát hogy „politikai senkiföldön” tartsa őket, hogy majd később valóban átsegítse őket Európa nyugati felébe. Ha ugyanis tényleg ez a cél, akkor ehhez megfelelő politikai és gazdasági erőforrásokat is mozgósítania kell. Az ukránoknak ugyanis egy olyan technikai segítséget ajánlottak föl – 610 millió euró formájában –, ami össze sem mérhető azzal a szükséglettel, ami a jelenlegi helyzetében valamilyen mértékben stabilizálni tudná az ukrán gazdaságot. Egy olyan gazdaságról beszélünk, amelyik már 5. negyedéve recesszióban van, amelynek a költségvetése 6 % fölötti hiánnyal küzd, a folyó fizetési mérleg hiánya meg évek óta 6-8 % fölött volt, s idén is 8 % fölött áll. A nemzetközi tartalékai 2011-től megfelelődték, ma már alig érik el a 20 milliárd dollárt. Ez az összeg 2-2,5 hónapra elég arra, hogy a külső piaci fizetéseit teljesítsen.

Ennek az országnak pillanatokon belül tehát 15-20 milliárd dolláros hitelre lenne szüksége, hogy az oroszokkal szembeni gáztartozásait, a lejárt korábbi IMF hitelek esedékes részletét kifizethessék, illetve a folyó fizetési mérleget egyensúly-közeli állapotba hozzák. Fényévré van tehát egymástól a 610 millió euró a 15-20 milliárdnyi USD-szükséglethez képest. Nagyon kedvezően hangzik az ajánlat, hogy fél év alatt az Európai Unió megnyitja a piacát Ukrajna előtt, meg hogy a vámok 98 %-át eltörlik, és közben az ukránok megtarthatják a mai vámjaikat. Csakhogy az ukránoknak legalább életben kellene maradniuk addig, amikor majd közép, vagy inkább hosszú távon e lehetőséggel egyáltalán élni tudhatnak, hogy bekerülhessenek erre a piacra. Az ukrán termékek több mint negyedét egyébként Oroszországba exportálják.

Tehát az igazi felelősség nagyrészt Európán van, és döntenie kell. A halogatást nagyon méltánytalannak gondolom azokkal az emberekkel szemben, akik immár hetek óta, esőben-hóban, jégben-fagyban ott állnak a főtéren, mert van egy álmuk! Lehet, hogy ez az álom egy hibátlannak képzelte Európa. De ez nem változtat azon a tényen, hogy milyen a tényleges Európa ehhez képest, hiszen az ukránok jelentős része számára ez a tényleges Európa is joggal jelent vonzerőt, s a lakosság

számára sokkal jobb lenne, mint a jelenlegi ukrán körülmények között élni. Nemcsak pénzügyi kérdés ez a mozgalom, hanem annak kérdése is, hogy folyamatosan be akarják vasalni az ukrán vezetésen azt, amit elvárnak tőle, hogy modernizálódjék, alakuljon át Ukrajna.

Amikor 2010-ben Janukovicsot megválasztották, ő nagyon gyorsan kialakított egy széles, átfogó reformprogramot. El is indult ezen az úton, de 2010 végére egészen egyszerűen megint az oligarchikus csoportoknak a foglya lett és letért erről az útról. Az EU-nak volt egy 11 pontos törvényi, illetve intézményi átalakításos elvárása. Azon elkezdtek ugyan haladni, de a fontos döntések előtt az utolsó pillanatban megálltak.

Ha komolyan elvárok valamit, akkor ehhez erőforrásokat is kell telepíteni. Különbözik a dolog azzal végződik, hogy kialakul egy ilyen patt-helyzet, aminek a végén az oroszok – mert ugye nekik fontos, és minden nehézségük dacára vannak tartalékaik is –, előbb-utóbb – különböző formában – leteszik az asztalra azt a pénzt, ami a jelenlegi problémák megoldásához Ukrajnának szükséges. Ezt a dolgot egyszer és mindenkorra Európában is el kellene dönteni, hogy mit akarunk és hogy finanszírozzuk-e ezt. Szerintem ez az elemi tisztesség kérdése, és nem stratégiáé. Biztos nem mi fogjuk eldönteni, de legalább nézzünk szembe ezzel a körülménnyel.

Az az igazság, hogy ez a grúz háború, hogy az oroszok megtámadták a grúzokat, ez azért kicsit bántja a fületem, mert a történet azért nem egészen így kezdődött. Arról már nem is beszélve, hogy időnként ebben a grúz-orosz konfliktusban érdemes lenne azért az abházokat és az oszétokat is megkérdezni. Szóval Grúziában, olyan politikai diskurzus alakul ki, hogy Grúzia a grúzoké, egy olyan országban ahol össznépszerűség kétharmada grúz, egyharmada pedig valamilyen más etnikai csoporthoz tartozik. Egy olyan országban, ahol hagyományosan három adminisztratív egység van, amelyek az etnikailag elkülönülő csoportoknak adnak egyfajta önállóságot., Ezeket pedig nem ártott volna folyamatosan megkérdezni, mi a véleményük arról, hogy a grúzok hogyan viszonyulnak hozzájuk. Összességében Szaakasvilivel bezárólag négyszer akarták erőszakkal visszaterelni Dél-Oszétiát Grúzia politikai felügyelete alá. Azért meg kellene kérdezni, hogy amikor mondjuk 7-ikéről 8-ikára virradóra a grúzok elkezdtek Dél-Oszétia fővárosát, Chinvalit grád rakétákkal lőni, akkor – őszintén szólva – ezt nem tudom orosz agresszióknak tekinteni.

Ezt a történetet tehát sokkal árnyaltabban gondolom és képzelem el, arról nem beszélve, hogy három héttel, az augusztus 7-ről 8-ra virradó éjjel történtek előtt a német alkancellár és külügyminiszter tett egy kör-

utat: ellátogatott Tbiliszibe, Sukhumiba, Tshkinvaliba és Moszkvába, és minden érintett szereplőnek azt az ajánlatot tette, hogy felejtjük el ezeket a szakadár területeket jó 10 évre, ne foglalkozzunk ezeknek a területeknek a politikai visszacsatolásával. Az Európai Unióban Németország megpróbál egy olyan donor-programot kialakítani, amivel konszolidálni lehetne a törzsterületek gazdaságát, társadalmi életét, közéletét, és miután 10 év után konszolidálták ezt a helyzetet, térjünk vissza egy népszavazás formájában a szakadár területek sorsára. Valószínűleg azok a sebek, amik kialakultak az 1990-es évek elején Abháziában (1993-1994-ben egy olyan háborút vitt Grúzia, amiben több mint négyezer abház esett el, ami több mint 4,5 %-a az etnikai közösségnek), az etnikai közösség – nincsenek százezren –, 10 év múlva aligha fog elfelejteni. Időnként a Nyugatnak ezekre a kis közösségekre is tekintettel kell lenni. Visszatérve a német külügyminiszter útjára, föltette ezt a kérdést és ajánlatot valamennyi szereplőnek, és mindenki elfogadta ezt az opciót egy kivétellel: Szaakasvili.

Gyarmati István

Én a fél életemet Grúziában töltöttem, és elég jól ismerem Oszétiát meg Abháziát is, ott voltam minden háborúban, le akartak lőni, föl akartak robbantani. Amit elmondtál az mind igaz. Ettől még Oroszország támadta meg Grúziát, és kész. Ez ténykérdés, ezen nem lehet vitatkozni.

Molnár György

Egy rövid komment arra amit István mondott. Azt gondolom, az a lényeges kérdés, hogy mind az Európai Uniónak, mind a NATO-nak van-e stratégiai víziója. Tehát egy hosszú távú gondolkodás, amelybe aztán beillesztjük a konkrét kérdéseket és kevésbé az a fontos, hogy van-e egy darab papír, amire ez le van írva. Ugyanis ha nagyon őszinték akarunk lenni egymáshoz, akkor a való világ nem tükrözi teljesen vissza a NATO-stratégiai koncepció legutolsó változatát sem, de nem gondolom, hogy lenne most arra étvágy, hogy egy újat akarjunk írni. Az Európai Unióban pedig, a most 20-i Európai Tanács kapcsán – ami ugye az Európai Unió közös biztonság-, é védelmi politikával foglalkozik – az egyik legfontosabb kérdése, hogy elinduljon-e az európai biztonsági stratégiának a felülvizsgálata, és az e mellett szóló érvek

azok, hogy inkább gyakorlati dolgokra kellene koncentrálni, mint egy olyan parttalan vitát kezdeni, ami nem tudjuk, hogy hova vezet.

Tálas Péter

Igazából nem akartam én hozzászólni, de olyan határozottan mondta Gyarmati István és Zoli is, hogy mind az Európai Uniónak, mind a NATO-nak vannak eszközei arra, hogy ilyen problémákat megoldjon, kénytelen vagyok szólni, mert szerintem nincsenek. Amikor a lengyel ellenzéki Kaczynski megjelent Kijevben, és bejelentette azt, hogy Ukrajnának egy új európai uniós programot kellene csinálni, megkaptam a következő újságírói kérdést: kinek a pénzt akarja Kaczynski az ukránoknak adni? Milyen lengyel közpénzből gondolja Kaczynski megsegíteni Ukrajnát? Ugyanezt a kérdést hadd tegyem föl én is: milyen pénzekből gondoljuk, hogy az Európai Unió megsegítse Ukrajnát? Kinek a pénze lenne ez? Ugyanígy természetesen azt is mondhatjuk, hogy van pénze az EU-nak, hogyne! Csak nem látom azt, hogy lenne politikai akarat arra, hogy ezt a pénzt pont oda tegyünk. Azért nincs politikai akarat, mert nincs politikai elfogadottsága ennek a célnak. Ha arra gondolok, hogy én beletenném-e a pénzem az ukrán gazdaságba: egyáltalán nem valószínű, hogy beletenném a saját kis spórolt pénzemet az ukrainai gazdaságba. Bármilyen furcsa, én még egy ilyen öntudatos biztonságpolitikai szakértőnek számítok. Ugyanígy hasonlóképpen ne azon vitatkozzunk – mert természetesen az én álláspontom is közelebb áll Sz. Bíró Zoltánéhoz – hogy ki támadott meg kit Grúziában, hanem, hogy tényleg volt-e lehetősége a NATO-nak, az Amerikai Egyesült Államoknak, bárkinek ezzel szemben fellépni? Természetesen elvileg volt: de ha bárki azt mondja, hogy oda kell menni Grúziába, és meg kell védeni a dél-oszétokat és az abházokat, akkor tehát ki jelentkezik katonának? Nos? Ilyen praktikusán kell feltenni a kérdéseket, azt gondolom. Tehát szívesen hallottam volna arról többet, hogy konkrétan milyen eszközeink vannak Oroszország megszorítására az ilyen esetekben, mégpedig ott, ahol egyébként láthatóan és természetesen több is a mondanivalója Oroszországnak, mint mondjuk a NATO-nak.

Sz. Bíró Zoltán:

Amikor a jelenlegi ukrán helyzetet próbáljuk elemezni, akkor mindig tisztázni kell azt a kérdést, hogy milyen pozícióból is beszél az ember, tehát honnan néz rá az eseményre. Mivel nem vagyok sem NATO sem

EU-üggyvivő, sem nem vagyok magyar politikus, akkor én őszintén csak mint elemző keresem a leginkább méltányos nézőpontot. És akkor óhatatlanul azon veszem észre magam, hogy azoknak az embereknek a nézőpontjából próbálok értelmezni az eseményeket, akik most az ukrán politikai közösség aktív részét jelentik, és kimennek tüntetni. És ezt őszintén megmondom, hogy azért is teszem, hogy öntsünk tiszta vizet a pohárba. Két lehetőségünk van: vagy világosan értésükre adjuk, hogy a megoldás csak az ő erőfeszítésük kérdése, csak maguk vívhatják meg a harcukat. Ez így tisztább helyzetet teremt. És én azt is gondolom, hogy alapvetően az ő erőfeszítésüktől függ minden, és ne tartsunk fenn egy olyan képzetet, hogy ebben az EU majd segít. Mert ha nem akar, akkor a képzetet is vegyük el tőlük. Én csak ennyit akartam mondani. Ha viszont akarja, akkor viszont tényleg cselekedjen is, és akkor ehhez telepíteni kell politikai erőt és gazdasági erőt egyaránt. Főleg dolog politikai „senkiföldjére” törekedni. Egyébként én azt sem tartom tisztességesnek, hogy pusztán csak azért, hogy ne erősödjön meg Oroszország, azért pártfogoljuk Ukrajnát. Akkor ugyanis azokkal az emberekkel is csak játszunk. Én pedig azokkal sem akarok játszani...

Molnár György

Azt hiszem jobb, ha nem is kísérlem meg összefoglalni ezt a nagyon szerteágazó és tartalmas vitát, megbeszélést, a kérdéseket, a reakciókat. Azt gondolom, hogy amiről most beszélünk, az inkább a panel címének a második részére: a zavaros, gyorsan változó világra vonatkozott. Ezen belül a NATO-Oroszország Tanácsnak a szerepére. De azt gondolom, hogy ez így a természetes. A NATO-Oroszország Tanács visszatükrözi azt, hogy milyen viszonyok vannak a világban, milyen nemzetközi kapcsolatok, milyen konfliktusok vannak, és arra hogyan reagálunk.

Ha csak három-négy mondatot lehetne mondani magáról a témáról, akkor azok a következők lehetnének. Bár bizonyos megközelítések különböztek is az előadók részéről, abban mégis egyetértés volt, hogy pontosan ebben a bonyolult világban lenne szükség arra, hogy bizonyos kérdésekben működjünk együtt Oroszországgal. Abban is egyetértés volt, hogy bizonyos gyakorlati területeken, ahol kimutatható a közös érdek, ez még működik is. Ugyanakkor van egy olyan probléma, hogy lassan kimerítjük azt a kosarat, amiben ezek a praktikus kérdések vannak. És

azt sem látjuk igazán, hogy hogyan lehetne elmozdulni erről a területről az átfogó politikai szintű és sok más összetett kérdésekkel összefüggő ügyek irányába, amelyekben viszont ahhoz, hogy minőségi előrelépés legyen, ahhoz valódi áttörés kellene. Ez egyben azt is jelenti, hogy a további, ugyanilyen konferenciákon, megbeszéléseken a következő 10 évben, és még azt követően is, lesz még miről beszélnünk.

2. PANEL:

**Globális kihívások
– régi és új partnerek**

Elnöki bevezető

Siklósi Péter

Azt gondolom, hogy a témánk hasonlóképpen érdekes, mint a délelőtti volt: globális kihívások – régi és új partnerek. Illetve a panelnek a résztvevői is hasonlóan jó ismerői a témáknak. Mielőtt átadnám nekik a szót, engedjék meg, hogy egy-két, talán provokatív gondolatindítóval újtára bocsássam ezt a panelt.

Az indító tétel a következő: a NATO az elmúlt 20 év során mindig hozzá tudta igazítani a partnerségi rendszerét a változó kihívásokhoz és a feladatrendszerhez. Formailag legalábbis mindig. Tartalmilag nem feltétlenül mindig sikeresen; volt amikor igen, volt amikor nem. Nézzük, hogy milyen volt ez a múlt, mielőtt rátérnénk a jelenre és a jövőre. Kezdődött a hidegháború végével, amikor megszűnt a szovjet fenyegetés, amivel a NATO hirtelen elveszítette a létének az értelmét, majd nagyon gyorsan útkeresésbe fogott. Ezt az új utat egyébként egész hamar meg is találta. Viszonylag hamar elindította a békepartnerséget, s annak különféle formáit: megindult az EAPC, halhattunk a Mediterrán Dialógusról. Ezeknek a partnerségeknek egy része kifejezetten sikeres volt. Különösen a magunk részéről, s amiben mi benne voltunk, a békepartnerségben, az kifejezetten sikeres volt, fölkeszített minket a tagságra, ami – így utólag visszanézve – viszonylag hamar jött. Akkor, amikor ki kellett várni, akkor kevésbé tűnt gyorsnak ez a csatlakozás, de történelmi mértékkel mérve viszonylag gyorsan tagok lehettünk. Amikor lezajlott a bővítésnek az első köre, illetve a balkáni háborúk lezárultak, amik a NATO-nak egy jó ideig feladatokat adtak, és ezzel párhuzamosan Oroszország magára kezdett találni az 1990-es éveknek a benuhltságából, akkor létrehozták a NATO-Oroszország Tanácsot. Az előző panel végig ezzel a témával foglalkozott. Ha akarunk, még ebbe is belemehetünk mi is. A kérdés az, hogy persze mennyire sikeres ez a NATO-Oroszország Tanács. Ha abból indulunk ki, amit Gyarmati István mondott, hogy nem tudjuk kezelni Oroszországot, akkor persze a NATO-Oroszország Tanács nem mondható különösebben sikeresnek. De ha abból indulunk ki, hogy legalább egy fórumot nyújt arra, hogy leüljünk egymással és beszéljünk egymással, és ne csak a sajtón keresztül vagy a diplomácia más eszközeivel üzenjünk egymásnak, akkor tulajdonképpen bizonyos szempontból ez is sikernek tekinthető.

Aztán áttért a NATO egy következő fázisra – amit mondhatjuk sokféleképpen – vagyis a terror elleni globális háborút kezdte el vívni, vagy az iszlám radikalizmussal, az iszlám fundamentalizmussal keveredett összetűzésbe, s nem is csak egy helyen. Itt megint a partnerségeknek egy újabb körét hozta létre: az Isztanbuli Kezdeményezés, az ICI, amelyek az öböl-menti államokkal foglalkozik, illetve a velünk hasonló gondolkodású, ám tőlünk távoli országokkal a partnerségi kört, a globális partnerségi közösséget, Ausztrália, Új-Zéland, Japán, Dél-Korea részvételével. Elmondható, hogy a NATO feladatváltásai során, vagy a NATO fókuszának a változásai során, mindig létrejöttek azok a fórumok, azok a formák, amelyekeken keresztül az ezekben a feladatokban érdekelt, vagy az éppen akkor esedékes kihívások esetében érdekelt országokkal megvoltak azok a szervezeti keretek, ahol le lehetett ülni, meg lehetett vitatni ezeket a kérdéseket. Ez persze csak a forma, vagyis a kérdés az, hogy vajon a tartalom az felnőtt-e ehhez a formához. Ez aktuális kérdés marad a jövőre nézve is.

Amikor számba vesszük a jelenkornak, illetve a jövőnek a kihívásait, akkor mindig onnan szoktunk elindulni, hogy a NATO-ban az afganisztáni művelet vége 2014, vagy legalábbis az ISAF művelet vége. Utána egy egészen másfajta művelet következik, így ezt egyfajta határkőnek szokták tekinteni. Azt szokták mondani, hogy miután a NATO gyakorlatilag egy évtizeden keresztül harcolt, változó intenzitással Afganisztánban, illetve máshol, ahhoz képest most egy egészen másfajta korszak fog következni, ahol a NATO-tagállamok egyáltalán nem lesznek annyira lelkesek, hogy ha arról lesz szó, hogy újra műveletekbe kell küldeni a katonákat. Ennek nyilvánvalóan több oka is van. Egyfelől okozója az a fáradtság, amelyik a műveletekben eltöltött egy évtized alatt kialakult, illetve az a gazdasági válság, amelyik nagyon határozott nyomokat hagyott a NATO-államok most már mindegyikének, korábban elsősorban az európaiakénak a védelmi költségvetésén. Így nagyon sokan azt mondják, hogy az elkövetkező időszakban nem számíthatunk olyanfajta műveleti részvételre, mint az elmúlt egy évtizedben. Ehhez azért halkan hozzátenném, hogy mivel műveletbe nem feltétlenül csak akkor megyünk, háborút nem feltétlenül csak akkor indítunk, vagy akkor szoktunk indítani, vagyis a történelem nem arról szól, hogy egy hatalom akkor indít háborút, amikor jónak látja, hanem nagyon sokszor a történelem kényszeríti rá a hatalmakat arra, hogy olyan háborúban is részt vegyenek, amiket eredetileg nem nagyon gondoltak volna elindítani vagy megvívni. Egyáltalán nem biztos az, hogy itt most egy nagyon hosszan tartó, és műveletek nélküli időszak jön el, hiszen elég turbulens világban

élünk, ahol bármikor akadhat egy olyan esemény, amire egyszerűen reagálnunk kell, és egy új műveletet el kell indítani.

Hogyha elfogadjuk azt, hogy az elkövetkező években nem számíthatunk újabb komoly műveletre, akkor egyértelműen el kell azt is fogadnunk, hogy azokat a hasznokat vagy előnyöket, amit az elmúlt időszak műveletei alatt megszereztünk: az interoperabilitás területén, az együttműködési képesség területén, vagy a haderőnek a technikai fejlesztése, a transzformáció területén, azt meg kell őriznünk. Ha ezeket a hasznokat, előnyöket meg akarjuk tartani, akkor pedig a NATO működését is át kell állítani egy ilyenfajta üzemmódra. Ugyanakkor egyértelmű, hogy a világ, amelyik körbevesz minket, az roppant dinamikusan változó, és lehet, hogy nem kevesebb, hanem inkább több veszéllyel, kihívással terhes időszak lesz, mint ami talán mögöttünk áll.

Csak említés szintjén nézzük végig, hogy milyen ilyen kihívások vannak a világban, és még csak ne is a teljesség igényével. Itt van például – talán a legnagyobb kihívás, ami a Nyugatot manapság éri –, ez Kína folyamatos erősödése, Kína mint nagyhatalom feljövetele. Persze kérdés az, hogy milyen nagyhatalom kíván Kína lenni: globális nagyhatalmi ambíciói, vagy regionális nagyhatalmi ambíciói vannak? Kína korábbi történetében inkább az volt a jellemző, hogy regionális nagyhatalomként viselkedett, vagyis amikor tudott, akkor így viselkedett. Most viszont egyre több jel utal arra, hogy – első lépésként természetesen regionális nagyhatalom akar maradni –, de egy globalizált világban talán nem is tehet mást, minthogy kénytelen lesz globális nagyhatalomként is fellépni. Másik kérdés, hogy milyen eszközökkel, milyen módon akarja Kína ezeket az ambícióit alátámasztani: vajon békés, alapvetően gazdasági, diplomáciai, esetleg kulturális eszközökkel gondolja, vagy pedig nagyobb szerepet szán itt a keményebb, hard security katonai eszköztárnak is? Aztán továbbra is itt van Oroszország. Itt is az a kérdés, hogy Oroszország az barát vagy ellenség, vagy ellenfél, vagy vetélytárs, vagy mindkettő, vagy az összes egyszerre? Mindezt ráadásul úgy, hogy Oroszországnak – hallható volt az első panelben – megvannak a maga belső kihívásai is. Tehát nem számíthatunk egy olyan Oroszországra, amelyet most jól leírunk, aztán majd olyan is marad, hanem egy folyamatosan változó – s adott esetben ez a változás nagyobb sebességre is kapcsolhat – Oroszországot kell elképzelnünk. Nem is feltétlenül csak a Nyugat és Oroszország viszonyrendszerben kell ezt elhelyeznünk, hiszen egy globalizált világban – ahogy Kínáról már volt említés – egy nagyobb képben, koordináta-rendszerben is el kell tudnunk valahogy Oroszországot, meg egyébként saját magunkat is elhelyeznünk. Nyilván az lenne a Nyugatnak az érdeke, hogy abban az

esetben, hogy ha olyan irányba fordulnak a dolgok, hogy Kínával a Nyugat viszonya nem a harmonikus irányba, hanem a konfrontatívabb irányba változik, akkor nyilván az az érdekünk, hogy Oroszország lehetőleg ne az ellenfélnek a táborát erősítse, hanem a sajátunkat. Én erre egyébként látok jó esélyt, de ennek megvannak a határozott veszélyei is, különösen a mi térségünkre nézve.

Aztán itt van egy olyan kihívás is, ami nem is jövőbeni, hanem már egy ideje teljesen egyértelműen létezik: ez az iszlám világnak a bizonytalansága, forrongása, egyes területeknek a radikalizmusa, illetve az ott folyó etnikai és gazdasági folyamatok. Ez különösen közelről érint minket európaiakat. Ez természetesen az Egyesült Államokra is egy csomó mindenben kihatással van. De annyira közelről, mint Európát nem. Hiszen hogyha Észak-Afrikában hajóra szállnak a menekültek, akkor azok nem tudnak az Egyesült Államokba menni, hanem mindenféle olasz szigeteken fognak kikötni, és Olaszországban, meg Máltán, meg Görögországban meg az Európai Unió déli részén fognak partot. Mivel az EU-n belül szabad a személyek áramlása, nagyon hamar egészen távoli vidékekre fognak eljutni. Nézzük meg például, hogy Svédországban milyen súlyos belső problémákat okoznak manapság a különféle iszlám országokból nagy számban érkező menekültek.

Mindezt egy olyan világban, amikor Európa – több szempontból is határozottan kimondható – hanyatlik. Gazdaságilag egyértelműen. Az elmúlt éveknek, a 2008-ban kezdődött gazdasági válságnak talán a legnagyobb kárvallottjai a világban. Hogy ha megnézzük az olyan fontos folyamatokat, mint például a demográfiai változások, akkor pedig Európa szörnyű nagy bajban van. Így aztán tulajdonképpen nem is csoda, hogy Európa a védelmére nem sokat költ az utóbbi időben. Az Európai Unióban, és egyébként a NATO-n belül is persze, kitalálunk mindenféle trükköt arra, hogy hogyan lehetne abból a kevésből ami van, többet kihozni. Igaz volt Gyarmati Istvánnak az a megállapítása, hogy 3-4 évente föltaláljuk a spanyolviaszt, adunk neki egy új nevet. Kezdődött a DCI-jal (Defence Capabilities Initiative), aztán hívták többféleképpen, most éppen smart defence-nek („okos védelemnek”) hívják az EU-ban, csak azért, hogy véletlenül se ugyanúgy, pooling and sharing-nek hívják. Egyébként a smart defence az egy okos kifejezés, nemcsak a smart szó benne, de ez kifejezetten ügyes kifejezés, a pooling and sharing-et meg az se érti aki foglalkozik vele, nemhogy a széles közvélemény. Ez egy ilyen tipikus, európai bürokrata kitalálmány, amit az életben senkinek – aki nem közvetlenül ezzel foglalkozik – el nem lehet adni.

A lényeg az, hogy van egy forrongó környezetünk és van ebben egy összehúzódó, problémákkal terhes Európa, amely korábban mindig

számíthatott az Egyesült Államoknak a segítségére. Én egyébként meggyőződéses atlantistaként vallom azt és hiszek abban, hogy a jövőben is számíthat Európa az Egyesült Államokra, egész egyszerűen azért, mert természetes szövetségesei vagyunk egymásnak, és az Egyesült Államoknak sehol máshol komoly erőt képviselő természetes barátja nem található, mint amilyen Európa. Ez igaz fordított viszonylatban is: Európa se talál sehol máshol a világon olyan természetes szövetségest. A természetes szövetségés alatt azt értem, akinek a gondolkodásmódja ugyanolyan vagy nagyon hasonló, mint a mienk, akinek a kultúrája, akinek az értékei nagyon hasonlóak vagy ugyanolyanok, mint a miénké. Ma az Egyesült Államok egyfelől keletre fordul, hiszen a nagy kihívást ők Kína felől érzékelik. Európa kevésbé kelet felől érzékeli ezt a nagy kihívást, sokkal inkább a saját dél és keleti peremvidékünk felől érezzük. Másfelől bizonyos szempontból befelé fordul.

Persze nem akarom ezt túldramatizálni, mert mindig ezt szokták mondani az Egyesült Államokkal kapcsolatban, hogy izolacionalista tendenciái vannak, befelé kezd fordulni, aztán ez soha nem valósult igazán meg. Abból a szempontból azért tényleg van egyfajta befelé fordulás, mivel az Egyesült Államok belátta, hogy a biztonság terén egy kicsit az elmúlt, több mint egy évtizedben, túlnyújtózkodott azon, ameddig a takarója ért. Ezért most egy kicsit össze kell magát húznia, és kicsit spórolnia is kell, hogy azt a fajta vezető szerepét, amit a világban betöltött és amit elvár saját magától, megőrizhesse. Tudjuk, hogy az amerikai biztonsági stratégia alfája és ómegája a világ vezető hatalmának lenni és ezt a státuszt meg is kell tartani. Amikor egy kicsit túlnyújtózkodtak a takarójukon, akkor most egy olyan időszakot élünk meg, amikor visszahúzzák a lábukat a takaró alá és megpróbálják újra belülről megerősíteni saját magukat. Kérdés persze, hogy ez mennyire megy, hogy az amerikai belső megosztottság ennek mennyire enged teret. Vagy az amerikai külső eladósodottsága például, illetve a világ eseményei, azok vajon mennyire engedik meg ezt. Mindezt ráadásul úgy kellene csinálniuk, hogy közben – ahogy mondtam – a nemzetközi politikában betöltött vezető szerepüket se veszítsék el. Nekem személyesen itt vannak súlyos kétségeim – az elmúlt időszak eseményeit, akár Szíriát, akár Egyiptomot, akár más ügyeket nézve –, hogy ezt meg tudják-e csinálni, illetve hogy tényleg ebbe az irányba haladnak-e a dolgok?

Előadás

Tálas Péter

67

Igyekszem röviden felvetni azt a négy gondolatot, ami kapcsán azt gondolom, hogy elkezdhetünk beszélgetni. Nagyon sok mindenre nem fogok kitérni, amire Siklósi Péter már kitért. Én is úgy látom, hogy a világ ma már alapvetően egy többpólusú világ. Inkább azt mondom ezért, hogy van ugyan egy globális hatalom, ami az Egyesült Államok, de emellett vannak regionális hatalmak is, mint amilyen Oroszország, mint Kína, és így tovább. Szívesen sorolnám ide az Európai Uniót is. Ami ezek fő jellegzetessége és amire fel kell készülni, hogy ezeknek a regionális hatalmaknak – és a vitánk Oroszország és a NATO kapcsán végül is ezt próbálta körüljárni az előző panelben – több mondanivalójuk van a saját térségükben, mint a globális nagyhatalomnak. Bármennyire is szeretnénk megleckéztetni Oroszországot, vagy nem tetszik nekünk az, hogy Oroszország Grúziával szemben fegyvert használt, ha nem tudjuk megakadályozni, hogy fegyverhez nyúljon. Akkor ezt bizony tudomásul kell venni. Tiltakozhatunk természetesen ellene, de ezek nem változtatható tények, mint ahogy ma már nem kérdés az sem, hogy ha Tajvant el akarja foglalni Kína, akkor megteszi azt. Miközben annyit sem tudunk mondani, hogy „kviddics”, vagy valami hasonló.

Azt akarom mindezzel mondani, hogy tudomásul kell vennünk, napjainkban átalakul a világpolitika. Ez az első. Így aztán – nagyon sok tekintetben – épp a világpolitika átalakulása az egyik legnagyobb kihívása a nemzetközi rendszernek. Ezért ne felejtsük el, hogy a politikai vezetők többsége a világon egy olyan rendszerben szocializálódott, ami hosszú ideig úgy tűnt, hogy megbonthatatlan. Ez nevezetesen a bipoláris világrend, ami tök stabil, kiszámítható status quoval, stb. Ezt követően viszont egy olyan világot éltünk meg az elmúlt 20 évben, ami gyakorlatilag 2001. szeptember 11-ig talán „hivatalosan” is egy egypólusú világnak volt tekinthető, vagy szívesen beszéltünk egypólusú világról. Amikor pedig azzal szembesülünk, hogy ez nem egypólusú, hanem többpólusú, akkor megítélésem szerint gyakran esünk pánikba.

Tudni kell, hogy én családirag el vagyok köteleződve Kínával kapcsolatban. Az én apám Magyarországon ismert Kína-szakértő, aki 8 évet töltött kinn Pekingben anyámmal. Az egész életünk fele az Kínával foglalkozott. Én

látom azt a hihetetlen szeretet ami az én szüleimből e felé az ország felé árad, és mindig fel szoktam nekik tenni azt a kérdést, mikor azt mondják, hogy „fölemelkedik, fölemelkedik, fölemelkedik”, és hogy hamarosan akkora lesz Kínának a GDP-je, mint amekkora az Egyesült Államoké –, hogy és akkor mi van? Akkor szerintem csak az van, hogy 1,4 milliárd ember termel meg annyi GDP-t Kínában, mint amennyit 300 millió az Egyesült Államokban. Ahogy én nőtem, azt tanultam, hogy a hatékony gazdaságok az igazán erős gazdaságok. Ez azt jelenti, hogy természetesen potenciálisan óriási kihívás Kína, de azért nem esnék ilyen hatalmas nagy túlzásokba. Mindenképpen szeretnék rámutatni arra, hogy igen, a világ változásai borzasztó nagy kihívást jelentenek. Ezért is nagyon fontos az, amit Péter mondott. Vagyis nagy kérdés, hogy Kína megmarad-e regionális hatalomnak, vagy globális hatalommá válik – és tett hozzá egy fél mondatot –, mert egyáltalán nem biztos, hogy a globalitás korszakában elég lesz neki regionális hatalomnak lenni.

Azt gondolom, hogy a nemzetközi rendszer nagyon sok eleme ma egész egyszerűen még nem érett meg a globalizált világ kezelésére, s a legkülönbözőbb dolgokat tudnám erre felsorolni. Hasonlóképpen úgy gondolom, hogy a társadalmak sem. A társadalmak túlnyomó többsége – szerintem még a kutatók maguk is – rácsodálkoznak erre a hatalmas nagy világra és nem tudnak vele mit kezdeni. Európa esetében sem kizárólag 2008-tól tart ez a folyamat, hanem jóval korábbra datálnám. Az elmúlt néhány évben a Nyugat alapvetően saját belső problémaival van elfoglalva, és azt gondolom, hogy ez így is marad még hosszú ideig. Nemcsak azért, mert a gazdasági világválság a nyugati társadalmak egész biztonságpercepcióját megváltoztatta. Ugyanakkor a miénket egyébként itt Kelet-Közép-Európában legkevésbé, a magyarokét pedig szerintem végképp nem. Mindinkább arról szól a dolog, hogy a katonai biztonság helyett inkább a szociális és a gazdasági biztonság lett a prioritása minden egyes nyugati társadalomnak és ezzel számolnunk kell. Ez annyira fölerősödött, hogy még az Egyesült Államokban is le tudta törni a terrorizmusnak a prioritását. Pedig ha valamit elhisz az Egyesült Államok társadalma, meg a világ, akkor a biztonsági kérdések azok, amiket valamilyen jelszóval mindig el lehet adni, mindenféle szutyokkal együtt, mert a terrorizmustól való társadalmi félelem az akkora, hogy mindent hajlandóak annak érdekében megcsinálni és elvállalni.

A következő dolog amire felhívom a figyelmet, az a partnerség ügye. Én felettébb szkeptikus vagyok általában azokkal a partnerségekkel kapcsolatban, amit a NATO, illetve az Európai Unió partnerségnek nevez. Sztáray Péter nagyon szépen összefoglalta, hogy mik ezek. Ha most ezeket

az aspiráló országokat, mint Montenegró, Macedónia nézzük, összesen nyolc ilyen nagy kört tudunk fölrajzolni. Egyébként maga a NATO is szereti ezeket a köröket. Abban igaza van Siklói Péternek, pontosabban ő kérdésként tette fel, hogy vajon tartalommal meg tudtuk-e tölteni ezeket? És hadd mondjam azt, hogy nem. Hadd mondjak egyetlen, talán közismert példát. 2011 márciusában következett be az ún. arab tavasz. A világ az Egyesült Államokkal, a NATO-val és az Európai Unióval együtt tátott szájjal és elkerekedett szemekkel nézte, hogy mi a bánat történik az arab világban? Annak ellenére sem tudtuk, hogy azoknak az országoknak jelentős része, amelyekben történtek a dolgok, a Mediterrán Együtműködésnek voltak tagjai. A másik példa: azok az országok pedig, amelyek egyébként az egészet inspirálták – tehát azok a másodlagos nagyhatalmak, amiket mi Öböl-országoknak szoktunk nevezni –, azok pedig az Isztanbuli Kezdeményezésben tagok. Annyit nem tudtunk elérni ezekben a partnerségekben, hogy tájékozódjunk arról, hogy egyáltalán mi az isten történik itt, mi van nálatok, mi lesz nálatok. Előrejelzés nélkül törtek ki és egyáltalán fogalmunk nem volt erről az egész történetről. Holott nincsenek nagy igényeim a partnerséggel kapcsolatban, megint csak egyetértve Siklói Péterrel, azért tartom mégis kulcsfontosságúnak ezeket, mert fontos, hogy leüljünk egymással.

Az előző panelben fölvetődött, hogy próbáljunk meg nem tudomást venni például Oroszországról, vagy például zárjuk ki őt a szíriai megoldásból, mert úgysem tud semmit csinálni. Szerintem ez nagyon nagy tévedés. Oroszország egészen más területeken – hogy mást ne mondjak az ENSZ Bt-ben – képes lehet még keresztbe tenni bizonyos dolgokban, annál is inkább, mert láthatóan a nemzetközi közösségek, a társadalmak azért alapvetően elvárják az ENSZ legitimáló szerepét. A másik kérdés, ami egyáltalán fölvethető például, az Oroszország és a Közel-kelet kapcsolata. Én is pontosan tudom, hogy Oroszország számára Szíria többek között azért fontos, mert ha onnan kikerül, akkor egész egyszerűen nem lesz kapaszkodója a Közel-keleten. Tehát nem lesz ott olyan ország, amivel kapcsolatban azt mondhatja, hogy az én szövetségem. A kérdésem sokkal inkább az ilyen esetben az, hogy megérné-e nekünk kiszorítani ennyire az oroszokat? Annyi ereje ugyanis mindig lesz még Oroszországnak, hogy például fenntartsa továbbra is egy polgárháborút Szíriában, mert azt ugyanis állati egyszerűen meg lehet oldani. Azt akarom mondani, hogy a kizárása és a figyelembe nem vétele egyaránt óriási hiba lenne. Ezt a vitát egyébként már lefolytattuk, amikor a NATO és az Oroszország Tanács kapcsán arról vitatkoztunk, hogy miként lehetne a legjobban kezelni Oroszországot.

Tudomásul kell tehát vennünk, hogy különböző módon működnek a partnerségi kapcsolatok, és ennek nagyon sok oka van. Az első és legfontosabb oka szerintem az, hogy hajlamosak vagyunk az Európai Unió és a NATO kapcsán azt gondolni, hogy a NATO-nak egy a hangja. Bizonyos szinten igen, ha jó távrolról hallgatjuk, de ha közelebb megyünk, akkor rájövünk arra, hogy például a partnerségi kapcsolatok is döntően bizonyos nagyhatalmi érdekek mentén alakulnak. Mindig is csodálkoztam azon, amikor nagy lelkesen a lengyelek – egyébként félig lengyel vagyok, tehát a lengyeleket úgy tárgyalom, mint a magyarokat –, a svédekkel és talán még a spanyolokkal együtt a keleti politika és a szomszédsági politika élére álltak. Kérdeztem is őket, hogy rajtuk kívül érdekel-e valakit még ez az egész kérdés. Akkor mondták, hogy hogyne, egy csomó mindenkit. Azt látom, hogy Franciaországot, Spanyolországot, Nagy-Britanniát – bizonyos okoknál fogva – a mediterrán térség és a Közel-kelet esetleg még érdekli, de azt gondolom, hogy Grúzia kapcsán nem igen ájulnak el, ha valami ott történik, fogalmazzunk ilyen finoman.

Nagy tévedés, ha valaki nem veszi tudomásul azt, hogy bizony a NATO-nak is alkalmazkodnia kell, vagy legalább tudomásul kell vennie azt a változást, amiről úgy beszéltem, hogy itt több regionális nagyhatalom is alakul és működik. A regionális nagyhatalmak pedig a saját közvetlen környezetükben több befolyással és nagyobb mondanivalóval rendelkeznek, mint a kívülállók, és ez bizony – akár tetszik, akár nem –, az érdekszférapolitikához vezet vissza. Ma tehát azt gondolni – 2008 Grúziája után –, hogy Ukrajnát elengedi Oroszország, vagy nem tesz meg mindent Ukrajna megtartás érdekében, az szerintem csak illúzió. Mint ahogy a tartalmi kérdésekhez kapcsolódva ismétlem meg azt is, hogy természetesen lettek volna eszközeink Ukrajna Unió mellett tartására. Csak ez azt jelentette volna, hogy azt a 15 milliárdot, amit most Putyin meg fog fizetni, azt az Uniónak kellett volna Ukrajnának adnia. Ráadásul – mint említettem a korábbi panel egyik kérdésében –, erősen kétlem, hogy megéri-e az Uniónak vagy akár Magyarországnak, hogy Ukrajnát az Európai Unió mellett tartsa, továbbá, hogy Magyarország vajon milyen közpénzeket tudna felajánlani Ukrajna megsegítésére? Vannak tehát olyan nagyhatalmi érdekek az Unió és a NATO-n belül, amelyek döntően befolyásolják ezeket a partnerségeket, és ezeket figyelembe és tudomásul kell venni.

Harmadszor azt látom, hogy hajlamosak vagyunk megelégedni egy-egy koncepcióval a formalizálásával és szervezeti megerősítésével. Egy egyszerű magyar példát hadd mondjak. A 2004-es ukrainai narancsos forradalom kapcsán a Külügyminisztériumban ültünk együtt, és valaki mondta, hogy hát de nekünk van egy Ukrajna-koncepciónk és hozta, és

a 3 oldalt ott lebegtette, hogy íme: itt az Ukrajna-koncepciónk, és ez már évek óta megvan. A kérdésre, hogy akkor mekkora pénz is van mellette? kiderült, hogy semmifajta pénz nincs erre. Márpedig ahol nincsenek eszközök és források bizonyos programokra, azt ne nevezzük komoly programnak, sem a NATO-ban, sem az Európai Unióban. Azt gondolom, hogy mindkét szervezetnek ebből a szempontból is újra kellene gondolnia a partnerségét, kijelölve annak súlypontjait. Ezért maximálisan egyetértek Sz. Bíró Zoltánnal, amikor azt mondja, hogy ha nincs rá pénzünk és nincsen kellő politikai elkötelezettségünk, akkor ne is hülyítsük partnereinket. Akkor ne kezdjük el magyarázni, hogy de nektek mennyire jó lesz, mert azt gondolom, hogy az sokkal, de sokkal frusztrálóbb, mint a realitások hangsúlyozása. Én egy olyan országnak vagyok a szülője, gyermeke, meg állampolgára, ahol 1956-ban rendkívül sokan elhitték azt, hogy majd jön ide az amerikai hadsereg és megsegít bennünket, miközben az amerikai hadseregnek eszébe nem jutott egyáltalán változtatni bármit is azon a status quo-n, amely kialakult.

Előadás

Szenes Zoltán

Kicsit szeretnék visszamenni a NATO-partnerség kérdéséhez, bár ezt a globális megközelítést, amit az előbbiekben hallottunk, azt én is fontosnak tartom. A NATO-nak is már 2006 óta az egyik törekvése, hogy globalizálja a partnerségi kapcsolatokat. Ez teljesen logikus is, hiszen ma globális biztonságról, kihívásokról vagy fenyegetettségéről beszélünk. A globális biztonsághoz ugyanis globális felelősség tartozik, illetve globális képességek és globális partnerek kellene hozzá. Ez a logika teljesen jó.

A másik, vagyis arra a kérdésre, hogy a NATO most képes lesz-e felülemelkedni a lokális érdekeken, mivel én biztonság-optimistának vallom magamat, tehát, erre azt tudom mondani, hogy igen. Ellentétben Péterrel, a partnerség – szerintem – nem azt jelenti, hogy én rábeszélék valakit, ráhúzom erőszakkal az adott szerepet, hanem, hogy felajánlom számára a részvétel lehetőségét. Akkor pedig az adott országtól függ, hogy vállalja-e vagy ezt, vagy sem.

Én ma 13 óráig a CEU-n voltam a grúz vendégekkel, ahol pont ez volt a téma. (Az erőforrások kérdése persze fontos, de majd erre visszatérek.) Most indul egy nagy civil csoport, a „Grúzia reformjáért” civil egyesülés, amely holnaptól kezdve NATO-ban a PFP (Békepartnerség) keretében 4 napig tanulmányozza magát a NATO-t. Egy napra előbb ide jöttek a CEU-ra, és itt mi segítünk a felkészülésükben. Ott két kérdés érdeklí grúzokat. Az egyik, hogy mikor lehetnek NATO-tagok? Tehát nem azt mondják, hogy jaj, be akar engem a NATO erőszakolni a PFP-be, hanem, hogy mikor lehetnek NATO-tagok? Erre a válasz nagyon egyszerű. A nemrég itt járt grúz védelmi miniszter – nálunk, az egyetemen – néhány hónappal ezelőtt azt mondta, hogy nekik először készen kell lenniük, ami lehet hogy 10-15 évig is eltart, ha az orosz politika olyan amilyen.

A másik kérdés pedig az, hogy lesz-e bővítés? Akkor itt el is jutunk a partnerségnek a lényegéhez. A hidegháború kezdetén 16 ország volt, ma 69 ország jelenti a NATO-t. A NATO stratégiai koncepciója biztonsági közösségépítésről beszél. Ugye 69 országról beszélünk, akik közül 28 tagország, 22 PFP-tag, ez együtt 50, és ez nyitás volt Közép-Kelet-Európa, a Kaukázus és az ázsiai térség felé. 1994-ben már újabb nyitás a Földközi-tenger, Észak-Afrika felé, s ez 7 további ország. Aztán 2004-ben Isztambulban, az arab

öböl-országok irányába, ott csak 4 ország a gyarapodás. Egyébként Szaúd-Arábia már régen partner tag lenne, ha annyira akarna, de nem akar az lenni, és az Egyesült Államok sem tudja rábeszélni, hogy partner legyen a legnagyobb ország az Öböl-térségben. Aztán jött 2006, Riga. A tagországok nem értettek egyet, hogy olyan legyen a globális partnerek szerveződése, mint amelyet az államtitkár úr mondott a partnerségre. Azzal egyetértettek, hogy – tekintettel Afganisztánra – kellene lokális helyi szövetségesek, mert ez egy szárazföldi ország, ahova nem tudunk odamenni haditengerészettel. Tehát muszáj helyi szövetséges partnert keresni.

2006 óta lényegében a globális partnerségről szól a történet. Mongólia a legújabb, 2 évvel ezelőtti partner. Ma, amikor a NATO már nem új kereteket akar, hogy legyen ilyen tanács meg olyan tanács meg amolyan tanács, hanem olyan partnereket, akik – a hivatalos nyelvezet szerint – a felelősséget, értékeket osztják meg egymással a békés, demokratikus világ érdekében.

Mongólia egy olyan szerződést írt alá, amelyik teljesen különbözik a többitől. A lényege az, hogy biztonsági közösséget akarnak kiépíteni. Méghozzá nem egy állandót, hanem egy formálódót, ahol bizonyos alapkérdésekben, vagy célokban, értékekben meg kell egyezni, és amikor valahol probléma merül fel a világban, elsősorban az európai térségben, regionálisan és globálisan, akkor mindig ahhoz a partnerhez fordulunk, amelyik hajlandó velünk abban a kérdésben együttműködni. Amikor azt mondjuk, hogy a hidegháborúnak vége, akkor a 19 ország már 69. Ezt pedig nem szabad leértékelni. Természetesen nagyon fragmentált, nagyon különböző a belső összetétel.

Ha most mondjuk a szomszédunk, Ausztria tag szeretne lenni, vagy Svédország, vagy Finnország, vagy Svájc, akkor egy perc alatt tag lehetne. De vannak olyan országok, amelyek nem akarnak tagok lenni. Nyilván Kazahsztán vagy Oroszország nem akar tag lenni, mert az érdekei nem úgy kívánják. Van olyan ország is, amelyik néha nem is küldi el a féléves ülésre sem a képviselőjét, de mégis benne van az európai partnerségben. Én részt vettem 2004-ben a Mediterrán Dialógus első, formális katonai bizottsági ülésén, ma is emlékszem, nagy élmény volt. Egyaránt elmentünk Brüsszelbe tagországok, partnerországok és a Mediterrán Dialógus vezérkari főnökei. Ott volt még Izrael és az arab partnerek is. Izrael már nem vezérkari szinten képviselte magát, három arab országot sem a vezérkari főnök képviselte. Akkor ott azt próbáltuk meg kitalálni, hogy mivel is foglalkozzon ez a csoport. Tehát folyamatosan komoly változás megy végbe.

Egyértelműen az a véleményem, hogy a partnerség az óriási siker, s ezt nem lehet elvitatni. A NATO – biztos vagyok benne –, hogy most is tovább tud lépni a jelenlegi állapotokon. Mi akkor az igazi probléma? Az igazi probléma

most az, hogy a NATO-nak át kell alakulnia – ahogy szoktuk mondani –, mert eddig volt egy műveleti NATO, most helyette egy készenléti NATO lesz. 2004-ben a partnerségek kapcsán egy 3 rétegű célrendszert határozott meg a NATO. Az egyik volt a műveletek. A műveletekben ragyogóan ment a dolog, 51 ország volt maximális létszámmal az ISAF-ben, ENSZ és minden más. Ma is érdekelt 29 ország Koszovóban, de már a haditengerészeti műveletben csak néhány ország az, amelyik hajót ad. A lényeg az, hogy a műveletekben jól teljesített a NATO-partnerségi rendszer. A második cél annak meghatározása volt, hogy akkor hogyan tudjuk folytatni a tevékenységünket, s ehhez kell a mélyebb szakmai tartalmi kérdésekbe elmenni, mint amiről itt is szó volt. A harmadik cél a nemzetközi trendeknek megfelelő haderő, biztonság, stb. megteremtése. Tulajdonképpen a partnerség most azért fontos, mert ehhez az átalakuló NATO-hoz meg kell találni a legjobb kereteket, és formákat. Itt van a jövő évi csúc szeptemberben. Hillary Clinton Chicagóban, a csúc s után, még azt mondta, hogy nem szabad megtörténnie annak, hogy még egy NATO-csúc s bővítés nélkül záruljon. Ma meg már vita van arról, hogy egyáltalán legyen-e bővítés.

Megint visszatérek a grúzokhoz. A NATO-nak nagyon bonyolult a partnersége, ez igaz. Nem lehet megtanítani a diákoknak sem az eszköztárat, nem tudják megtanulni. A NATO ezért egyszerűsíteni akarja. A törést 2008-ban Bukarest okozta, amikor a görögök megvétózták Macedóniának a felvételét. Ez egy igazi törés volt. Ezt próbálta a NATO 2011-ben, a berlini találkozó n reorganizálni. Ennek érdekében már rugalmasabb kereteket akar, hogy legyen egyfajta egyéni, az országhoz igazított partnerség, meg legyen egy tervezési is. Tehát két forma kell a sok, 8-10 helyett. Ez a MAP-státusz, ez a partnerségi státusz, amiben jelenleg 3 ország van: Bosznia-Hercegovina, Macedónia és Montenegró, illetve Grúziát is mindig oda sorolja a NATO. A grúzokkal meg az ukránokkal kapcsolatban 2008-ban, amikor a görögök vétót emeltek, beírták a főnökök, hogy ennek ellenére tagok lesznek majd valamikor a jövőben. Ezért a grúzokat szintén nem lehet kihagyni.

Itt visszajutunk az alapkérdésekhez és a stratégiai koncepcióhoz, leszögezve, hogy ez a partnerség igenis fontos politikai kérdés. Ha csak tárgyalnak és kontaktusok vannak, az már maga nagy eredmény. A következő szint, a gyakorlati együttműködés, a kooperáció, az már bonyolultabb, mert más-más érdekek mozgatják a szereplőket, még akkor is, ha ott ülnek együtt az asztalnál. Emlékszem, amikor katonai képviselő voltam, egy ilyen partnerségi tanácsülés az 1,5-2 óra, light-os dolog volt. Tudtam, hogy nagyon nem kell figyelni, mert igazából semmi nem történik. De maga az, hogy leülnek és tárgyalnak, az fontos, és fontos lehet a résztvevő ország is. Mert pl. mi volt Afganisztán előtt? Mikor lettek fontosak az Egyesült

Államoknak az ún. „sztán-országok” (azaz a sztán-nal végződő nevéek)? Sosem, és a művelet-háború előtt hirtelen mindenki utazott ezekbe az országokba és körbeudvarolta őket, hogy legyetek szívesek segíteni, mert kell a befogadó nemzeti támogatás. A partnerség most ott tart, hogy meg kell találni az újabb formákat. Szerintem a keretek kialakultak, nem a rigid szervezeti, hanem inkább a rugalmasabb formák. Erre nagyon jó választ adott a berlini találkozó, ahol azt mondták, hogy 28+N ország. Emlékszem, amikor legelőször összehívták az ISAF formátumba az 50 országot és a nemzetközi résztvevőket, nem volt akkora terem, ahova leültessék őket, és sátorban kellett az ülést megtartani.

A lényeg az, hogy rugalmasabban kell folytatni. Az igaz, hogy források nélkül nem lehet, de ne felejtjük el, hogy ma már nem csak PFP-forrás van, hanem az összes partnerségi keretre van már NATO-forrás, és a partnerséget valóban támogatni kell. Visszatérve mai grúz élményeimhez: ők is NATO PFP pénzből mennek Brüsszelbe? Mondtam is nekik, hogy 1993-ban életemben először én is így jártam Brüsszelben, Deák Péter vezetésével ugyanilyen expert group-pal voltunk ott 4 napig és tanultuk a NATO-t. Természetesen a „nagy politika” is jelen van az asztaloknál, meg egyébként is. A sikeres stratégiai koncepció kialakítása igazából mindenki érdeke, vagyis hogy a stratégiai koncepció az európai biztonságot eszként kezelje, és az Atlanti-óceántól az Urálig terjedjen. Természetesen sok múlik majd azon, hogy ebben a dologban az oroszok hogyan viselkednek.

Befejezésül a harmadik témakörhöz szeretnék még hozzászólni. A NATO-partnerség értékeléséhez és ahhoz a kérdéshez, hogy meddig menjen el ez a partnerség? A csatlakozás előtt azt szokták mondani, hogy miért akarunk csatlakozni a NATO-hoz – amikor pl. az „Ámokfutás a NATO-ba” című könyv szerint – a NATO nem tudja megakadályozni pl. a tagjai közti, így a görög-török konfliktusokat sem. Ez tény, de ez csak egy álláspont. De nekem azt is mondták, ha nem lenne a NATO, és nem lennének NATO-tagok, akkor háború lett volna a konfliktusok helyett, s még így is megakadályoztak egy-két kisebb katonai csörtét. A globális partnerség – amit szerintem nagyon indokoltan hirdetett meg a NATO az új stratégiai koncepcióban –, azért nehéz ügy, mert ehhez partnerek kellenek. Kínát emlegették itt többen is, veszélyforrásként. Én Chinában vagyok, tehát én nem hiszek ezekben a pesszimista forgatókönyvekben, de az tény, hogy 2005 óta az Egyesült Államokban a Honvédelmi Minisztérium minden évben jelentést készít a kongresszusnak a kínai készülődésekről. Ami még rosszabb – nemrég jöttem rá erre –, hogy Japán is ugyanezt csinálja. Oroszország már nem ellenség az Egyesült Államoknak. A katonai komplexumnak pénz kell. Megszerzéséhez

pedig kell egy ellenség, akit nem ellenségnek hívnak, csak ellenfélnek. Föl kell vázolniuk, hogy „huh, ide nekem az oroszok is, mert különben nem tudom legyőzni a kínai sárkányt”.

A globális partnerség amennyire vonzó dolog, annyira nehéz is. Kína azt mondja, hogy kooperálok én a NATO-val, de mi van Indiával? Most volt nálunk egy vezérkari tanfolyam, amin egy kínai attasé előadást tartott. Attasék jönnek briefingelni, és az orosz attasé nem akarta vállalni az előadást. De akkor rögtön kötélnek állt, amikor megüzentük, hogy jön a kínai attasé is. A kínai attasét meg is kérdeztem, hogy mi van ezzel a NATO-partnerséggel? Azt mondta, nagyon sok együttműködés van, utazunk, megyünk, látunk, de igazából még nincs döntés felső szinten. Ha nincs döntés, akkor pedig nem tudnak együttműködni. A kedvenc példám erre a következő: a volt kínai diákunkat be akartuk tenni egy, nálunk az egyetemen zajló partnerségi programba, ami abszolút nyilvános volt, de csak a PFP-s Mediterrán Dialógus országainak diákjai vehettek részt rajta. És nem is tudtuk megoldani ezt, pedig a legfelsőbb szintekig elmentünk, mert nincs semmiféle formális megállapodás, együttműködési szerződés Kína és a NATO között. Részt vettem Kínában egy, a NATO-val kapcsolatban szervezett körúton, 2008-ban, sőt voltam a sanghaji együttműködési szerződésnek a központjában is, ahol a főtítkárhelyetessel tárgyaltam. Ő tele volt panasszal a NATO-val szemben. Azt mondta, hogy minden évben csinálnak konferenciákat Moszkvában, vagy Pekingben, és a NATO sehol nem képviselteti magát magas szinten. Hogyan tudnának tehát együttműködni, hogyha a NATO magas szinten nem képviselteti magát? Bonyolult a dolog, de az kétségtelen, a főtítkári idea, hogy a globális partnerség végett a nagy fejlődő országokat kellene valamilyen módon együttműködésre ösztönözni, az szerintem jó irány, és máris eljutunk a nagy globális játékokhoz, amiről az előttem szólók beszéltek.

Siklósi Péter

Azt gondoltam, hogy Tóth Péter fog igazán provokatív gondolatokkal előállni, próbáltam is jegyzetelni, de semmi igazán provokatívát nem találtam az elmondottakban. Azt hiszem, az első olyan mondat, amelyik ezt a feltételt kielégíti, az Szenes Zoltánnak az a mondata volt, hogy az amerikai hadiipari komplexum az, amelyik kitalálta a kínai kihívást. Ezzel – gondolom – azért még fogunk vitatkozni. Megállapítom, hogy ebben a pillanatban a NATO-partnerség sikertelenség-sikeresség meccse x-re áll. A szó Csicsmann Lászlóé!

Előadás

Csicsmann László

79

Először is köszönöm a szervezőknek a megtisztelő felkérést. Nem vagyok biztonságpolitikai vagy katonai szakértő, hanem az Európán kívüli térségekkel és mindenekelőtt a közel-keleti térséggel foglalkozom. Megpróbálom ezért egy kicsit a másik oldalról nézve összefoglalni, hogy miként látják onnan a világot. Ha a mérkőzés kimenetelét előre kell megbecsülni, akkor én is inkább talán a sikertelenség felé fogok hajlani, de nyilván ennél sokkal összetettebb lenne a válaszom.

Néhány reflexió a felvetett bevezető gondolatokra, hogy mi a helyzet Kínával: globális vagy regionális hatalom az övé. Sokféleképpen lehet érvelni, hiszen azt látjuk, hogy Kínának a fejlődése ténylegesen kétarcú. A legnagyobb fejlődő állam napjainkig, ha az egy főre jutó GDP-t és az egyéb belső problémákat, regionális egyenlőtlenség kérdését nézzük. Máskülönben pedig, ha más mutatókat vizsgálunk, akkor valóban a világ egyik leggyorsabban fejlődő állama, és valóban ígéretes a fejlődése. Nem biztos, hogy az egy főre jutó GDP alapján kell megítélni azt, hogy Kína kihívást jelent-e vagy sem, és abban a kérdésben, hogy Kína hogyan definiálja önmagát, globális vagy regionális hatalomnak, szerintem egyértelműen a globális hatalom a helyes válasz. Ez egyben történelmi-kulturális törekvése is. Kína magát a Chung Kuo-nak, a középső birodalomnak tartja, amely felfogás évszázadok óta azt jelenti, hogy Kína a világ központja. És ebben az értelemben az a fajta besorolás, amellyel a nyugati világ egyfajta félgymarmati státuszba helyezi Kínát, ennek a középső birodalom státuszának az elvesztését jelenti. Amit pedig most látunk 1949 óta, az pedig egy modernizációs kísérlet a korábbi státusznak a visszaszerzésére. Ennek az eszközei ma már kifinomultak. Tehát nem a háború, a hard power, hanem sokkal inkább a puha hatalom az, amely meghatározó szerepű. Kína tudatosan adja el a világnak, tudatosan felkészült diplomataival azt a retorikát, hogy ők alapvetően inkább regionális hatalom. De egy ország attól lesz globális hatalom, hogy mi hogyan tekintünk rájuk. Tehát ebből a szempontból egyetértek azzal, hogy nyilván az Egyesült Államokban és a nyugati világban a különféle csoportoknak a Kínával kapcsolatos álláspontja eleve maga is nagymértékben alakítja a kérdésre adandó választ, hogy Kína globális hatalom-e vagy sem.

Amihez bővebben hozzászólnék, az a vezető gondolatokban itt is elhangzott már, hogy talán a NATO-t és a nyugati világot érintő egyik legnagyobb probléma az iszlám világnak a bizonytalansága. Ha ezen a megállapításon pontosítani szeretnék, akkor azzal kell kezdenem, hogy általánosságban nem is érdemes megközelíteni az iszlám világot. Az iszlám világ alatt érthetjük, értjük azt az 57 államot, amely az iszlám együttműködési szervezetnek a tagállama. De a nyugati világ nézőpontjából ezek nem mindegyike egyaránt fontos, vagy a NATO szempontjából sem mind érdekes. Ami igazán fontos, az a tágabb értelemben vett Közel-Kelet, vagyis Marokkótól Iránig, sőt hogyha tágabban értelmezzük, mint egyes amerikai elemzések azt teszik, akkor Afganisztánt is bele érthetjük, ami a NATO szempontjából igen csak fontos területnek tekinthető. A NATO-nak, illetve a nyugati világnak a stratégiai érdekei egyértelműek. Itt található a világ ismert olajkészleteinek körülbelül a kétharmada. Jelentős szerepet lát el a közel-keleti térség az Európai Unió és az Egyesült Államok importjában, még akkor is, ha elfogadjuk a – már az arab tavasz előtt megfogalmazott – tézist, hogy a Közel-Kelet az már egyfajta poszt-amerikai Közel-Kelet. Az Egyesült Államoknak az érdekeltsége és érdeklődése a térség irányában fokozatosan csökken, miközben az itt bekövetkező események – ez itt el is hangzott – egészen közvetlenül érintik a földrajzi közelség miatt az európai országokat. A menekültek, az esetlegesen átgyűrűző erőszak problémája, tehát ezek a kihívások valójában a közvetlen környezetet hosszabb távon is érinthetik. Stratégiai érdek ezért a tranzitútvonalak: Szezei-csatorna, Hormuzi-szoros, Babelmandeb biztosítása. Ugyancsak nagyon jelentősek a gazdasági kapcsolatok a térséggel, valamint súlyos probléma a migráció, s leginkább az illegális formája, nem is beszélve az általában ehhez kapcsolódó a demográfiai trendekről. Míg Európa nagy bajban van demográfiai szempontból, addig a Közel-Keleten és Észak-Afrikában a lakosság nagy része 30 év alatti. Ennek láttuk látványos szerepét az arab tavasz eseményeiben. Stratégiai kihívás a térségből induló nemzetközi terrorizmus, külön kiemelve azt, hogy a térségben számos olyan szervezet működik, amelyek a globális dzsiháid és a dzsiháidizmus talaján állnak. Az Al-Kaidának például az iszlám Maghreb-ben működő szárnya, vagy az Arabiai-félszigeten működő fő szárnya, nem is beszélve a Szíriában áttekinthetlenné váló és különféle ideológiájú szervezetekről. A tömegpusztító fegyverek szaporodása is súlyos biztonsági kihívás, példának véve itt Irán kérdését, illetve a tárgyalásokat.

Elhangzott, hogy e partnerség kialakult formája az elmúlt évtizedekben megfelelően létezik és kialakult, s 1994 óta beszélünk a Mediterrán Dialógusról, 2004 óta pedig az Isztambuli Együttműködési

Kezdeményezéséről. A forma alapvetően megfelelő, a tartalom azonban kezdettől fogva a NATO részéről sem volt tisztázott. Ebben az értelemben én is egy kicsit provokatívabban, vagy kritikusabban teszek fel a kérdést, hogy egyáltalán mi a célja ezeknek az együttműködéseknek? Ezek különböző, vagy egymást kiegészítő, vagy versengő, vagy egymással konfliktusban álló szerveződések, tehát egyáltalán e formában mi a céljuk? Magáról a mediterrán dialógusról azt mondhatjuk, hogy ez sokkal inkább a magasabb szintű találkozók színtere, együttműködni ezekkel az államokkal, amelyek amúgy az Európai Unió számára is fontosak, főként a szomszédság-politika szempontjából. Az elhangzott értékeléseket tehát én kiegészíteném még, hiszen azt is látni kell, hogy ebben a térségben a NATO-nak általában is, miként a nyugati világnak is, nem pozitív az image-a. A NATO-nak különösen rossz, hiszen a mediterrán dialógus tagállamainak a közvéleménye úgy tekint rá, mint a nyugati világ egy olyan katonai szervezetére, amelynek regionális katonai érdekei vannak, és egyáltalán nem úgy, hogy itt az informálódás, vagy egyáltalán a kapcsolatok fenntartása lenne fontos. Ezért meglehetősen gyanús szemlélik még ezeket az utóbb említett törekvéseket is. Jóllehet hivatalos szinten ezek a találkozók és a különféle programok – azt gondolom – nyilván rendkívül hasznosak az információ-áramlás vonatkozásában. Ne felejtjük el azt sem, hogy néhány, a mediterrán dialógusban résztvevő tagállam, Egyiptom, Jordánia és Marokkó különféle balkáni műveletekben – IFOR (Nemzetközi Békefenntartó Erő), SFOR (Stabilizációs Erő), KFOR (Koszovói Békefenntartó Erő) – segítséget is nyújt, tehát itt azért vannak sikeres történetek is.

Igazából a szeptember 11-i terrortámadás az, amelytől kezdve a NATO számára ez a térség ismét egyértelműen felértékelődik, és meg is kezdődik a földközi-tengeri terrorizmusellenes művelet, amelyben a térségnek számos állama részt vesz, hiszen ezek az államok is küzdenek ezzel a problémával. 2006-tól kezdve a Mediterrán Dialógus keretében mégis egyre inkább tagállami szinten, tehát bilaterális alapon állapítanak meg programokat, tehát az egyes országok külön-külön tárgyalnak. Ez az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés is nyilván komplementer jellegű, tehát a kérdésemre válaszolva, hogy mi a viszony a Mediterrán Dialógussal, nyilván komplementer a kettő. Itt is elhangzott már az az alapvető probléma, hogy a térség legnagyobb állama, Szaúd-Arábia és Omán sem csatlakozik ehhez az együttműködéshez. Szaúd-Arábia ugyanis sok mindennel nem ért egyet, ráadásul a GCC-n – a Perzsa-Öböl Menti Együttműködési Tanácson belül – is van rivalizálás a tagállamok között. Ez mindenekelőtt Szaúd-Arábia és Katar között egyértelmű. Katar kiválóan

együttműködik a NATO-val, talán ebből az együttműködési kezdeményezésből a legpozitívabb példának is ez tekinthető. Ugyanakkor feltehető a kérdés is, hogy mi ennek az oka. Nyilván az, hogy egy kis államnak a térségben szüksége is van a jó image-re! Mi együttműködünk, mi azt a nyelvet beszéljük amit a nyugati világ. És ha már azt mondom, hogy egy nyelvet beszélünk, akkor ez is felvet egy alapvető problémát. A NATO és a nyugati világ ugyanis nem azonos nyelvet beszél ezzel a térséggel. Amikor a NATO azt mondja, hogy a biztonsági erők reformja, meg a hadsereg feletti civil kontroll, akkor ezt egy olyan térségben próbálja elmagyarázni és ajánlani, amely térségben egyrészt nem értik ezt a nyelvet, másrészt nem is akarják érteni ezt a nyelvet, és – társadalmi berendezkedésük miatt – nem is fogják és akarják érteni ezt a nyelvet a közeljövőben. Ezért meglehetősen szkeptikusan értékelem azokat a napirendi pontokat és az azokból kiolvasható ajánlásokat, amelyeket nyilván a NATO támaszt a térség irányában. Ezek kicsit megmosolyogtatók, ha a térségből tekintünk miránk, nem vitatva, hogy nyilván fontosak lennének.

Ugyanakkor jön az arab tavasz, amely egy sor teljesen új kihívást támaszt. Tálás Péter kiválóan elmondta, hogy fogalmunk sincs, hogy mi történt, mi történik és mi fog ott történni. Megint ilyen hármas időrendszert említek, mert most sem vagyunk sokkal okosabbak, és főként azt lássuk be világosan, hogy igazán nem tudjuk, mi fog történni a közeljövőben. Az alapvető probléma az, hogy sem a NATO, sem az Európai Unió nem is sejtje a jövőt. Sokan mondták, hogy kiváló lehetőség és esély az arab tavasz arra, hogy itt középtávon majd demokratikus átrendeződés lesz, és a nyugati világnak tetsző rezsimek fognak kialakulni. A szakértők többsége viszont már akkor is elég óvatosan fogalmazott, mondván nem biztos, hogy ebben kell reménykednünk, középtávon sem. Én magam is meglehetősen pesszimista vagyok ebből a szempontból.

A legnagyobb problémának azt látom, hogy sem a NATO, sem az Európai Unió nem képes befolyásolni a térségnek az átalakulását. Kétségtelen, folyik a Közel-Keleten egyfajta átalakulás, Egyiptomtól Tunéziáig, az Öbölben is fog folyni, csak ott lassabban. De erre a mi befolyásunk gyakorlatilag jelentős mértékben lecsökkent pénzügyileg és egyéb eszközökkel egyaránt. Gondoljunk bele, mikor az Európai Unió nagy nehezen felajánl néhány 100 millió Eurót, jön Katar és azt mondja, hogy majd én adok az egyiptomiaknak pénzt, és rögtön a tízszeres összeggel áll elő, ami egy teljesen más befolyásolási eszközt, mértéket jelent. Eleve az eszközeink nem megfelelőek, sőt nincsenek is igazi eszközeink a térség eseményeinek a befolyásolására, ugyanakkor kétségtelen az is, hogy bizonyos esetekben ténylegesen tudunk segíteni. A NATO számára nyilván itt a líbiai

események jelentettek komoly beavatkozási lehetőséget, amikor is a 2011 márciusától október végéig zajló folyamatban néhány nap után a NATO átveszi a koordinálást. Mindebben alapvetően inkább európai eredetű volt a kezdeményezés – tehát itt azért a pozitívumokat is lássuk –, hiszen nyilván egyes európai államoknak állt leginkább az érdekében a rendezés. A 222 napig tartó akcióban – és ezt nagyon fontosnak tartom –, részt vesznek a térségbeli államok is. Ez kiváló lehetőséget nyújtott az együttműködésre, aminek megvannak a pozitív eredményei. Itt Katart megint elsőként kell említeni, mint résztvevő államot. Jordánia és az Emírátságok limitált formában szintén részt vesz, de Kattarral ebben az időszakban kiváló együttműködés alakult ki. Nem utolsó sorban az is nagyon fontos, hogy általában megvolt az akció politikai támogatottsága, hiszen az arab liga is alapvetően egyetértett a líbiai beavatkozással. Igazából sokan kritizálták is ezt a katonai műveletet, civil áldozatok is voltak, amiről különféle adatokat lehet olvasni, ami a NATO légicsapásoknak volt a következménye. Összességében mégis azt lehet mondani, hogy e nélkül a művelet nélkül valószínűsíthetően a líbiai események még tovább tartottak volna. Az persze nagy kérdés, s ezt már csak ilyen orosz-kínai szempontból teszem fel, hogy hát mi volt a valódi célja? Itt van egy ENSZ Bt. határozat, az 1973-as, amely elég világosan definiálta, hogy itt mi lenne a cél: a civilek védelme, repüléstilalmi övezet és egyfajta fegyverembargónak a betartása, de nem a rezsimek a megdöntése. Nemzetközi jogi szempontból nyilván túlértelmezése történt ennek a határozatnak, mert a rezsimek-váltás, mint olyan, célként sehol nem szerepel.

Líbia mellett értelemszerűen Szíria jelenti a nagy kihívást az elkövetkezendő években, illetve már ma is. Különösen azért, mert ez szomszédos Törökországgal, mint NATO tagállammal, amely Törökországot a határon át bizony több támadás is ért, nem beszélve a török repülőgép szíriai légtérben való lelövéséről. Sok más incidens is történt 2012 folyamán, nem beszélve a félmillió menekült-áradatról, amely Törökországban belső konfliktusokat is generál. Törökországnak meglehetősen érdekes az álláspontja: igencsak beavatkozás-párti próbált lenni ebben a kérdésben, s a kezdettől fogva a felkelők oldalára próbált helyezkedni. Végül soron a NATO 2012-ben döntött is arról, hogy Törökországnak különféle rakéta-rendszereket telepít, hogy az ilyen jellegű támadásoktól megvédje magát. Félt, hogy Törökország nyilván azt szeretné, hogyha az 5. cikkely értelmében értelmeződnének a kérdések, de hát nyilván alapvetően nem erről van szó.

Nagy kérdés, hogy a szíriai helyzet hogyan rendezhető. Említésre került ennek kapcsán Oroszország is. A térséggel foglalkozva én úgy látom,

hogy az oroszoknak most pillanatnyilag a rezsim fennmaradásához fűződik az érdeke. De mindez megváltozhat, s az oroszok ezért – kezdettől fogva – tudatosan próbáltak nyitni az ellenzék felé is. Itt a befolyásnak a megőrzése az igazi tét, amely egyébként el is hangzott már, és akkor, ha majd világosan kialakul, hogy ki is az ellenzék, és lesz kit támogatni, akkor akár Oroszország és akár Irán is módosíthat majd az álláspontján. Ha tehát mi azt gondoljuk, hogy ha megbukik a rezsim, az eleve nem lesz majd Irán-barát, hát érdemes megkérdezni erről a szíriai ellenzék egy-két tagját. Mert ők ezt egyáltalán nem így látják. Lehet Irán-barát az új rezsim, sőt Oroszország még menedzselheti is az egész átmenetet, akár Assad nélkül is. Tehát nem fekete-fehér ez a történet, azt gondolom. Ha hosszabb távon gondolkodunk, mindkét államnak a befolyás megőrzése a célja, és semmilyen formában nem lehet kihagyni a folyamatokból Oroszországot. Nyilván a NATO nem akar beavatkozni. Több nyilatkozatot is kiadtak Szíriával kapcsolatban, hogy itt sem politikailag, sem katonailag nem olyan egyszerű a képlet, mint a líbiai történet volt. Nyilvánvalóan politikailag sem feledhető el Szíriának a környezete, itt tehát egészen más a helyzet, viszont igen nagy a kihívás.

A 2000-től kezdődött időszakból csak egy, de fontos dologra utalnék: ez a NATO-Izrael kapcsolat. A Közel-Keleten vagyunk, a Mediterrán Dialógusban résztvevő közel-keleti államok nyilván alapvetően abban érdekeltek leginkább, főleg az arab országok, hogy az izraeli-palesztin kérdés rendeződjön. Az elmúlt években Törökország és Izrael között meglehetősen megváltozott a viszonyrendszer, ami annak ellenére probléma, hogy Izrael kiválóan együttműködik a földközi-tengeri terrorizmus-ellenes misszióktól kezdve sok minden másban. Alapvetően megvan tehát az akarat mindkét fél részéről a pozitív együttműködésre, de a belső folyamat – különösen ez az arab-izraeli ellentét – és a török-izraeli viszony megváltozása jelentősen gátolja, nehezíti ezt az egész folyamatot.

Összefoglalva mondanivalómat: a NATO-nak növekszik a szerepe a tágabb értelemben vett Közel-Keleten. Ezt mutatja az Iszlám Együttműködési és Szerveződési Kezdeményezés is. Viszont a befolyása továbbra is korlátozott. Világosan definiálni kellene, hogy mik a NATO céljai, és bizony a NATO sem mindig egy hangon beszél. Az Egyesült Államok és az európai tagállamok érdekei eltérőek is lehetnek, mint például ami a közvetlen fenyegetettség kérdését illeti. Egyáltalán ennek a tartalommal való megtöltését igen jelentős feladatnak gondolom. Az arab tavasz következményei és bizonytalan jövője pedig olyan kihívást jelent, amire a NATO és az Európai Unió végső soron nem tud igazi befolyást gyakorolni.

Vitafórum

Siklósi Péter

Most pedig a hallgatóságnak is megadjuk a lehetőséget, hogy kérdésekkel, véleményekkel hozzájáruljon a vitához.

Kalmár László

Én orvos vagyok, tehát nem vagyok NATO-szakértő. A világ tekintélyes része szintén nem az. Igazából egy szivaros hangú miniszterelnököt idéznék, aki szerint: „a háború túl komoly ahhoz, hogy katonákra bizzuk”. Szerintem a világbéke, vagy a világ rendszerei gazdasági, kulturális és minden rendszerei is túl komoly dolgok, hogy csak katonákra bizzuk. Én attól félek, hogy túlambicionálja magát a NATO, amikor olyan illetékeségeket vindikál magának, amikhez sem kapacitása, sem autorizációja nincsen. Amiről mi itt beszélünk, hogy mindent meg szeretnénk oldani, politikát, régiókat, történelmet előre írni, hátra írni, átírni... szerintem ez a NATO szerepkörének teljes félreértelmezése. A II. világháború utáni helyzetben kétségtelenül volt egy olyan történelmi szituáció, amikor katonai tömbösödésnek kellett bekövetkeznie. És nem is akarok én szakérteni, tehát nem kell túl komolyan venni ezt a kérdést, de mégis azt gondolom, hogy katonai fogalomrendszerben, katonai logikával, katonai eszközökkel a világot nem lehet rendben tartani.

Gergely János

Én még világot járó orvos sem vagyok, csak egy nyugdíjas közgazdász. Azt kérdezem, hogy hol van a határ a partnerség és a tagság között, és hol van a határ a tagság és a partnerség között? Egészen konkrétan ez Magyarország esetében érdekel engem, mégpedig így, „visszafelé”. Attól félek ugyanis, hogy ez a mai Magyarország lassanként még a partnerségnek sem felel meg. Attól félek, hogy előbb-utóbb meg fogják unni az

Unióban is, és a NATO-ban is ezt a helyzetet, amiben most vagyunk, és úgy kiraknak minket innen, hogy a lábunk sem éri a földet. Én úgy szeretnék meghalni, hogy Magyarország tagja a NATO-nak is és az Európai Uniónak is, méghozzá megbecsült tagja, nem pedig ilyen fállásos, félig érdekelt, fél lábbal kifelé, kelet felé tartó, hanem olyan atlanti-nyugatos elköteleződésű, ahogyan annak idején, 20 évvel ezelőtt ezt elkezdte.

Barabás János

Az első kérdésem – előrebocsátva, hogy nem voltam itt a délelőtti pelenen, s délután egy-két megjegyzést hallva az előadótól Oroszország pozíciójával kapcsolatban –, mi a véleményetek arról, hogy számos olyan esemény történt az elmúlt igen rövid időszakban, ahol a putyini koncepció győztesnek látszik. Vagyis Szíria, Irán, és vélhetően a következő hetekben Ukrajna ügyében is mintha győztesnek látszana. Erről mi a véleményetek? A másik kérdés az távolabbi: hogyan látjátok azokat a távlati gazdasági jellegű átrendeződéseket, amelyek a világ egész sorsát befolyásolhatják a következő évtizedben? Gondolok azokra az elemzésekre, amelyek azt vélelmezik, hogy 2020-ra az Egyesült Államok önálló lehet olajból és gázból. Ennek milyen következményei lesznek, s vélhető, hogy az egész világ átrendeződik? Így a Közel-Kelet pozíciója és Oroszországé is csökken. És Kína hogyan szerepel ebben az átrendeződésben, van-e a NATO elemzőinek ezzel kapcsolatos gondolkodása?

Dérer Miklós

Péter beszélt erről a globális-regionális hatalom viszonylatrendszeréről, és ezzel összefüggésben a partnerség is fölvetődik. Nekem egy megjegyzésem és kvázi kérdés is lenne, érdekelne a véleményetek. A jelenlegi világ biztonságpolitikai, külpolitikai alapproblémáinak egyike szerintem az, hogy egyetlen globális hatalom van bizonyos vonatkozásban: ez az Egyesült Államok. Viszont az Egyesült Államok külpolitikája nemzeti alapú. Tehát az Egyesült Államok külpolitikájában akkor is, hogyha a globalizmus és a globális érdekek retorikáját használja, mindig az Egyesült Államok nemzeti érdeke jelenik meg első helyen. Ilyen körülmények között – ez egy elméleti kérdés – alkalmas-e egy akármilyen hatalmas és befolyásos állam globális vezető szerepre, olyan értelemben, hogy átveszi a globális érdekek képviselőit is. A tapasztalat az előző időszakból az,

hogy amikor az Egyesült Államok nemzeti érdeke és bizonyos globális érdekek összeütköztek, akkor mindig az Egyesült Államok nemzeti érdeke került ki ebből győztesen.

Siklósi Péter

Szeretném, hogyha mindenki válaszolna ezekre a kérdésekre, vagy legalábbis azokra, amikben illetékesnek érzi magát. Én is szívesen megpróbálkozom néhány válasszal.

A katonai eszközök. Azt gondolom, hogy ebben a kérdésben benne volt az a válasz is, hogy természetesen nem csak katonai eszközök léteznek, hanem más eszközök is. Ezért vannak problémák, amik megoldhatók nem katonai eszközökkel, sőt nem katonai eszközökkel oldandók meg, és legjobban nem is katonai eszközökkel lehet őket megoldani. Bizony néha vannak azonban olyan kérdések, amiknél a nem katonai eszközök egy idő után csődöt mondanak, és nem lehet máshogy megoldani őket, csak katonai eszközökkel. Adhatnék egy nagyon formális választ is arra, hogy miért a katonák döntenek, vagy hogy nagyon fontos kérdésekben ne a katonák döntsenek. De mondhatnám azt is, hogy a NATO-ban nem a katonák döntenek, a katonák csak végrehajtanak, mindig a politikusok döntenek, de ez a válasz így megkerülné a kérdésnek a lényegét. Vannak bizony olyan esetek, amikor nem megkerülhető a katonai erő, és a NATO ezért marad fent. Ha nem lenének ilyen helyzetek, akkor a Nyugatnak nem lenne szüksége egy olyan szervezetre, amelyik képes katonai erőt alkalmazni, ha arra szükség van. Természetesen el kell kerülni azt a veszélyt, hogy akinek kalapács van a kezében, az mindent szögnek nézessen. Nagyon tudatosan egyébként próbálja is a Nyugat ezt elkerülni. Lehet, hogy nem mindig sikerül, de a világon semmi sem 100 %-os, vagy nagyon ritkán az. Néha nem sikerül, de azért van erre határozott törekvés. A Nyugat politikai vezetői sokszor követnek el hibákat, de nem annyira hülyék, hogy ne látnák azt, hogy bizony a legtöbb dolgot érdemes először megpróbálni nem katonai eszközökkel kezelni.

Tagság vagy partnerség, hogy hol a határ, illetve, hogy mi milyen tagok vagyunk a NATO-ban meg az Európai Unióban. Nekem erről az a véleményem, hogy nem érdemes sem az Európai Uniót egyébként, sem a NATO-t egy monolitikus, egymással mindenben tökéletesen megegyező államok halmazának tekinteni. Rendkívül szerteágazó érdekekkel, hagyományokkal, berendezkedéssel és mindenféle tulajdonsággal, vehemenciával rendelkező országoknak a rendkívül változatos halmazai

ezek a szövetségek. És ebbe bőven befér az, hogy bizonyos dolgokról az egyik ország így vélekedik, a másik ország pedig úgy vélekedik. Amíg az alapvető értékeket és az alapvető célkitűzéseket osztják egymással, addig semmiféle módon nem merül fel, hogy akár kiközösítenének valakit. Arról nem beszélve, hogy kizárni lehetetlen is, mert egyik szervezetnek sincsen kizárási klauzulája vagy mechanizmusa. Ez eleve elképzelhetetlen. Azt gondolom, hogy Magyarország ebbe tökéletesen illeszkedik, tehát én semmiféle ilyen problémát nem látok.

A putyini koncepció győzelme, az igazán érdekes kérdés. Kétségtelenül az utóbbi időben egy csomó területen úgy tűnik, hogy abba az irányba mennek a dolgok, ahogy Putyin szeretné. Most talán Ukrajna itt a legakutabb és talán legnagyobb jelentőségű ügy is. Azt gondolom, hogy ez sajnos kétségtelenül így van. Más kérdés, hogy azért találni az elmúlt, nem túl hosszú időszakon belül is olyat, amikor nem úgy alakultak a dolgok, ahogy Putyin szeretne volna. Líbiában például nem úgy alakultak a dolgok, ahogy ő szeretne volna. Igaz, hogy így utólag nézve nem is úgy, ahogy mi szeretnénk volna. De ez egy másik problémához fog majd elvezetni minket. Az a lényeg, hogy ezekben – a hívhatjuk úgy, hogy hadszíntéri, vagy taktikai győzelmekben – leginkább az volt a közös, hogy Putyin tudta, hogy mit akar – és ők egyedül vannak olyan szempontból, hogy egy állam, egy vezetés, viszonylag könnyű konszenzusra jutni saját magukkal –, míg mi egy 28-as társaság vagyunk, ahol nem egyszerű minden tekintetben konszenzusra jutni, és a döntéshozatal az konszenzusos módon történik. Itt is voltak, akiknek volt határozott elképzelésük, voltak olyanok, akiknek valami más, de ugyancsak határozott elképzelésük volt, és voltak nagyon sokan olyanok, akiknek semmilyen elképzelésük nem volt, és megint mások pedig az egész ügyből szerettek volna egyszerűen csak kimaradni. Az eredmény az lett, hogy különféle ügyekben nem sikerült egymással konszenzusra jutni, sőt mivel látszott, hogy ez nem is fog sikerülni, s talán még odáig sem jut el a dolog, hogy megpróbálunk egymással konszenzusra jutni. A lényeg az, hogy adott kérdésekben az, aki tudja hogy mit akar, az sokkal könnyebben tud sikert elérni, mint aki nem is tudja, hogy mit akar. Ezért én ezt túl apokaliptikus módon mégsem dimenzionálnám túl, mert ha elérkezünk egy olyan kérdéshez, vagy egy olyan válsághoz, amelyik a Nyugatot sokkal közvetlenebbül érinti, tehát sokkal egzisztenciálisabban érinti, akkor a tapasztalat az, hogy mindig össze tudott jönni az a konszenzus, ami ha már egyszer megvan, akkor olyan erőt képvisel, amivel szemben Oroszország nem egyenlő játékos. Egyébként Ukrajnával kapcsolatban remélem hogy valami vita is kialakul itt.

A távlati átrendeződések foglalkoztatnak mindenkit a legjobban. A shale gas, vagy a shale oil vagy oil sand forradalmak mind olyan dolgok, vagy a cyber-forradalom, és egy csomó minden más is, amik olyan alapvetően rendezhetik át a nemzetközi kapcsolatokat, hogy még belátni sem nagyon egyszerű őket. Más kérdés, hogy ezzel nem annyira a NATO, mint szervezet foglalkozik. A NATO-nak van hírszerzéssel és elemzéssel foglalkozó részlege, de igazán sok erőforrása ott nincsen. Ezt a tagállamok elemzik legjobban. Ez pedig olyan szerteágazó kérdés, hogy erre szerintem egy komplett egész napos konferenciát lehet úgy fölépíteni, hogy messze nem jutunk el még a kérdésnek a vége közelébe sem.

Az pedig, hogy a globális hatalom, az Egyesült Államok, illetve annak nemzeti érdeken alapuló alapú külpolitikája van, azt hiszem, hogy ez nem is nagyon lehetne máshogy. Azért gondolom ezt, mert nem illik bele az emberi természetbe sem az, hogy valaki ne a saját érdekeit vegye figyelembe és ne a saját érdekei alapján külpolitikáljon, hanem másét vegye figyelembe és ezt próbálja meg érvényesíteni. Amióta világ a világ, azóta a dolgoknak az a rendje, hogy mindenki a saját érdekeit képviseli. A kisebbek persze sokkal kevesebb eséllyel, a nagyobbak pedig sokkal nagyobbval. Más kérdés, hogy hosszú távon az instabilitást éppen ez okozza. Ha ez nem így lenne, az szembe menne az emberi természettel, ebből következően valószínűleg elképzelhetetlen, egyszerűen utópisztikus lenne. Ez a véleményem.

Tálas Péter

Régi történet az, amit Dérer Miklós felvetett, s már a bipoláris világrendben is volt egy nagyon kemény vita az elméleti szakemberek között, hogy a Szovjetunió mennyiben orosz érdeket képvisel, illetve a szovjet blokk és az amerikai blokk, vagy pontosabban a NATO, illetve maga Amerika mennyire nemzeti illetve nem nemzeti jellegű. Azt gondolom, hogy addig, amíg nincs ütközés a nemzeti érdekek között, vagy amíg konszenzus van a nemzeti érdekek között, addig ez nem probléma. Sőt azt kell látni, hogy a nagyhatalmaknak – vagy legalábbis én úgy gondolom – óhatatlan velejáruja az, hogy expanzívak. Tudom, nagyon csúnyán hangzik ez, de egészen egyszerűen a képességeik teszik azzá, és van, aki ezt ügyesen használja föl, van aki kevésbé. Itt Csicsmann László említette, hogy nagyon rafináltak a kínaiak, akik mindig azt szokták mondani, hogy mi annyira szeretünk benneteket, hogy mindent megadunk nektek. Holott nekik éppúgy az a nemzeti érdekük, csak ők kitalálták azt, hogy

nem olyan fontos az, hogy politikai feltételeket szabjanak. Lehet, hogy egyszerűbben tudják ezt az egész történetet megoldani, ha politikailag látszólag semlegesek. Azt gondolom, hogy ez abszolút nem probléma, mi több, pont azért nem, mert az Egyesült Államoknak globális hatalma amortizálódik, vagy inkább mondjuk azt, hogy nem terjed ki, s ezt én még kevésbé érzem a jövőre nézve problémának.

A shale gas és a palagáz kérdésénél nem szeretem a forradalom szót használni, mert ez nagyon amortizált, vagy lejáratott szó. Nem gondolom, hogy mindenütt forradalomról lehetne beszélni, a szakértők azt mondják, hogy Amerikában talán már lehet. Amennyiben ez tényleg bejön, nevezetesen az, hogy hamarosan exportőr lesz gázból – elsősorban egyébként az Egyesült Államok –, akkor az óhatatlanul átrendezi, de nem oldja meg Európának az energia-függőségét. Annyit fog jelenteni, s egyébként már most annyit jelent, hogy az az LNG (cseppfolyós földgáz) kapacitás, ami most a világban az Egyesült Államok felé ment eddig, az most megpróbálja majd Európát bevenni. De diverzifikálódik gyakorlatilag Európának az energia-ellátása akkor is, ha Európában például ez a shale gas az elkövetkezendő 10 évben nem lesz kérdés. Itt álmokat szöttek a lengyelek, meg a bolgárok, meg mindenki, az ukránok is, hogy majd micsoda shale gas-unk lesz! Nem lesz, se technológiánk, egy, a környezetvédelemhez egészen máshogy álló Európában.

Azt gondolom, hogy hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy az Egyesült Államok törekvései, meg hogy minden háború az olajról és az energiáról szól. Nem. Sokkal komplexebb dolog ez, vannak stratégiai kérdések, vannak geopolitikai együttthatók, miközben természetesen hosszú távon borzasztóan fontos az, hogy ki milyen forrásokhoz jut hozzá.

Siklós Pétér

Először is nemcsak Európa számít, hanem ne feledkezzünk el Kínáról. Kínában éppen most zajlanak ezek a geológiai mérések, és bizonyos előzetes vélemények szerint Kínában több shale gas van, mint az Egyesült Államokban. Olyan méretű tartalékaik vannak, ami az egész játékot megváltoztathatja. A gázpiacon az volt eddig a legnagyobb probléma, és főleg nekünk európaiaknak, persze az oroszoknak nem, hogy nem volt a gáznak világpiaça. Ahova könnyel el tudott jutni, oda lehetett exportálni, ahova nehezen tudott eljutni, ott meg sokkal drágább volt. Ezért gyakorlatilag az eladók annyiért árulták, amennyiért nem szégyellték, vagy amennyit politikai érdekeik megkívántak. Hogyha az Egyesült

Államok tényleg eladóként lép föl, hogyha Kína képes lesz megtermelni a saját gázszükségletét, akkor ezzel hatalmas lépéseket tesz a világ egy gáz-világpiac felé. Ebben a pillanatban, mondjuk számunkra nem is annyira a közel-keleti arab államoknak a zsarolási potenciálja szűnik meg, az is, de minket ez kevésbé érdekel, hanem az oroszoknak a zsarolási potenciálja. Ezzel egyben a gazdasági rendszerüknek az alapja szűnik, vagy legalábbis rendülhet meg.

Tálas Péter

Erre szoktam azt mondani a lányomnak, hogy mire te nagy leszel, ez be fog következni, én már szerintem rég nyugdíjas leszek, mire a kínaiak olyan szintre fogják felhozni a palagázukat, hogy ne növekedjen az igényük. Maguk a kínai elemzések azt mondják, hogy az elkövetkezendő 15 évben végig növekedni fog a kínai igény, még akkor is egyébként, ha a palagázukat elkezdik feltárni.

Siklós Pétér

Ezzel is vitatkoznék, mert hogyha Európában a demográfiai viszonyok úgy mennek tovább ahogy, akkor mi hamarabb leszünk halottak, mint nyugdíjasok.

Tálas Péter

Még egy nagyon fontos kérdés van, és hadd beszéljek erről egy kicsit én többet. Arról, hogy Magyarország milyen Európai Unió tag, milyen NATO-tag.

Azt gondolom, és azért gondolom, hogy nekem illik, mert végül is Siklós Pétér valahol felelős ezért az egész politikáért, tehát kivételesen hadd mondjam inkább én, aki rendkívül kritikus vagyok ezzel kapcsolatban. De ha azt kérdezik tőlem, hogy biztonságpolitikában és védelempolitikában hogy teljesített mondjuk az elmúlt néhány évben a magyar kormányzat, akkor azt kell mondanom – és én mindig a forrásokat is szoktam mondani –, hogy azok a források, amik rendelkezésére álltak, meg az eredmény viszonya, az abszolút pozitív. Tehát jóval többet hoztunk ki azokból a forrásokból, amik rendelkezésére álltak.

zésre álltak, mint egyébként én ezt bármikor reméltem volna. Ebben a válaszban természetesen benne van az is, hogy alulfinanszírozott a védelmi szféránk. Benne van az is, hogy mi ilyen free riderek vagyunk ebben a dologban, tehát egy csomó mindent nem teljesítünk. Ennek ellenére azok a kritikák, amelyek mondjuk 2009 előtt megfogalmazódtak, 2009 óta nincsenek, és ennek egy nagyon egyszerű oka van: bár mi korábban kerültünk olyan típusú válságba, ami a finanszírozást ellehetetlenítette, de 2008-tól mindenki látja már azt, hogy máshol sincsen pénz. Tehát érzékenyebbek lettek azokra a dolgokra, amikben mi kevésbé teljesítünk, vagy amire – itt elszörnnyülködve is mondhatjuk, hogy – 0,8-0,9-1 %-nyi GDP-t fordítunk.

A másik nagyon fontos katona-szakmai szempontból, hogy itt most nem az ellátás, meg nem a hadsereg-fejlesztés, hanem katona-szakmai szempontból ez a hadsereg, elsősorban a tisztikara hihetetlen nagyot fordult szemléletében, felkészültségében. Ez nem azt jelenti, hogy jól van ellátva, sőt. Azt gondolom, hogy egyenesen drámai a felszereltsége a hadseregnek, de ami szoftverben az emberek fejében van, az sokkal több annál mint amit azt gondoltam volna, hogy ebből a pénzből ki lehet hozni.

Egyértelműen maradunk mindkét szervezetben, s ez nem kérdés. Az már másik történet hogy most van egy olyan kurzus, hogy szeretünk szabadságharcolni. Már majdnem mindenki, nemcsak mi egyébként, nagyon sokan, már lassan Kamerun is szeret szabadságharcolni, a legkülönbözőbb dolgokkal kapcsolatban, de azért ez elsősorban belpolitikáról szól. Senkinek a magyar politikai vezetés fejében nem fogalmazódik meg sem az, hogy kilépjen akár a NATO-ból, akár az Európai Unióból. Még csak nem is abból a szempontból, hogy nekünk ez most megéri anyagilag vagy nem, hanem mint amit Péter mondott, azért sem, mert akkor nem lennénk ott, ahol döntenek rólunk. Az első és legfontosabb dolog, hogy azokon a fórumokon ott üljek, még akkor is, ha nem tudok választani, de ott üljek! Ha meg még szavazási lehetőségem is van, és mondjuk a bicikliküllők közé dughatok egy kis ágat vagy valamit, akkor még szívesen be is dugom közé, hogy ne sikerüljön ellenemre dönteni. Azt akarom mondani, hogy nincs ilyen veszély, geopolitikailag, stratégiaiilag az Európai Unóhoz vagyunk kötve.

Nem lennék én, ha ez lenne az utolsó mondatom, mert itt szó volt arról is, hogy biztonság-optimista vagy biztonság-pesszimista valaki. Én alapvetően egy realista beállítottságú figura vagyok, és azt gondolom, hogy a legnagyobb kihívása Magyarországnak és Kelet-Közép-Európának a biztonság, széles értelemben, nem csak katonai, hanem gazdasági, társadalmi és egyéb szempontból, vagyis az már igazi veszély, hogy az

Európai Unió periferiájára fogunk szorulni. Ott maradunk, nem megyünk a centrum felé, nem lesz semmilyen fajta felzárkózás. Pedig döntően ennek a lehetősége lenne az Unió, s én ezt sokkal, de sokkal nagyobb problémának tartom.

Szenes Zoltán

Ennyi dicséret után már nem is lenne szabad hozzászólni.

Kalmár doktor úrnak a kérdésére. Politikai döntések vannak, én nem látok ott katonai döntést. Minden nagy kérdést a politika dönt el, politikusok, a miniszterelnökünk, a másoknak a miniszterelnöke, tehát nem a katonák döntenek el. Az eszközrendszer az katonai, mert erre, a katonai védelemre jött létre. Ma már az eszközrendszer is kezd finomodni, erről beszélt Siklósi Péter. Ad bizonyos lehetőséget a mai bizonytalan világban, mert mi meg mindig a svéd második ENSZ főtitkárt szoktuk idézni, hogy a békefenntartás nem a katonák dolga, de csak a katonák tudják csinálni.

Tag vagy partner. Nagyon egyszerű, aki aláírja a washingtoni szerződést az tag, aki csak partnerségi szerződéseket vagy kétoldali szerződéseket ír alá az meg partner. Az tényleg nagy kérdés, hogy sokat költünk vagy keveset. Tény, kevesebbet költünk a védelemre, de hát biztonságos környezetben vagyunk. Volt 2001-ben egy fiatal amerikai politológus hölgy, aki a Foreign Affairs-ben pont ezt vizsgálta, hogy a NATO közép-kelet-európai országai nem jól teljesítenek, és azt mondta, hogy be kell vezetni a NATO-ban is, mint a fociba a sárga lapot meg a piros lapot. Hogyha nem teljesíti ami megígér, akkor mutassuk föl a sárga lapot. Ha két sárga lapja van, akkor adjuk a piros lapot. Ezt viszont nem lehet, mert erre szerződés van.

Egyébként ma a grúzoktól is, ez volt az egyik kérdés, hogy a NATO kizárhat-e valakit: nem a NATO nem zárhat ki senkit. Te kilépsz, bejelentet és egy év múlva kilépsz, de nem zár ki senkit sem. A NATO az informatív eszközeivel ösztönöz. Tehát, ha mi nem akarunk bevállalni valamit, akkor jönnek és akkor csak addig megy a tárgyalás, amíg bevállaljuk önként a feladatot. Az, hogy most nem nagyon lógunk ki, ez így van, és azért, mert a nagy nyugat-európai országok sem költenek eleget, mindenhol csökkentés van, az amerikaiak is csökkentenek most. Mi azonban nagyon keveset költünk, és ez már régóta így van. A mai költségvetésünk majdnem annyi, picit kevesebb, mint 1999-ben volt, de azóta tudjuk, hogy közben milyen nagy volt az infláció. Mindig ilyenek voltunk ebben a free rider-ben. A diákjaimnak szoktam mondani, hogy

hát emlékezzünk: Mária Terézia életünket és vérünket kívánhatja, de zabot ne kérjen, mert az pénzbe kerül. Magyarul ez a mentalitás mindig is megvolt, a Varsói Szerződés-ben is így volt. Meg kell nézni, az orosz technikát, amit behoztuk, mindig egy-egy generációval korábbi volt, hiába akarta Moszkva, hogy megvegyük a jobbat.

Siklósi Péter

Had vitatkozzak egy kicsit. Ezt a free rider dolgot, ezt sokkal többször mondjuk mi saját magunkra, minthogy más mondaná ránk. Az benne a vicc, hogy két igazi mérőszám van a NATO-ban, amelyik leméri azt, hogy egy tagállam hogyan teljesít: a műveletben való részvétele, ha úgy tetszik más szóval a véráldozat, és a képesség-fejlesztésben való részvétele, ha úgy tetszik, akkor a kincsáldozat: treasure and blood. Ezt a kettőt lehet felajánlani. Az egyiket a műveletekben mérik le, a másikat a NATO védelmi-tervezési rendszerében. A NATO védelmi-tervezési rendszerében a legutolsó ciklusban a ránk kiosztott 45 komplex képesség-célből, ami összesen valami 138 részképesség-célt tartalmaz, mind a 45-öt megnyugtató módon elfogadtuk. A 138 részképességéből van egy-kettő amire azt mondtuk, hogy nem. Azért nem, mert nem is akarjuk, és nem is vagyunk képesek rá, meg másra fogjuk a pénzt költeni, kiadni. Ezzel tökéletesen megelégedtek a NATO-ban. Ez semmi más, csak és kizárólag elismerést szült a NATO-ban. A másik a műveleti részvételünk. A műveleti részvételünk már régebben, amikor még kevesebb ilyen ability goalt fogadtunk el, akkor is kimagasló volt. Különösen azután, hogy hosszú időn keresztül stabilan tartottuk az 1000 fős műveleti szintet, s volt amikor 1200 fővel voltunk a világban, s volt olyan időpont még a csökkentések előtt, amikor 540 fővel voltunk Afganisztánban. Ez minden egyes fórumon, anélkül hogy mi megkérdeztük vagy kiprovokáltuk volna, csakis a legmagasabb elismerést váltotta ki. Tehát az utóbbi időben ez a free rider kifejezés el sem hangozott.

Szenes Zoltán

Ha hivatalos dokumentumokat olvasok, nem hangzik el, de azért a politikatudományi szakirodalomban ezek megjelennek. A statisztika meg olyan, hogy mi a műveletekben nagyon jók vagyunk, voltunk, és azok is leszünk, csak most az 1000 fős ambíciószint, ha Afganisztánból kijövünk, le fog csökkenni. A valóságban 680 fő a jelenlegi létszám. Nem ez a lényeg. A lényeg

az, hogy a képességfejlesztésre mi hosszú távon nem költöttünk eleget. Nem az a kérdés, hogy ez a GDP hány százaléka, hanem az a kérdés, hogy repül a helikopter vagy nem, modern eszköz vagy nem modern. Ezek a kérdések. A békefenntartásban mi 10% körül voltunk, 8% a követelmény, az egy top teljesítmény volt. De a képességfejlesztés az nem csak papírkérdés, hanem rendelkezünk kell majd valamikor valamilyen képességet. Amit Csicsmann László mondott, a partnerségnek pont az az előnye, s Líbia mutatja, hogy ha van a régióban partnered, akkor könnyebb a váratlanul felmerülő feladatot megoldani. Izrael egyébként a stratégiai koncepció után többször, nem hivatalosan, egyetemi emberek, felvetették, hogy szeretnének NATO-tagok lenni. De nyilván a NATO kétszer is meggondolja, hogy mikor fogja felvenni Izraelt. A partnerségnek az a lényege, hogy legyenek ott tagok. A vitával kapcsolatban, nem akarok elmenni a civilizációk harca irányába, de a NATO-nak a partnerség egyúttal tanulást is jelent. Emlékszem, amikor 2003-ban Lloyd Robertson, akinek jó humora volt, azt mondta, hogy: „Miről beszélünk mi? Két ember van a NATO központban, aki tud arabul, akkor hogyan akarjuk mi az iszlám világot megérteni?” Nekünk meg kell tanulni az iszlám világot, de fordítva is meg kell tanulni. Katart említettem, hogy jött létre ez a NATO kutatóközpont. A NATO Defense College-ban létrehoztak egy arab tanszékét. A partnerségnek a potenciális lehetőségeit nem szabad elfelejteni.

Én a globális ügyekbe nem akarok belemenni, mert még mindig nagyon optimista vagyok. Például a palagáz dolgot nagyon rosszul látom, mert most olvastam egy TDK dolgozatot, és hihetetlen, hogy ez megdöbbentően környezetszennyező! Nem hiszek ebben a palagáz dologban, ha nem lesz környezeti fejlesztés. Kanada most a fő ellátója az USA-nak. Kína pedig nem csak a palagázban jó. Mivel nyersanyag-szegény ország, a világ összes alternatívenergia-fejlesztésének 65 %-a Kínában van.

Még amire szeretnék reagálni az orosz témában, az Putyin szereplése. Putyin most Szíria ügyében megerősödött. Azért itt se felejtünk el egy momentumot. A G20-as találkozón, Szentpéterváron, az amerikai elnök lemondta a személyes találkozót Putyin elvtárral. Utána azonban négy-szemközt találkoztak, és rá néhány napra Putyin előrukkolt az ismert javaslattal. Mint most Obama, aki szegény Mandela temetésén odament és kezét fogott Raul Castróval. Az amerikai gondolkodásmód, meg a viszony és kapcsolatrendszer nagyon sokat számít.

Az utolsó kérdés Kínával kapcsolatban. Az alapprobléma, amivel persze egyetértek, hogy terjeszkedik. A kínaiak szeretnék elérni, hogy legalább a közvetlen térségben játékosok legyenek. Gazdaságilag szeretnek ők dominálni, hogy az a sziget öhozzájuk tartozzon, stb. Főleg amit nagyon szeretnének, hogy a globális tereket ne az Egyesült Államok uralja. Az Egyesült Államok

pedig azért költ annyit a fegyverkezésre, mert minden globális teret – régen csak a tenger volt, ma már kibertér van, az űr van –, mindent, s a levegőt is ő akarja uralni. A csendes-óceáni térségben is ezt akarja, s ezért mondja azt, hogy forduljunk a Csendes-óceán fele. A kínaiak meg azt mondják, bocsánat, de ez a mi szomszédságunk, valami beleszólást szeretnénk kapni. Ha valaki elolvassa egyébként Kissingernek a könyvét Kínáról, ami másfél éve jelent meg, Kissinger meg is mondta ezt. Azt mondta, hogy ha nem tudnak megegyezni ezekben a kérdésekben, akkor az régen rossz. Nem csak az USA-nak, hanem az egész világnak. Én azért vagyok optimista, mert amikor kitört a botrány 2008 szeptemberében, a bremen brothers összeomlott, akkor október elején Hu Csin Tao elnök telefonált George Bushnak és azt mondta, hogy nyugi, nyugi, nem vonjuk ki a pénzünket az amerikai bankrendszerből. Ha kivonták volna összeomlott volna a dollár. És nem is azért nem vonták ki, mert annyira szeretik a dollárt, hiszen most kötöttek Japánnal megállapodást, hogy a jövőben nem dollárban lesz az elszámolás, hanem jenben és jüanban. Azt mondták ugyanis, hogy ha kivonjuk a pénzünket, akkor összeomlik a világ globális pénzügyi rendszere – mert az a dolláron alapszik – s ez nem áll érdekünkben. Itt igazából nagyon sok nagy játék van együtt, de az kétségtelen, hogy ezeket a kérdéseket csak úgy lehet megoldani háború nélkül, ha tárgyalnak.

A másik és utolsó pozitív példám – mindig pozitív példákat gyűjtök –, hogy Japán és Oroszország között ma is hadiállapot van, mert nem írtak alá békeszerződést. Most márciusban mégis megegyezett Abe Shinzo és Putyin, hogy elkezdik a tárgyalásokat és eldöntik a 4-5 vitatott szigetnek a sorsát, békés úton. Ez a lényege a partnerségnek. Amit Péter mondott az nagyon fontos. Ha ott ülsz, ha mi ott ültünk volna, amikor rajzolták a trianoni térképet, akkor nem az a térkép lett volna a meghatározó. Nem biztos, hogy sokkal nagyobb Magyarország lett volna, de a térkép biztos nem ez lett volna, de nem ültünk ott, és így mások rajzolták azt a térképet...

Gyakorlatilag a partnerségnek ez a lényege. és ezért nem kell sajnálni rá az időt, az energiát, a pénzt, a forrásokat. Pont a Közel-Kelet mutatja, nagyon hasznos tud lenni, és hasznosnak kell lenni, mert ha nem vagy hasznos, akkor igazából nem is tudsz semmilyen eredményt elérni.

Csicsman László

Csak egy-két önkényesen kiragadott kérdésre válaszolnék.

Hogy Oroszország mennyire volt Szíria és Irán kapcsán sikeres?. A szíriai nyári vegyifegyver-támadás után ez valóban úgy tűnik, hogy Oroszország számára diplomáciailag megerősödést hoz. De ne felejtjük

el, hogy ezzel megmentette azért az Egyesült Államokat is egy nem kívánatos háborútól, és hogyha egy kicsit jobban végiggondoljuk, hogy mi az Egyesült Államok célja mondjuk Szíria esetében, mi a jó forgatókönyv, akkor bizony számos szakértő leírja, hogy a jelenlegi konfliktusnak az elhúzódása. Bármilyen furcsának nevezhető ez a kijelentés, de amennyire nem cél, hogy megerősödjön az Aszad-rezsim, nem világos az a cél sem, hogy melyik ellenzéki szereplő vegye át a hatalmat. Könnyen a dzsihadisták, vagy a Nyugat-ellenes csoportok kezébe is kerülhet a vezetés. Ha nem pusztán csak az augusztus-szeptember fordulóját nézzük, hanem egy év múlva nézünk majd vissza ezekre az eseményekre, akkor a folyamatok az Egyesült Államok számára sem biztos hogy olyan rosszul alakultak. Irán pedig nem az orosz diplomácia sikere. Egyrészt nem hiszek benne, hogy itt komoly áttörést lehet fél éven belül elérni, bár jelenleg mind az iráni fél, mind az amerikai fél sikernek értékeli a történeteket. Kétségtelen tény ugyanakkor az, hogy az orosz diplomácia a térségben, meg általában a világpolitikában nagyon is masszívan jelen van.

Az, hogy az egész világ sorsát mi dönti el, s hol, erre nehéz válaszolni. Utalhatunk Kissinger On China című munkájára, itt van Brzezinski stratégiai víziója, ami nemrég jelent meg magyarul, s Kissinger könyvét is lefordították, az is heteken belül megjelenik magyarul. Én kicsinek érzem magam ahhoz, hogy e nagy kérdésre és röviden egyáltalán válaszoljak, Az a fő kérdés, hogy a gazdaság mennyire determinálja a politikát. Ha gazdaságilag determináltak a folyamatok, akkor valahol Ázsiában dől el a dolog, és annak is inkább a keleti felében vannak azok a gazdasági folyamatok, amelyek befolyással vannak. Amira külön itt utaltunk, talán nem megnevezve, hogy a „Bricks-államoknak” a felemelkedése, Brazília, Oroszország, India, Kína, Dél-Afrika, amely most csak egy laza együttműködés formáját ölti, ezek az államok úgy harmonizálják a dolgaikat, amely nem igazán felelt meg a nyugati világ érdekeinek. Az nagy kérdés, hogy ez hogyan zajlik a továbbiakban. Sikerül-e még szorosabbá tenni e kapcsolatokat? Én azt gondolom egyébként, hogy nem. Mondjuk leírni az Egyesült Államokat vagy általában a nyugati világot azt ugyancsak nem tenném. Természetesen folyamatosan zajlik egy átalakulás, amelyben bizonyos regionális hatalmak – ahogy Tóth Péter is fogalmazott –, az adott térségnek a regionális problémáit kezelik, megoldják, a saját érdekeiknek megfelelően.

Aztán itt van az a kérdés is, hogy az Egyesült Államok nemzeti politikája mennyiben ütközik a globális kérdésekkel. Itt van egy kulcsszó, amiről a globalizált világban sokat beszélünk, s ez az interdependencia. Ez érvényesül gazdaságilag, megvan a környezetvédelemben, gyakorlatilag

minden téren. Vannak globális problémák, és ezek visszaütnek az amerikai társadalomra is, nyilván a nemzeti érdek élvez elsőbbséget, de nem feltétlenül áll konfliktusban a globális érdekekkel. Olyan világot élünk, amikor a kínai befektetés az amerikai államkötvényekbe, stb. mindkét felet az együttműködés irányába is tereli. Nyilván a nemzeti érdekek a legfontosabbak, ezt számos elméleti munka tárgyalta. Katona és állam. Sokféle könyvre utalhatunk, amelyekből világosan kiderül, hogy – ebben az értelemben legalábbis – az amerikai elnök az mindig realista.

Siklósi Péter

Azt hiszem hogy egy csomó érdekes dolog felmerült, egy csomó érdekes gondolat elhangzott, talán nem hiába töltöttük itt a délutánunkat is.

98

Zárszó

Dérer Miklós

Van egy védelem-politológiai terminológia, a „mission creep”, és itt volt egy kis mission creep a panelban, ami koránt sem volt érdektelen. Azt hiszem, hogy nagyon hasznos volt minden, amiről itt hallottunk.

Az első panelnél kiderült, hogy a NATO és Oroszország sem megrágni, sem lenyelni, sem kiköpni nem képes egyelőre egymást. Van egy, ha úgy tetszik, inkább úgy fogalmaznék, hogy van egy kölcsönös emésztési folyamat, aminek a végkifejletével kapcsolatban én optimista vagyok. Optimista és pesszimista véleményeket is hallottunk e témakörben, és nem biztos, hogy ezt mi el tudjuk dönteni, de mindenesetre nagyon érdekes volt a délelőtti panel erről szóló vitája.

A délutáni panelnél pedig én azt a konklúziót vonom le, hogy a globalizációval együtt teljesen természetes, hogy a NATO, amelyik az egyetlen hatékony és megmaradó biztonságpolitikai és katonai szövetség, saját érvényességét próbálja a válságócok és a problémás területek felé kiterjeszteni, és ehhez partnereket keres. Hiszen tudatában van annak, egyedül nem képes arra, hogy szerte a világban segítse a stabilitás fenntartását. Ha ezt a konklúziót elfogadjuk, akkor már érdemes volt végighallgatni ezt a panelt is.

A nevek elsorolását mellőzve, köszönöm az összes előadó, a vitában résztvevő, vagy csak azt meghallgató, s a szervezésben közreműködő munkáját.

99

A fontosabb szervezetek és betűszavak magyar és angol megnevezése

100

BRICS országok: Brazil, Russia, India, China, South Africa
 CEU, Közép-európai Egyetem, Central European University, Budapest
 CFE, Európai hagyományos fegyveres erők, Conventional Armed Forces in Europe
 CFI, Összekapcsolt Haderők Kezdeményezés, Connected Forces Initiative
 CIS, Független Államok Közössége (FÁK) Commonwealth of Independent States
 CSTO, Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete, Collective Security Treaty Organisation
 DCI, Védelmi Képességek Kezdeményezés, Defence Capabilities Initiative
 EaP, Keleti Partnerség, Eastern Partnership
 EAPC, Euro-atlanti Partnerségi Tanács, Euro-Atlantic Partnership Council
 EU, Európai Unió, European Union
 Európa Tanács, Council of Europe
 Európai Tanács, European Council
 Európai Unió Tanácsa, Council of the European Union
 FÁK, Független Államok Közössége, Commonwealth of Independent States
 GCC, Perzsa-Öböl Menti Együtműködési Tanács, Gulf Cooperation Council
 GDP, bruttó hazai termék, Gross Domestic Product
 Global partners, globális partnerségi közösség, partners across the globe
 IBSA országok: India, Brazil, South Africa

ICI, Isztambuli Együtműködési Kezdeményezés, Istanbul Cooperation Initiative
 ICP, Egyéni Együtműködési Program, Individual Cooperation Programme
 IFOR, Nemzetközi Békefenntartó Erő, Implementation Force
 IPP, Egyéni partnerségi program, Individual Partnership Programme
 ISAF, az Afganisztánban működő Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő, International Security Assistance Force
 KFOR, Koszovói Békefenntartó Erő, Kosovo Force
 MAP, Tagsági Akcióterv, Membership Action Plan
 NACC, Észak-atlanti Együtműködési Tanács, North Atlantic Cooperation Council
 NATO, Észak-atlanti Szerződés Szervezete, North Atlantic Treaty Organization
 NGC, NATO-Grúzia Bizottság, NATO-Georgia Commission
 NRC, NATO-Oroszország Tanács, NATO-Russia-Council
 NRF, a NATO Reagáló Erő, NATO Response Force
 NUC, NATO-Ukrajna Bizottság, NATO-Ukraine Commission
 PCC, Partnerségi Koordinációs Sejt, Partnership Coordination Cell
 PfP, Partnerség a Békéért, Partnership for Peace
 PJC, Állandó Közös Tanács, Permanent Joint Council
 SFOR, Stabilizációs Erő, Stabilisation Force
 START, Hadászati fegyverzetkorlátozási tárgyalások, Strategic Arms Reduction Talks
 UfM, Mediterrán Párbeszéd, Union for the Mediterranean
 WTO, Világkereskedelmi Szervezet, World Trade Organisation

101

A közreműködők névsora

Csicsmann László,

dékan, Budapesti Corvinus Egyetem, Társadalomtudományi Kar

Dérer Miklós,

programigazgató, 21. Század Társaság Egyesület

Gyarmati István,

nagykövet, elnök, Demokrácia Központ Közalapítvány (DEMKK)

Molnár György,

főosztályvezető, Külügyminisztérium

Póti László,

főmunkatárs, Magyar Külügyi Intézet

Siklósi Péter,

helyettes államtitkár, Honvédelmi Minisztérium

Sophie Larder,

Russia and Ukraine Relations,

Political Affairs and Security Policy Division, NATO HQ

Sz. Bíró Zoltán,

főmunkatárs, MTA TTK, Történettudományi Intézet

Szenes Zoltán,

ny. vezérezredes, egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Sztáray Péter,

Magyarország állandó képviselője a NATO mellett

Tálas Péter,

igazgató, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet,

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

A konferencia résztvevőinek névsora

Ara-Kovács Attila	Kiss Enikő
Balogh Ernő	Kiss Katalin
Banai Károly	Kiss Petra
Barabás János	Kovács István
Benes Károly	Lucaci, Col Iuliu
Benkes Mihály	Marosfi Gábor
Berzsenyi Dániel	Mohácsi István
Bösenbacher Ferenc	Nagy Szilvia
Csehó Julianna	Nikicser László
Csizmazia Gábor	Nyíri Sándor
Erdős André	Pálmainé Takács Rita
Felkai Anna	Platov, Sergey
Fodor Andrea	Rosta György
Gergely János	Szalai András
Gergely Beatrix	Szép Attila
Juhász Sándor	Szili Sándor
Kalmár László	Valki László
Kapcsos Bence	Varga Gyula
Kis-Benedek József	Végh Zsuzsanna
Kiss Annamária	Zorudnev, Alexey

FELELŐS KIADÓ KOCSIS ANDRÁS SÁNDOR
A KOSSUTH KIADÓ ZRT ELNÖK-VEZÉRIGAZGATÓJA
A KIADÓ AZ 1795-BEN ALAPÍTOTT MAGYAR KÖNYVKIADÓK ÉS
KÖNYVTERJESZTŐK EGYESÜLÉSÉNEK A TAGJA
MŰSZAKI VEZETŐ BADICS ILONA
WWW.KOSSUTH.HU
EMAIL: KOSSUTH@KOSSUTH.HU
NYOMTATTA ÉS KÖTÖTTE A XXXXXXX
FELELŐS VEZETŐ XXXXXXXXXXXXX